

Православ'я у нашому краю

**Ірпінь, Буча, Ворзель,
Гостомель, Мостища, Рубежівка, Біличі.**

**Історичні і статистичні відомості до 1917 року
Видання друге, доповнене**

Ірпінь 2024

Книга присвячується моїй коханій людині Людмилі Петрівні

Дякую Тобі!

Подяки

Хочу подякувати всім тим людям, які мені допомагали та підтримували, надихали, під час роботи над цією книгою:

Протоіерею отцю Олександру Федоричко

Протоіерею отцю Віктору Радчуку

Протоіерею отцю Віталію Вороніну

Моїм батькам – Віктору Михайловичу і Світлані Олексіївні

Моєму братові – Артему з дружиною Тетяною

Моїй похресниці – Анні

Моїй бабусі – Любові Сергіївні

А також:

Федорову Івану Пантелеймоновичу

Федоровій Ірині Сергіївні

Федорову Олександру Івановичу

Міненко Людмилі Іванівні

І усім тим кого не названо поіменно

Щиро Вам всім ДЯКУЮ!!!

Без Вас усіх цієї роботи не було б.

Православ'я у нашому краю

**Ірпінь, Буча, Ворзель,
Гостомель, Мостища, Рубежівка, Біличі.**

До читача

Більшість земель нашого краю здавна належала православним монастирям – Києво-Печерській Лаврі, Київському Братському монастирю, Межигірському монастирю – які дарувалися їм боголюбивими людьми на спомин їхніх душ та душ їхніх рідних і близьких. Православна молитва лунала тут не одне століття.

На теренах нашого краю, у Забуччі, знаходився скит Печерського монастиря. Так князь Роман Галицький подарував «забудецьку землю» Києво-Печерській Лаврі ще у 1240 р., на якій пізніше виник скит – Святе Пречисте Забудевщина.

Перша письмова згадка про храм у нашому краю, на даний час, відноситься до 1682 р. – храм в селі Рубежівка тоді вже був.

Більшість населення було православним і з приходом унії деякі люди наважувалися тікати від неї, ризикуючи життям, до сусідніх держав, аби не втратити «надію на спасіння». На той час маєтки, які належали православним монастирям, були вилучені і передані уніатським єпископам, входили до Унявського і Миропцького Ключів уніатської Київської митрополії.

З побудовою Київ-Ковельської залізниці виникають нові поселення – дачні селища Ірпінь, Буча, Ворзель – в яких за короткий строк будуються храми. Освячуються ці храми в ім'я Святої Трійці та Святих апостолів Петра і Павла – празники, які святкуються влітку у розпал дачного сезону.

Ця книжечка – спроба зібрати всю відому інформацію, нажалі часто дуже фрагментарну, про храми та їх святині, священнослужителів, відомостей з приходського життя, нашого краю до 1917 р. Основною базою її є дореволюційні видання – статистичні збірники, описи архівів, історичні записки, газетні статті.

Буду вдячний за конструктивну критику та доповнення.

Білоус Андрій

Скит Києво-Печерської Лаври в Забуччі

За матеріалами «*Опису документів архіву західно-руських уніатських митрополитів. Том I. 1470-1700*» 1897 р. видно, що на території Забучча знаходився один зі скитів Києво-Печерської Лаври – Святе Пречисте Забудевщина. Можливо, тут і перебував деякий час Петро Могила, майбутній митрополит, про це вказує С. Голубев у своїй праці «*Петро Могила і його сподвижники. Том I*» 1893 р.: «після смерті опікуна С. Жолкевського Могила задумав переселитися з Бельського воєводства і звертає свою увагу на Київську область. Він часто починає навідувати Київ. З власноручних записок Петра Могили видно, що він був у Києві в 1622 р., а потім на свято Успіння Богородиці в 1624, 1625, 1626, 1627 рр.».

Справа № 119 від 1589 р. 19 квітня

Королівське затвердження продажного запису Стефана Петровича Хачковича на його спадкову третину маєтку Рубежівку Василю Федоровичу Ходикі.

«Рубежівка положенням своїм лежить в обиході і межах над річкою Бучею і над іншою річкою Масліною, одною стороною від маєтку підкоморного повіту Київського його милості пана Щасного Харлинського, від села його Гостомля, а з іншої сторони до ґрунтів Святе Пречисте монастиря печерського, називаємого Забудевщиною». Шляхетний Стефан Петрович Хачкович, землянин землі київської, продав частину Рубежівки, яка йому належала, шляхетному Василю Федоровичу Ходикі за 50 коп грошей «лічби і монети Великого Князівства Литовського». Документ писаний у Варшаві, підпис короля Сигізмунда III.

Справа № 403 від 1617 р. 7 квітня

Документи, які відносяться до справи про захоплення Яном Ленкевичем частини землі Києво-Печерського монастиря в маєтку Забудечі або Рубежівка. Межі були порушені і змінені Ленкевичем

по болоту Гниловоду і річці Мисліні. Після смерті Яна Ленкевича справа продовжувалася з його синами.

Справа № 419 від 1618 р. 20 червня

Виписка з трибунальних книг Київського воеводства трибунального рішення в справі між Києво-Печерським архімандритом Єлисеєм Плетенецьким і настоятелем Київського Миколаївського монастиря Регинальдом Крушинським. Справа почата в 1614 р. Підданий Києво-Печерського монастиря з села Забудечі, або Рубежівки, втік в село Миколаївського монастиря Преварки.

За матеріалами *«Опису документів архіву західно-руських уніатських митрополитів. Том II. 1701-1839»* 1907 р.

Справа № 2245 від 1777 р. 25 серпня

Список виписки з книг Київського магістрату запису князя Романа Галицького з дружиною Анастасією забудецької землі на Києво-Печерський монастир від 1240 р.

«Се аз князь Роман Галицький, Київський, Володимирський, Луцький і інших земель руських обладатель, з жоною своєю княгинею Анастасією, надали ми Пречистій Богородиці монастирю Печерському по своїх душах і батьків наших землю забудецьку з людьми і пожитками і на древніх Рубежах чотири чоловік і зо всіма приходами, як перед тим до тих земель прислужило, а тим людям знати архімандрита Печерського і по ньому будучи, а не надобі ні нам, ні дітям нашим в те надання вступати, а хто хотів теє надання от Церкви Божої оддалити, таковий розсудиться з нами перед Милостивим Богом, а Пречиста Сама Себе оборонить. А на то послухи князь Федор Ростовський, да митрополит Галицький Галактіон, да дяки Василь, Панка і Герасим, а на твердость того печать мою к тому листу приложив. Писано в Галичі у літо 6748 (1240) р.».

Містечко Гостомель

Покровський храм

Вважається, що перший храм в містечку Гостомель був зведений коштом Фастівського полковника Семена Палія та його козаків, освячений в ім'я Покрову Божої Матері.

В 1694 р. у Покровський храм було зроблено вклад від ігумена та братії Межигірського монастиря – на престольне Євангеліє. Вкладний напис: *«Року Божого народження 1694 місяця апріля 16 дня. Надали симо сие Святе Євангеліє престольноє храму Покрова Пресвятої Богородиці местєчка Гостомля за спасеніє своє, я ієромонах Феодосій Васковски ігумен Межигорський Київський зо всею о Христе братією моюю».*

В 1770 р. на його місці був побудований дерев'яний храм, також, освячений в ім'я Покрову Божої Матері, уніатський. При ньому, на початку 1772 р., діяла церковно-приходська школа грамоти, для дітей віком 6-8 років.

В 1805 р. у храмі був встановлений новий іконостас, міщанин Києва Фома Замишлевський скаржився на священника Т. Зеленського за утримання ним інструментів та невивплату грошей за контрактом за зроблений ним іконостас.

В 1819 р. Покровський храм у містечку був відремонтований.

В 1827 р. була відремонтована дзвіниця храму.

В 1836 р. священник М. Мирович скаржився на дії та утиски з боку управляючого економією Липчевського.

На 1882 р. у *«Пам'ятній книжці Київської єпархії»* зазначалося: *«Церковний капітал 1 420 руб., римо-католиків і лютеран 14, євреїв 280».*

В 1885 р. 4 травня, храм був оглянутий архітектором Рикачовим, який прийшов до висновку, що потрібно будівництво нового дерев'яного храму, мотивуючи це повною ветхістю та

маломісткістю існуючого. Ним же був розроблений проект та кошторис будівництва нового храму, які були затверджені Церковно-будівельним комітетом у 1886 р. 6 квітня. Сума видатків складала 12 018 руб. 47 коп., близько шести тисяч було зібрано від прихожан. Гостомельський приход звернувся до Міністерства Внутрішніх Справ за субсидією у розмірі 6 480 руб. 73 коп. Асигнування видали, але вони надійшли з затримкою.

В 1887 р. Л. Похілевич писав: «Гостомель – римо-католиків 14, євреїв 276. Семенівка – римо-католиків 25».

В 1890-1892 рр. будувався новий храм.

В 1892 р. був освячений храм в ім'я Покрову Божої Матері.

В 1897 р. у *«Київських Єпархіальних Відомостях»* № 5 отець О. Красовський розмістив оголошення: «У містечку Гостомель, Київського повіту, переуступається придатний, липовий, різблений, хорошого живопису 5-ти ярусний іконостас. Про умови можна дізнатися на місці».

В 1902 р. 8 липня о 7 годині ранку, від удару блискавки виникла пожежа у Покровському храмі., яка повністю знищила дзвіницю і дах та стелю й до половини стіну притвору – між середнім храмом і дзвіницею. Пожежні збитки були нараховані у сумі 5 625 руб. Голова Пожежного комітету А. Гукович і член комітету Ф. Маніковський, які оглядали будівлю знайшли все написане у акті благочинного справедливим, але ними було виявлено, що оцінка збитків була дещо завищена – пошкодження фундаменту дзвіниці оцінені у 240 руб., на їхню думку могли обійтися у 40 руб., обгорілі матеріали, які залишилися після пожежі, оцінено було у 25 руб. Єпархіальний Пожежний комітет постановив: видати страхову премію у розмірі 5 400 руб., суму вислати Будівельному комітету 1-го благочинного округу Київського повіту в особі священника І. Саковича, щоб він ці гроші вніс до Державної ощадної каси для набуття ними відсотків до часу будівництва нової дзвіниці та виправлення пошкоджень, використовувати гроші не інакше, як тільки з особливого дозволу єпархіального начальства. Кошти були внесені в касу у серпні місяці.

В 1910 р. Царські Врата, XVIII століття, Гостомельського храму були придбані за 10 руб., як експонат в Київський художньо-промисловий і науковий музей імені імператора Миколи II, М. Біляшевським.

На 1910 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Приміщення і служби є, 1862 р. і 1908 р., приміщення і служби псаломщика нові, а священника потребують ремонту, остання архієрейська ревізія 1908 р., римо-католиків і лютеран 36, каплиці у всіх присілках на кладовищах».

На 1913 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Храм при садибі священника, приміщення і служби є, 1892 р. і 1908 р., приміщення і служби псаломщика нові, а священника потребують ремонту, для просфірні приміщення немає, остання архієрейська ревізія 1911 р., 12 римо-католиків і 5 лютеран».

При храмі було поховано троє священників: Андрій Михалевич, Ян Ганицький, Іоанн Миласевич. На могилі останнього був встановлений чавунний пам'ятник сином, який у 1797 р., був Громадським губернатором Києва.

Відомі священнослужителі храму:

Рік	Сан	Прізвище Ім'я По-батькові
Уніати		
1722	Священник	Андрій Михалевич
1751	Священник	Ян (Іоанн) Ганицький
1795	Священник	Іоанн Данилович Миласевич (Милашевич)
Православні		
1795	Дячок	Трохим Клепчуцький (Клепацький)
1795	Дячок	Косьма Іоаннович Яворський
1802	Паламар	Єрофей Домерацький
1804	Дячок	Леонтій Цибульський
1809	Диякон	Іоанн Зелінський
1815	Священник	Тимофій Давидович Зеленський
1815	Паламар	Павло Якович Влосов

1831	Дячок	Іоанн Павлович Влосов
1831	Дячок	Адам Семенович Волошкевич
1834	Дячок	Іов Стефанович Чубинський
1833	Священник	Михайло Михайлович Мирович
1855	Дячок	Єфимій Ольшевський
1855	Дячок	Яків Василевський
1858	Дячок	Ємельян Дробницький
1861	Паламар	Никифор Дмитрович
1862	Священник	Єфимій Іоаннович Влосов
1864	Дячок	Максим Кашинський
1872	Дячок	Филимон Іоаннович Воликовський
1882	Священник	Михайло Никанорович Шеломов
1894	Священник	Олександр Захарович Красовський
1901	Священник	Микола Тучапський
1903	Священник	Андрій Львович Кременський
1910	Псаломщик	Петро Васильович Александрович

Деякі відомості про священників храму:

Т. Зеленський – рукоположений у 1797 р. 25 березня. Нагороджений: бронзовим хрестом з написом «1812 рік» у 1818 р. У кліровій відомості зазначалося: читання і спів добре, катехізис знає, проповідей не виголошує, поведінки доброї, ні з ким у родстві не є, судимий та штрафований не був. В 1802 р. міщанин-іудей Давид Мирович стягував з нього борг. В 1818 р. з нього стягував заборговані йому гроші міщанин Києва Сергій Сидоров.

М. Мирович – був настоятелем в 1833-1862 рр., помер у 1862 р. 14 серпня на 54 році життя. В 1868 р. указом Святійшого Синоду від 24 липня Христина Мирович, вдова, була внесена у список, як така що має право отримати одноразову допомогу в сумі 70 руб. з пенсійних сум.

Є. Влосов – в 1862 р. 28 серпня, переміщений у Гостомель. В 1869 р. 26 вересня, переміщений до села Дружки, Київського повіту.

М. Шеломов – закінчив курс духовної семінарії, у 1861 р. 13 січня призначений вчителем № 3 уманського духовного училища, рукоположений у 1863 р. 4 червня, для села Шибене, Київського повіту. В 1865 р. премійований на 15 руб. за старанне навчання

дітей. Переведений до Гостомеля у 1869 р. 26 вересня, з села Дружки, Київського повіту. Нагороджений: набедренником у 1875 р. 20 серпня, за старанне виконання своїх пастирських обов'язків, скуфією в 1878 р. 20 квітня. В 1880 р. 5 листопада, йому було оголошено архіпастирську признательність, за пожертви ним коштів на свою церковно-приходську школу у сумі 100 руб. В 1881 р. на запитання про те чи необхідно відкрити у Києві друге жіноче духовне училище і, якщо так, то чи згоден священник внести на будівництво будівель цього училища кошти в сумі по 100 руб. або по 50 руб. впродовж 2 років – відповів, що потрібно, і внести по 50 руб. за 2 роки.

О. Красовський – закінчив курс духовної семінарії у 1863 р., рукоположений у 1866 р. 19 червня. В 1884 р. 7 липня переміщений у Гостомель. Нагороджений: набедренником у 1876 р. за старанне служіння справі народної освіти, скуфією у 1890 р. за старанну службу при чесній поведінці, камілавкою у 1898 р. 6 травня. Був благочинним. Депутат від 1-го округу Київського повіту на 3'їзді Києво-Подільського учнівського округу у 1886 р. 18-23 вересня, на ньому обраний членом Ревізійного комітету на 1887 р. В 1887 р. 24 вересня, призначений спостерігачем церковно-приходських шкіл 1-го округу Київського повіту і особливо виділених, як священнослужитель, що заслуговує уваги єпархіального начальства за особливі труди в церковно-приходських школах та піклування про їх благоустрій. В 1889 р. 13 листопада йому було приподано архіпастирське благословення за це. Трудами отця Красовського був збудований новий Покровський храм, зібрано гарний церковний хор, чотири приходські кладовища було огорожено і на кожному споруджено каплицю криту залізом, всі причтові споруди перебудовано, розведено сад, відкрито в приході три нові церковно-приходські школи грамоти у Яблонці, Озерах, Блоставиці. В 1901 р. 29 червня, переміщений до містечка Вязова, Черкаського повіту, в Успенський храм. В 1884 р. отримав догану від Високопреосвященнішого, за те що подав прохання, 24 лютого, щоб його перевели на місце священника в Обухів, а згодом відмовився зайняти це місце.

М. Тучапський – народився у 1847 р. в сім'ї священника села Черкаса, Васильківського повіту. Закінчив курс Київської духовної

семінарії. Рукоположений у 1868 р. на місце священника в село Хейлова, переміщений в село Красносілку у 1869 р. В 1901 р. 29 червня, переміщений з містечка Вязова, Черкаського повіту, Успенського храму у Гостомель. В 1903 р. у звітах Повітових наглядачів відмічений, як священник стараний до школи та такий що з успіхом викладає Закон Божий. В 1903 р. 13 лютого, був переміщений до Троїцького храму Бердичева. В 1911 р. 2 квітня, переміщений за проханням у село Мала Смілянка, Черкаського повіту. З 1903 р. по 1911 р. 28 травня, був головою Бердичівської повітової училищної ради. У різний час був членом благочинної ради, помічником благочинного, членом учбового відділення, головою шкільної комісії. Викладав Закон Божий у церковно-приходській школі, міських та сільських училищах, двох гімназіях міста Бердичева, комерційному училищі. Нагороджений: саном протоієрея у 1905 р. 6 травня, зведений 26 травня, орденом Святої Анни 3-го ступеня у 1911 р. 6 травня. За шкільні труди нагороджений книгою «Біблія» від Синоду і архіпастирським благословенням. Від прихожан села Красносілки йому був піднесений наперсний хрест. В 1912 р. 2 червня, помер, похований був у Києві на Щекавицькому кладовищі.

Відома бібліографія:

1. *«Протоієрей М.А. Тучапський. Некролог» / 1912 р. Київські Єпархіальні Відомості № 36;*

А. Кремінський – син священника села Майданецького, Уманського повіту, народився в 1863 р. 19 серпня. Закінчив курс Київської духовної семінарії в 1887 р. Був вчителем у церковно-приходській школі села Скragлівки, Бердичівського повіту, в 1887-1888 навчальному році. Рукоположений у сан диякона в 1888 р. 14 вересня, преосвященним Ієронімом, єпископом Чигиринським, у сан священника в 1888 р. 18 вересня тим же єпископом, для Свято-Покровського храму села Межирічка, Радомишльського повіту, у тому ж селі був законовчителем. В 1891 р. 5 липня переміщений за проханням до села Красного, Київського повіту, у тому ж селі був законовчителем. В 1895 р. 11 серпня призначений духовним слідчим у 3-му благочинному окрузі Київського повіту. В 1897 р. 13 грудня, був премійований від Київської єпархіальної учбової

ради, за ревний труд і старанне викладання Закону Божого у 1895-1896 рр. на 20 руб. В 1902 р. 8 грудня переміщений за проханням до Києво-Флорівського монастиря надштатним священником, внаслідок чого звільнений з посади слідчого. В 1900 р. 15-22 грудня, був премійований на 30 руб. Єпархіальною Учебною радою. В 1903 р. 15 лютого, переміщений за проханням у Гостомель, був законовчителем у церковно-приходській школі грамоти у Озерах. В 1904 р. 13 червня, призначений депутатом при проведенні слідчих дій над особами духовного звання у 1-му окрузі Київського повіту. В 1905 р. був членом Товариства взаємодопомоги вихованців Києво-Подільського духовного училища. З 1906 р. завідував притулком-яслами у Гостомелі, за що йому була виказана подяка Київського повітового попечительства, з занесенням в формуляр. В 1912 р. 27 серпня, звільнений за проханням з посади депутата при проведенні слідчих дій. Був законовчителем у міністерських школах: Гостомельської двокласної з 1903 р., Яблонської однокласної з 1906 р., Блиставицької однокласної з 1908 р. 17 грудня. Нагороджений: набедреником у 1898 р. 25 квітня (23 квітня), скуфією у 1904 р. 21 (25) січня, благословенням Святійшого Синоду з грамотою у 1910 р. 6 травня, камілавою у 1911 р. 6 травня, наперсним хрестом від Святійшого Синоду у 1911 р. В 1905 р. був відмічений, як священник, що з особливим старанням відноситься до церковно-шкільної справи. Був одружений, мав 6-х дітей. Штрафований, під слідством та судом не був, у відпустках не був. Кошти для утримання: казенне жалування, причтова кружка, церковна земля. В 1913 р. мав жалування з казни 300 руб. на рік.

В 1908 р. газета «*Киянин*» № 247 розповідала: «Священник містечка Гостомель отець Андрій Кремінський повідомив у Дворцову дільницю про те, що 4 вересня вдень, у вагоні міської залізної дороги між Царською Площею і Печерськом, у нього вкрали срібний наперсний хрест з ланцюгом».

Відома бібліографія:

1. «*Кореспонденція з містечка Гостомель*» / 1908 р. Газета № 37;
2. «*Кореспонденція з містечка Гостомель*» / 1909 р. Газета № 11.

Благочинний округ, клас і приписки храму:

Рік	Округ	Клас	Приписки
1863	4	4	Села Яблонька, Блиставиця, Озера
1867	4	5	-
1870	-	-	3 селища (без зазначення) у 6-7 верстах
1882	4	5	Села Яблонька, Блиставиця, Озера
1883	1	-	-
1885	-	5	-
1887	-	-	Села Яблонька, Блиставиця, Семенівка, Озера
1894	1	5	Села Яблонька, Блиставиця, Озера
1901	1	-	-
1909	1	1.4	-
1910	1	-	Села Яблонька, Блиставиця, Озера Хутір Баланівка
1913	1	1.5	Села Яблонька, Блиставиця, Озера, Волковня Храм в селищі Буча

За «Розписом міських і сільських приходів, храмів та причтів Київської єпархії» 1870-х рр. Гостомлевський приход мав № 64; склад причту: 1 настоятель та 2 псаломщики.

В 1878 р. за списком причтів Київської єпархії, поділених на десятки за указом Київської духовної Консисторії, для виборів депутатів на Єпархіальний з'їзд, причт Гостомеля входив до VII десятку Київського повіту.

Кількість прихожан та церковної землі (в десятинах і сажнях):

Рік	Прихожани		Земля
	чоловіків	жінок	
1783	1127		-
1831	632	683	-
1861	-	-	92 д. 871 с.
1864	-	-	80 д.
1870	817 душ в селі, 315, в приписках 502		-
1882	1000	1022	78 д. 955 с.
1885	1085	-	78 д.
1887	1350	1430	-
1891	3283		-
1894	1439	-	89 д. 1293 с.
1901	3388		89 ½ д.
1910	1915	1997	89 д. 2141 с.
1913	2296	2328	89 д. 2141 с.

В 1830 р. приход повернув собі землі, які були відчужені поміщицькою економією Гостомеля.

На 1882 р. зазначалося, що приход мав 8 десятин незручної землі.

В 1908 р. газета «Рада» № 121 розповідала: «Містечко Гостомель, Київського повіту. Ще з зими місцева людність вирішила відкрити у себе товариську крамницю. Дякуючи заходам деяких свідомих у цьому ділі людей, справа пішла б добре. Дістали дозвіл адміністрації, і в товариство з самого початку записалося щось до

40 членів. На перших загальних зборах товариство вирішило зараз же збудувати будівлю під крамницю. Підходяще місце вибрали поблизу храму, а через те, що це земля церковна, товариство звернулося до церковного причту з запитанням, на яких умовах зможуть дати товариству клопоть землі. Церковні власті згодилися дати землю на таких умовах: товариство орендує клопоть землі, на якому має право побудувати будинок, впродовж 10 років існування крамниці – місцем користуються дурно, а надалі платять по 25 руб. щорічно. А як бува товариство через які причини зліквідує свої справи, то будинок лишається власністю церкви. На цьому б і скінчилося, але коли це діло дійшло до Київської Консистоїї, то місцевий пан отець одержав звідти запитання: на підставі чого церковний причт уступає землю під крамницю, чи не пошкодить ця умова інтересам церкви? І ця консисторська зачіпка загальмувала справу. А тут як почувли місцеві крамарі про нового конкурента, теж задумали зірвати справу. Вони звернулися з проханням до місцевого поміщика пана Красовського, щоб він вплинув як небудь на фундаторів товариства і цим пошкодив справі. Пан Красовський, захищаючи власні інтереси, й справді, взяв на себе роль посередника. Треба зазначити, що мало не всі будинки у містечку під крамницями належать пану Красовському і крамарі у нього орендують. Він почав намовляти фундаторів товариства залишити цю справу. Та намовляння цього добродія успіху не мали. Якщо зможе молоде товариство побороти зазначені та всякі інші перешкоди аж тоді воно почне існувати».

На 1910 р. зазначалося, що церковної землі є 53 десятини незручної і 36 десятин зручної.

На 1913 р. зазначалося, що земля знаходиться на відстані у 1-3 версти, у 5 кусках, піщана, 53 десятини незручної і 36 десятин зручної.

Деякі відомості про приход:

З 1858 р. у Покровському храмі почали проводити регулярні описи майна, були заведені щорічні прибутково-видаткові книги про

свічну і церковну суми, за шнурком і печаткою, що надсилалися до Київської Духовної Консисторії.

В 1861 р. селяни Гостомельської волості, після відміни кріпосного права, виявили бажання купити ікону Святого Благовірного князя Олександра Невського для приходського храму.

В 1871 р. у кошторисі сум призначених до відпуску з казни на утримання причтів міських і сільських храмів Київської єпархії, гостомельському приходу було виділено 377 руб. 94 коп., вираховано по 2 коп. з рубля 7 руб. 54 коп., видано 370 руб. 40 коп.

В 1876 р. церковним старостою був селянин Пилип Афанасійович Литвиненко.

В 1879 р. 18-22 серпня, на єпархіальному з'їзді був складений кошторис про кількість відсоткового внеску з доходів храмів Київської єпархії на потреби учбової частини з 1 січня 1880 р. Сума, яка припадала на гостомельський приход – 29 руб. 28 коп.

На 1880 р. приход належав до Києво-Подільського учбового округу, від 2-го десятка причтів Київського повіту.

В 1885 р. у березні, місце настоятеля храму було праздним.

В 1888 р. взимку, отець О. Красовський шукав вчителя у церковно-приходській школі містечка Гостомель, жалування 200 руб. на рік.

В 1889 р. приходом містечка Гостомель було позичено на влаштування єпархіального свічного заводу 20 руб., заводом було повернуто ці кошти у 1895 р. 28 липня.

В 1890 р. журнальною постановою Учнівської ради при Святішому Синоді від 26 лютого і 3 березня, згідно представлення єпархіального преосвященного, нагороджений книгою «Біблія» від Святішого Синоду, попечитель церковно-приходської школи містечка Гостомель селянин Тихон Кушніренко.

В 1893 р. 8 листопада, преподано архіпастирське благословення Василю і Володимирі Красовським, інженеру Миколаю Чекмарьову, вдові статського радника Наталії Красовській, землевласникам Феліксу (Феліксу-Бенігну) і Валентину (Валенсу).

Сагатовським, волосному старшині містечка Гостомель Харченку, волосному писарю Петру Седлецькому, церковному старості містечка Гостомель Пилипу Литвиненку і київській міщанці Іуліанії Орловій, за пожертвування зроблені ними на будівництво храму в містечку Гостомель.

В 1893 р. у Озерах було закрито кладовище.

В 1894 р. 29 липня, о 3 годині дня в садибі священника містечка Гостомель, від невідомої причини, сталася пожежа. Вщент згоріла клуня і було пошкоджено солом'яну стріху на ліднику. Збитки були оцінені: клуні 150 руб., стріха 8 руб. Спархіальний Пожежний комітет постановив: Будівельному комітету Київського повіту 1-го округу а особі священника С. Силіна видати 158 руб.

В 1898 р. 16 червня, преосвященний Сергій, єпископ Уманський, при огляді храмів Київського повіту був у Гостомелі і залишився на нічліг.

В 1904 р. храм Гостомеля, окрім внесків від благочиння разом з іншими храмами Київської єпархії, робив внески та 2 % збір від доходу храму на користь хворих і поранених воїнів на Далекому Сході: травень – 5 руб., червень – 5 руб., липень – 5.70 руб. серпень – 6.21 руб., вересень – 5 руб., жовтень – 3 руб., листопад – 5 руб., грудень – 3 руб. і 7.65 руб. тарілкового збору; від прихожан містечка Гостомель у травні – 34.23 руб.

В 1905 р. тарілковий збір у храмі Гостомеля на користь хворих і поранених воїнів на Далекому Сході: січень – 4.26 руб., лютий – 5.28 руб., березень і квітень – 20 руб., травень, червень, липень – 15.17 руб.

В 1907 р. гостомельський приход, за дозволом Київської Духовної Консисторії від 14 липня, взяв позичку у Касі Взаємо-Допоміжного Товариства духовенства Київської єпархії – 500 руб. Кошти було позичено на 5 років, повертати їх було потрібно шляхом щорічної сплати по 100 руб. та внеску у 6 % річних по займу з церковних доходів. Благочинний П. Бутовський посвідчував, від 27 липня 1907 р., що приходський храм містечка Гостомель на протязі останніх трьох років мав чистого прибутку до 250 руб. щорічно. Ця

доходність мала посвідчувати акуратне забезпечення обов'язків по займу. Гроші були надіслані у серпні місяці.

В 1907 р. священник просив не приєднувати його прихожан з села Яблоньки до приходів села Мостища і селища Ірпінь.

В 1908-1912 рр. Покровський храм повернув позичку.

В 1908 р. 16 травня, преосвященний Агапіт, єпископ Чигиринський, під час архієрейської ревізії був у містечку Гостомель, слухав вечірнє богослужіння і лишився на нічліг.

В 1908 р. 20 травня, у містечку Гостомель сталася велика пожежа, від необережного поводження з вогнем, яка знищила більше 50 сільських дворів. Всі будівлі псаломщика – дім, комора, льох, клуня, сарай – згоріли. Від Комітету утворення пожежного капіталу духовенства Київської єпархії псаломщику було виплачено страхову премію у розмірі 1 350 руб., через благочинного, так як майно було застрахованим. Гроші перераховано у червні того ж року.

В 1910 р. у січні, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Інокентія, був селянин Ісаакій Іовенко.

В 1912 р. просфiрнею на приході була Антонiна Іванiвна Барабаш, вдова священника, отримувала жалування 16 руб на рік.

В 1914 р. псаломщику Гостомеля було підвищено жалування до 100 руб.

В 1914 р. Київським відділом Братства Святого Володимира планувалося відкрити філіал у містечку Гостомель.

В 1914 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 39 розповідали: «11 вересня у містечку Гостомель відбулося зібрання духовенства першого округу, Київського повіту, на яке прибуло 17 священників з псаломщиками й церковними старостами з числа 22 приходів округу. Після молебствія про дарування перемоги воїнству і відкриття зібрання, обговорювався заклик Владики Митрополита про прийняття участі зі сторони сільського духовенства та храмів в утриманні лазарету для поранених воїнів, відкритого у митрополичому будинку міста Києва. Зібрання гаряче відгукнулося

на заклик архіпастиря й одностайно постановило: щомісячно відраховувати від братських доходів, вирахованих за пам'ятною книжкою 1913 року, 2 %, цифра доходів вказана у зазначеній книжці прийнята тому, що в ній крім доходів від відправлення треб увійшли й доходи від земельних угідь, а також у цю цифру включено і казенне жалування, 2 % від казенного жалування, крім 2 % з того ж жалування, вирахованого у пам'ятній книжці – таким чином з жалування 4 % і від валового доходу храмів 5 %, з огляду на необхідність більших витрат на оснащення лазарету, багато хто виказав бажання внести суму, яка виходить з них та храмів, одночасно зараз же по 1-ше січня 1915 р. На тому ж зібранні був зроблений збір одночасних пожертв на користь лазарету, який дав 147 руб. 25 коп.».

В 1916 р. у січні, було добавлено жалування псаломщику Покровського храму на 50 руб.

В 1917 р. прихожанам містечка Гостомель, за пожертвування у Покровський храм Святих ікон Августовської Божої Матері, Святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова, Святого апостола Андрія Первозваного, преподано архіпастирське благословення.

На 1917 р. на зразках відбитків печатки Покровського приходу було зображено храм з трьома куполами і напис: «Київський повіт містечко Гостомль Покровська церква».

Храм в селі Озера

В 1887 р. Л. Похілевич зазначав: «В селі існує переказ, що в давні часи, коли Київська дорога йшла на Озера, на цьому місці існувало велике поселення, яке також мало назву Озера, у ньому був і храм. Поселення і храм розорені Ордою. Два храмові дзвони були перенесені в Межигірський монастир, якому село з околицями належало. Місцевість де знаходився храм називається церковцем і на ньому сільське кладовище».

Справа паламаря Дмитровича

В 1872 р. у *«Трудах етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край. Том VI»* була опублікована одна зі справ, що розглядалися у Гостомельському волосному суді та стосувалася паламаря Покровського храму.

Справа № 36 «В Гостомельському волосному суді тимчасово-зобов'язаний селянин містечка Гостомеля Яків Олейник оголосив скаргу, що проживаючий з ним в одному дворі паламар Гостомельського приходського храму Никифор Дмитрович крав у нього, у Олейника, з гумна сіно і вчинив йому, Олейнику, побої, чому була свідком солдатка Хотина Додонова. Щоб викрити Дмитровича у крадіжці сіна, взятого «перед конякою» Дмитровича, на другий день, тобто 15 цього листопада місяця, волосний старшина з зібраними понятими селянами містечка Гостомель: Кузьмою Заверухою, Логвином Кравцем, Григорієм Олейником і Оверком Матюшкою, взявши надане Олейником сіно, пішли в гумно Олейника і по зліченню сіна виявилось, що сіно, яке лежало перед конякою Дмитровича, дійсно є яке належало Олейнику, також і помітні сліди куди нанесено сіно. На запитання волосного правління солдатка Хотина Додонова пам'ятала, що паламар Дмитрович дійсно наніс побої Олейнику кулаками в голову, куди попало. Паламар Дмитрович надав право волосному суду розібрати справу Олейника і вирішити думку волосного суду, а тому волосний суд обставини ці вирішив: стягнути з паламаря Дмитровича, як викритого у крадіжці сіна і винуватого у нанесенні селянину Якову Олейнику побоїв, 5 руб. сріблом, на яке рішення паламар Дмитрович не погодився і заявив, що хоча він і наніс побої Олейнику в голову, але не згоден платити 5 руб., бо можна купити на базарі голову за 5 руб. і бити її скільки завгодно. Так як паламар Дмитрович є особа, яка не підлягає волосному правлінню і яка не погоджується на рішення волосного суду, то Гостомельське волосне правління, на основі 97 статті «Загального положення...» донесло цивільному приставу 1-го стану Київського повіту, для проведення формального слідства. 1861 р. 24 листопада».

Гостомельські ярмарки

З 1614 р. Гостомель мав право проводити ярмарки та торги. З приходом імперської влади і до 1844 р. ярмарки не проводилися.

В 1844 р. 4 квітня, Генерал Губернатор Бібіков підписав дозвіл на проведення у Гостомелі 6 ярмарків на рік і торги по неділям через кожні два тижні.

Дати проведення ярмарків не були сталими, час від часу змінювалися. За «Пам'ятними книжками Київської губернії» дати були наступними:

Рік	Дати проведення ярмарок
1894	24 лютого, у середу на 4-му тижні Великого посту, 8 травня, 16 серпня, 26 жовтня, 7 грудня.
1910	24 лютого, 8 травня, 16 серпня, 26 жовтня, 7 грудня, у середу на 4-му тижні Великого посту; Базари по неділям через два тижні.
1911	30 січня, 26 березня, 1 травня, 6 і 29 серпня, 8 вересня, 8 листопада; Базари по неділям через два тижні.
1912	30 січня, 26 березня, 1 травня, 6 і 29 серпня, 8 вересня, 8 листопада; Базари по четвергам через два тижні.
1913	30 січня, 26 березня, 1 травня, 6 і 29 серпня, 8 вересня, 8 листопада; Базари по четвергам через два тижні.
1914	30 січня, 26 березня, 29 серпня, 8 вересня, 8 листопада; Базари по неділям через два тижні.
1915	30 січня, 26 березня, 1 травня, 6 і 29 серпня, 6 вересня, 1 жовтня; Базари по четвергам через два тижні.

В «Земських Пам'ятних книжках Київської губернії» 1911-1914 рр. вказуються такі дати, в які у містечку бувають ярмарки: 24 лютого, 26 жовтня, 7 грудня, у середу на 4-му тижні Великого посту, 1 жовтня, 1 травня, 6 серпня, 30 січня, 26 березня, 29 серпня, 8 вересня, 8 листопада. Базари по неділям через кожні два тижні.

Духовенство роками протестувало проти проведення ярмарків та базарів по недільним дням – ця торгівля відволікала селян від богослужінь, розбещувала молодь, але використання торговцями святкових та недільних днів залишалися майже без змін.

Село Мостища

До відчуження земель у монастирів село було власністю Києво-Братського монастиря.

1634 р. село вперше з'являється у писемних джерелах.

В 1651 р. 11 січня, гетьман Богдан Хмельницький своїм універсалом передав маєтки Київського Домініканського монастиря Києво-Братському монастирю, серед яких було і село Мостища.

В 1654 р. київські міщани відправили посольство до царя, аби він підтвердив існуючі та повернув старі права міста, серед них прохання повернути місту його старі землі, серед яких були землі на яких розташовувалося село Мостища.

В 1659 р. 3 травня, Київський полковник Василь Дворецький підтвердив своєю грамотою Києво-Братському монастирю права на землі Київського Домініканського монастиря, серед яких було і село Мостища.

В 1670 р. 25 квітня, польський король Михаїл також підтвердив своєю грамотою права на землі Києво-Братського монастиря, серед яких було і село Мостища.

В 1686 р. Сава Григорович Туптало, батько Святителя Димитрія Ростовського, займав посаду київського сотника та користувався від мостової податі через річку Ірпінь, поблизу села Мостища. Саме село, як зазначалося у Описі Київської округи, було порожнім.

В 1694 р. 11 січня, Іоанн та Петро Олексійовичі своєю грамотою підтвердили права Києво-Братському монастирю на землі, серед яких було і село Мостища.

А в 1694 р. 30 липня, гетьман Іван Мазепа своїм універсалом визначив межі по річці Котурі між Києво-Братським та Межигірським монастирями, село Мостища залишилося за Києво-Братським монастирем.

В 1706 р. 5 серпня, цар Петро I теж підтвердив право на володіння селом Мостища Києво-Братському монастирю.

В 1729 р. 13 січня, гетьман Данило Апостол своїм універсалом підтвердив права на землі Києво-Братському монастирю, серед яких було і село Мостища.

В 1893 р. у *«Історичному нарисі Києво-Братського монастиря»* розповідалося: «Мостища, як прикордонне з Польщею поселення, було вигідне монастирю: під час вільного пропуску з Задніпров'я сюди приїжджали жителі навколишніх поселень для помелу різного зерна, плата за прогін худоби та проїзд чумацьких возів йшли на користь монастиря, плата за оренду моста була високою, монастирські шинки біля проїзної дороги давали значний прибуток».

Андріївський храм

В 1675 р. в селі Мостища, коштом місцевого жителя Дмитра Коваленка, був побудований дерев'яний храм в ім'я Святого апостола Андрія Первозваного з дерев'яною огорожею.

В 1720 р. храм був оновлений, з-за ветхості, коштом місцевих жителів Степана та Лукіана.

В 1739 р. храм було пограбовано.

В 1777 р. при храмі діяла церковно-приходська школа грамоти.

В 1806 р. у храмі сталася крадіжка церковних речей.

В 1810 р. був відновлений іконостас, храм мав срібне і визолочене начиння, ризницю посередню, повчальні книги.

В 1819 р. храм було відремонтовано.

В 1820 р. у храмі сталася крадіжка церковних грошей.

В 1837 р. у кліровій відомості зазначалося, що будівля дерев'яна, дзвіниця також, крепка, начиння достатнє.

В 1870 р. (1872 р.) було побудовано новий дерев'яний храм з дзвіницею, на місці старого, який на той час був ветхим та мав суттєві пошкодження, коштом прихожан.

На 1882 р. у *«Пам'ятній книжці Київської єпархії»* зазначалося: «Церковний капітал 710 руб., приходський капітал 110 руб.; католиків і лютеран 4, євреїв 48».

В 1887 р. зазначалося, що книги для церковного кругу є усі у справності, крім них в церковній бібліотеці книг для читання не має, нерухима сума знаходиться у кредитних установах в 1000 руб. сріблом.

В 1887 р. Л. Похілевич писав: «Мостища – євреїв 44».

В 1887 р. було закладено нову будівлю Андріївського храму.

В 1888 р. храм було пофарбовано і встановлено іконостас.

В 1905 р. газета *«Киянин»* № 147 розповідала: «Горенка. Сумну картину запустіння являє собою місцеве кладовище: напівзгнилі хрести розкидані по усьому кладовищі, огорожа розвалилася, воли і свині бродять серед могил, псують дерева і кущики. Селянин, якому доручено товариством охороняти цвинтар зачинив ворота на замок, заганяє сюди своїх волів для випасу. Все це викликає обурення тих, чий близькі знайшли тут останній прихисток».

В 1908 р. газета *«Киянин»* № 227 розповідала: «Село Мостища, околиці якого взагалі небезпечні з приводу різного роду грабежів, днями вночі було потривожено гучним набатом, який лунав з дзвіниці приходського храму. Виявилось, що зухвалі зловмисники скоїли посягання на грабунок храму і з цією метою зламали замки південних дверей, які ведуть до віттарної частини храму. В храмі на той час, біля драбини що веде на дзвіницю, ночував сторож, місцевий селянин Маслюк. Почувши гучний тріск замків, які ламали, Маслюк прокинувся і спочатку почав кликати у вікно проїжджаючих селян, але ті побоялися зачіпати озброєних крадіїв, тоді сторож вдарив у набат, але жителі, які збіглися, крадіїв біля храму не застали. Замки храмових дверей виявилися зовсім відірваними і сторож, мабуть, був би убитий, якщо двері не були б, крім замків, зачинені з середини ще й масивними гаками».

В 1909 р. газета *«Киянин»* № 116 розповідала: «Мостища. В ніч на 19 квітня у місцевому храмі, який охороняється постійно сторожем, дуже спритно скоєно нагле святотатство. Невідомі зловмисники,

судячи зі слів двоє чоловіків, просвердливши дуже великим свердлом двері, які ведуть до паламарні, зробивши також отвір, у який вільно могла б увійти рука. Таким чином були відсунуті внутрішні запори дверей, після того злодії потрапили до вівтаря, пробуравивши таким же чином великі дірки. Зламавши ящики і кружки, злодії вкрали близько 150 руб. готівки. Сторож, який через сильний дощ сидів на дзвіниці, нічого не чув. Зі слів настоятеля храму і церковного старости, ввечері перед пограбуванням, у храмі ходили оглядаючи все з великою увагою, двоє чоловіків, очевидно які прибули з міста. Один високого зросту, років 25, у сірому костюмі і чорній баранцевій шапці, а другий нижче зростом, у чорному костюмі і поношеному зеленому картузі». Газета «Рада» № 95 розповідаючи про цей злочин вказувала суму викрадених грошей у 140 руб.

На 1910 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Церковний капітал 928 руб. 28 коп., приходський капітал 310 руб.; приміщення і служби є, 1893 р., приміщення у задовільному стані, а служби у ветхому; остання архієрейська ревізія 1908 р.; римо-католик 1».

На 1913 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Храм поблизу садиби священника; церковний капітал 1 140 руб. 80 коп., приходський капітал 410 руб., доходу 16 руб. 90 коп.; орна, земля дає 820 руб. 50 коп.; приміщення і служби є, 1892 р., приміщення у задовільному стані а служби у ветхому; остання архієрейська ревізія 1911 р.; римо-католик 1».

Відомі священнослужителі храму:

Рік	Сан	Прізвище Ім'я По-батькові
1739	Священник	Феодор
1785	Священник	Матфій Гордієвський
1787	Священник	Тимофій Лесевицький
1797	Священник	Климент Золотаревський
1813	Священник	Кирило Симеонович Самойлович
1815	Паламар	Яків Березницький
1819	Дячок	Сава Болозович

1863	Священник	Костянтин Немченков
1864	Священник	Мефодій Пащевський
1867	Священник	Стефан Гребінський
1882	Священник	Михайло Михайлович Миревич
1887	Дячок	Фома Антонович Данилевський
1891	Псаломщик	Дмитро Антонович
1894	Священник	Феофілакт Михайлович Миревич
1910	Псаломщик	Микола Дмитрович Бутовський

Деякі відомості про священників храму:

М. Гордієвський – в 1781 р. самовільно захопив лаврські поля і дубовий ліс поблизу Броварів.

К. Золотаревський – рукоположений у 1797 р. В 1801 р. скарги благочинного на негідну поведінку, в 1804 р. справа про негідну поведінку. В 1804 р., 1806 р., 1808 р., 1809 р. справи про незаконні вінчання. В 1811 р. справа про нанесення побоїв казенним селянином Євстафієм Мозговим. В 1809 р. і 1812 р. йому було дозволено служити, можливо до того був у забороні. Помер в 1812 р.

К. Самойлович – рукоположений у 1813 р. В 1815 р. характеризується у кліровій відомості, як поведінки пречестної, п'янством не заражений, штрафований не був.

М. Пащевський – за розпорядженням єпархіального начальства був допущений до нагляду за приходом села Мостища у 1864 р. 12 березня.

М. Миревич – народився у 1843 р. в сім'ї священника містечка Гостомель, Київського повіту. Закінчив курс Київської духовної семінарії за 2-м розрядом у 1867 р. був вчителем церковно-приходської школи у селі Журжинцях, Звенигородського повіту. Рукоположено у 1868 р., 29 червня, преосвященним Порфірієм, єпископом Чигиринським, на місце священника села Мостища. Нагороджений: набедриком у 1873 р, 10 березня, скуфією у 1884 р. 25 жовтня. В 1872 р. 23 липня (1873 р.) за турботи при

будівництві нового храму в Мостищах, оголошено архіпастирську подяку. В 1879 р. був депутатом від VII десятку Київського повіту на Єпархіальному з'їзді. В 1879 р. 23 жовтня, був затверджений помічником благочинного 4-ї дільниці 1-го Київського округу, за вибором окружного духовенства; в 1883 р. був помічником благочинного 1-го округу, призначений благочинним 1-го округу Київського повіту у 1888 р. 30 березня, та був ним по 1891 р. 15 вересня. В 1888 р. 6 листопада, йому було преподано архіпастирське благословення з внесенням до формуляру, за старання у справі народної освіти. В 1885 р. за відкриття співбесід з прихожанами оголошено архіпастирське благословення. В 1892 р. 29 липня, за проханням, через хворобу, був звільнений за штат. В 1892 р. 17 листопада, помер.

Ф. Мирович – народився у 1868 р., закінчив курс Київської духовної семінарії за 2-м розрядом у 1890 р., рукоположений у 1892 р. 25 жовтня, для приходського храму села Мостища. В 1893 р. отримав 30 руб. як молодий священник. Нагороджений: набедреником у 1902 р. 31 січня, скуфією у 1910 р. 14 березня. В 1905 р. був відмічений, як священник що з особливою турботою відноситься до церковно-шкільної справи. На 1913 р. мав жалування з казни 300 руб. на рік. В 1897 р. приймав участь у Переписі населення, як рахівник 21-ї дільниці, переписав 530 душ.

Благочинний округ, клас і приписки храму:

Рік	Округ	Клас	Приписки
1842	-	7	-
1863	4	7	Села Горенка, Мощун
1867	4	7	-
1870	-	-	6 селищ (без зазначення) у 3-4 верстах
1882	4	7	Село Горенка
1883	1	-	-
1894	1	7	-
1901	1	-	-

1909	1	1.4	-
1910	1	-	Села Горенка, Мошун Дачне селище Ірпінь
1913	1	1.4	Села Горенка, Мошун Дачне селище Ірпінь

За «Розписом міських і сільських приходів, храмів та причтів Київської єпархії» 1870-х рр. Мостищевський приход мав № 65; склад причту: 1 настоятель та 1 псаломщик.

В 1878 р. за списком причтів Київської єпархії, поділених на десятки за указом Київської духовної Консисторії, для виборів депутатів на Єпархіальний з'їзд, причт Мостища входив до VII десятку Київського повіту.

Кількість прихожан та церковної землі (в десятинах і сажнях):

Рік	Прихожани		Земля
	чоловіків	жінок	
1837	100	126	-
1864	-	-	45 д.
1870	276 душ в селі, 61, в приписках 215		-
1882	-	-	108 д. 36 с.
1887	868		108 д. 36 с.
1891	976		-
1894	357	360	108 д. 36 с.
1901	1151		87 д.
1908	675	-	86 д.
1910	746	758	86 д.
1913	788	805	86 д.

В 1864 р. Л. Похілевич зазначав, що церковна земля убогого приходу села Мостица, з-за піщаності була мало придатна до хліборобства.

На 1882 р. зазначалося, що землі 46 десятин незручної.

На 1887 р. земля розподілялася так: 3.89 десятин – церковна й цвинтарна ділянки, 44.53 десятин – орної землі, 59.94 десятин – сінокосу.

На 1910 р. зазначалося, що землі 24 десятини незручної і 62 десятини зручної.

На 1913 р. зазначалося, що земля знаходиться на відстані у 1-7 версти, піщана, 27 десятин незручної і 59 десятин зручної.

Деякі відомості про приход:

В 1785 р. М. Гордієвський просив приєднати до Андріївського приходу хутори Горенка і Міщанський та село Петропавлівську Борщагівку.

В 1871 р. у кошторисі сум призначених до відпуску з казни на утримання причтів міських і сільських храмів Київської єпархії, гостомельському приходу було виділено 341 руб. 82 коп., вираховано по 2 коп. з рубля 6 руб. 93 коп., видано 334 руб. 89 коп.

В 1879 р. 18-22 серпня, на єпархіяльному з'їзді був складений кошторис про кількість відсоткового внеску з доходів храмів Київської єпархії на потреби учбової частини з 1 січня 1880 р. Сума, яка припадала на мостищенський приход – 20 руб. 28 коп.

На 1880 р. приход належав до Києво-Подільського учбового округу, від 2-го десятка причтів Київського повіту.

В 1883 р. церковним старостою був селянин-власник Михайло Котирло.

В 1885 р. при храмі були відкриті поза богослужбові співбесіди з прихожанами про віру.

В 1886 р. церковним старостою був селянин-власник Михайло Котирло.

В 1887 р. будинок священника був розібраний та проданий прихожанами за ветхістю.

В 1887 р. церковним сторожем був селянин-власник Власій Єфимович Холук.

В 1889 р. приходом села Мостища було позичено на влаштування єпархіального свічного заводу 15 руб.; заводом було повернуто ці кошти у 1895 р. 13 жовтня.

В 1898 р. 16 червня, преосвященний Сергій, єпископ Уманський, при огляді храмів Київського повіту, був і у селі Мостища.

В 1889 р. влітку, благочинний шукав вчителя для церковно-приходської школи села Мостища, жалування 80 руб.

В 1891 р. у березні, місце псаломщика було праздним.

В 1904 р. храм Мостищ, окрім внесків від благочиння разом з іншими храмами Київської єпархії, робив внески та 2 % збір від доходу храму на користь хворих і поранених воїнів на Далекому Сході: вересень – 13.88 руб.

В 1905 р. храм Мостищ, окрім внесків від благочиння разом з іншими храмами Київської єпархії, робив внески та 2 % збір від доходу храму на користь хворих і поранених воїнів на Далекому Сході: березень – 20.72 руб., червень – 8 руб.

В 1907 р. до мостищенського приходу було приписане дачне селище Ірпінь.

В 1908 р. взимку, місце настоятеля храму було праздним.

В 1908 р. 16 травня, преосвященний Агапіт, єпископ Чигиринський, під час архієрейської ревізії був у селі Мостища.

В 1910 р. у січні, церковним старостою, затвердженням резолюцією преосвященного Інокентія, був селянин Олександр Маслюк.

В 1915 р. у жовтні, поміщику Горенки і власнику заводу у селі Мостица – Костянтину Костянтиновичу Гольдфарбу було преподано архіпастирське благословення, за пожертви 133 руб. на утримання Братського лазарету у селищі Пуща Водиця.

В 1916 р. листопаді-грудні, від мостищенського приходу було пожертвувано 30 руб. 21 коп. Київському при Свято-Володимирському братстві Комітету сімейного призріння сиріт воїнів.

З документів і матеріалів

В *«Збірнику матеріалів для історичної топографії Києва і його околиць»* 1874 р. опубліковані записи і виписки з грамот, які стосуються села Мостица та його власників.

Записи Петра Розвидовського, генерального проповідника, про Київський Домініканський монастир, 1634-1664 рр.: «Наші ґрунти йдуть навіть до Хлопача до Гостомеля над Ірпінем, сходяться з ґрунтами Котирськими, навіть до самої Горенки, межі Вишегородської. Від тої Горенки йдуть ґрунти наші і навіть до річки Водиці от Вишгорода. І за Ірпінем є ґрунти конвентські навіть до самого Гостомеля, острів Некрасивський. На тому ж Котирі у моста я населив містечко над Ірпінем, над Вихрицею, навіть до самого Хлопача, було хат пів чверті ста. Там таки, з ради отців конвенту дозволено побудувати храм (руський), як і в Пріорці, знов. Млинів на тому Котурі: по-перше Миколаївський на низу, другий вище Жаркова, третій Яцкова (Іакинфів), у якому каменів два і одна пилка, четвертий Федорова, п'ятий Луциківка, а на стороні нове озеро запрудили ми. Був і там млин».

Грамота царів Іоанна і Петра Олексійовичів, яка підтвердила Києво-Братському монастирю права на землі, які йому належали, 1694 р. 11 січня: «Ми Великі Государі й Царі, Іоанн Олексійович, Петро Олексійович пожалували богомольця нашого Богоявленського Братського монастиря ігумена і ректора, Іоасафа Кроковського з братією, і хто на майбутнє по ньому у тому Братському монастирі інший ігумен і ректор і братія будуть, веліли йому дати цю жалувану грамоту, того Братського монастиря та

вотчин: ... да на село Мостища, над річками Ірпінем і Котирем з усіма належними до нього угіддями: полями, сінокосами, борами, лісами й іншими угіддями».

В листі гетьмана Богдана Хмельницького 7651 р.: «Дав він для прокормлення маєтності ляцькі і млини монастирю Богоявленському Братському Київському у власність, села називаємого Мостища над річками Ірпінем і Котирем, з усіма ґрунтами, полями, сіножатями, борами і лісами».

В листі полковника Дворецького, 1659 р.: «Дав він вотчину Богоявленському монастирю і до шкіл при ньому, село з назвою Мостища над рікою Ірпінь, з усіма полями і з борами, які поля, отцям Братським належать, починаються від тої ж річки Ірпінь, а кінчаються по озеро за селом Преваркою і за полями його у пів милі, в бору біля дороги гостоминської, до Мостищ, в довжину, а поперек від річки Сирця прямо через бор, від поля храму Васильківського міста Києва, по річку Водицю, яка йде від Мощана, поля воеводського Вишгородського».

В листі гетьмана Івана Мазепи, 1693 р.: «Гетьман, по прошенію ігумена з братією, укріплює сим своїм листом, Братського монастиря вотчини: село Мостища, над річками Ірпінем і Котирем, від гетьмана Богдана Хмельницького монастирю дане, зо всіма до нього належними пожитками, полями, сіножатями, борами, лісами, млинами на річці Котурі й іншим угіддями, яких у листі померлого Дворецького написані».

Село Рубежівка

За матеріалами «Описів документів архіву західно-руських уніатських митрополитів. Том I. 1470-1700» 1897 р.

В 1629 р. Ленкевич продав Києво-Печерському монастирю маєтки Рубежівку і Михайлівку, на рубежівському ґрунті, за 7000 польських злотих. Від Києво-Печерського монастиря на документах пунктів згоди стояли підписи архімандрита Петра Могили і намісника Філатія Козаревича. Але згодом Ян Ленкевич передумав.

В 1632 р. була почата справа від імені Києво-Печерського архімандрита Петра Могили і монастирської капітули, намісником Філатієм Казаревичем і ієромонахом Антонієм Мужеловським проти Яна Ленкевича-Іпогорського, земського мозирського судді, про села Рубежівку і Михайлівку. В трибунальному суді справа була вирішена на користь Києво-Печерського монастиря, але Ленкевич не підкорився цьому рішенню.

В 1632 р. Рубежівка, разом з іншими монастирськими маєтками, була пограбована польськими солдатами хоругвою Війська польського Феліціана Тишкевича, яка стояла у містечку Радомишль.

В 1638 р. була почата судова справа про накладення банніції на Яна Ленкевича, але він помер і банніція була накладена на його спадкоємців – синів Яна і Олександра. Вони заявили протест, виставивши на вид, що вони не є порушниками державних законів, тому справа отримала інший поворот. Тим часом помер і один з синів Ян Ленкевич, який залишив після себе неповнолітніх синів – Георгія, Казимира і Романа Ленкевичей. Приставився і Петро Могила (1647 р. 1 січня). Представниками Києво-Печерського монастиря виступили – архімандрит Йосиф Тризна і намісник Варлаам Дітковський, а потім монастирський архідиякон Герасим Козловський. Олександр Ленкевич-Іпогорський в 1647 р. іменується, як підвояводич київський. Так як Люблінським трибунальним декретом в 1642 р. було заборонено відчуження земель на користь Церкви, то продаж Рубежівки і Михайлівки був не визнаний. Справа закінчилась присудженням взаємного повернення – обох

маєтків Ленкевичам, грошей у сумі 7000 польських злотих Києво-Печерському монастирю. Гроші Ленкевичі позичили у військового житомирського, київського міського писаря Войтеха Рильського, віддавши йому в заставу маєтки Рубежівку і Михайлівку. Межі маєтків визначено так: «від монастирських забудецьких ґрунтів, що над болотом Гниловодом і річкою Мисліною, вверх по болоту до річки Каменевки і старої межі з ґрунтами воскресенськими і землею Київського Кирилівського монастиря Микрочищиною до річки Топорця, Топорцем до митрополичого села Микулич, звідти до острова Києво-Печерського монастиря Вишегородщини, до самого ліса, що впоперек лобачевської межі, тим лісом знов у річку Мисліну і річкою вниз до іншого кінця Гниловоду».

В 1642 р. Матвій Глуховський вчинив наїзд на романівські і рубежівські ґрунти та порубки бортового дерева.

В 1645 р. підстолий Максиміліан Брозовський, з Білогородки, вчинив наїзд на рубежівські ґрунти Києво-Печерського монастиря, було порубано до 5000 сосен, до 6000 дубів і до 10 000 возів дров – збитки склали до 2000 коп литовських грошей.

В 1647 р. розорені довгим судовим процесом Ленкевичі – Олександр дядько і Георгій, Казимир і Роман племінники – продають маєтки Рубежівку і Михайлівку Людвігу Олизару-Волчкевичу, за 12 000 польських злотих, з усіма приналежностями, правами і судовим процесом з Києво-Печерським монастирем (Ленкевичі стягували з монастиря деякі збитки, вчинені під час процесу).

В 1671 р. підчаший трембовльський, поручик панцерної хоругви польного обозного, полковника Карчевського Роман Ленкевич-Іпогорський і його брат підсудок мозирський Олександр Ленкевич-Іпогорський розпочали судову справу архімандрита Києво-Печерського монастиря Інокентія Гізеля з капітулою, домагаючись повернення у їхню власність маєтків Рубежівка і Михайлівка, які були колись їм присуджені трибунальним судом, і не передані їм внаслідок козацьких хвилювань, які тоді виникли.

В 1671 р. коли настав спокій Ленкевичі послали своїх слуг для прийняття у власність названих маєтків, але архімандрит Інокентій

Гізель їх прогнав. Суд признав претензію Ленкевичів справедливою і присудив їм передати Рубежівку і Михайлівку від монастиря. Але виявилось, що ці маєтки тепер знаходяться у власності, оренді, Львівського уніатського єпископа Йосифа Шумлянського і справа затрималася. Під час процесу Олександр Ленкевич помер і справу вели разом зі своїм дядьком сина померлого – мозирській підкоморій Владислав і мозирський підстолий Ієроним (з 1678 р.). Трибунальним судом було постановлено, щоб маєтки були повернуті Ленкевичам і крім того монастир заплатив велику суму збитків. Так як монастир не виконав судові рішення, то стягнення було накладене під видом банниці на монастирські маєтки Гродок і Обаров.

В 1681 р. було розпочато справу про маєтки Рубежівка і Михайлівка між Романом Ленкевичем і єпископом Йосифом Шумлянським. Ведена спочатку Києво-Печерським монастирем вона згодом була взята єпископом Шумлянським, тоді коли після відходу Києва до Росії король Ян III передав маєтки, які залишилися у польських володіннях, Києво-Печерського монастиря до адміністрації Львівському єпископу. Справа закінчилася тим, що Ленкевичу було заплачено Шумлянським більше 4000 польських злотих.

В 1688 р. орендар маєтку Рубежівка Самуїл Шумлянський пожертвував до Києво-Печерського монастиря медову данину з Рубежівки.

За матеріалами «Описів документів архіву західно-руських уніатських митрополитів. Том II. 1701-1839» 1907 р.

В 1705 р. Львівський уніатський єпископ Йосиф Шумлянський уклав договір з подільським чашником Самуїлом Шумлянським на трьохрічну оренду на всі поліські маєтки Київської архімандрії та Київської митрополії, серед них і Рубежівку, за 9000 злотих.

В 1706 р. 15 жовтня, гетьман Іван Мазепа своїм універсалом підтвердив права Києво-Печерської Лаври на Ленкевичівські ґрунти, на село Рубежівку і слобідку Михайлівку.

В 1714 р. митрополит Леон Кішка уклав контракт з київським хорунжим Казимиром Стецьким на трьохрічну оренду Радомишльського і Унявського Ключів, серед яких була і Рубежівка, за 3000 злотих битими талярами, рахуючи 8 злотих у талярі.

Лаврський храм

В 1754 р. з виписки Київської губернської канцелярії у описі відібраних маєтків від Києво-Печерського монастиря, за королівським указом від липня 1682 р. зазначалося: «Рубежівка – храм і млин о двох каменях». Ймовірно, зазначений храм був побудований коштом Лаври, але коли та який згадок, на даний час, не виявлено. Можливо, його було влаштовано за часів купівлі частини села у панів Ленкевичів-Іпогороських Лаврою у 1629 р. – тобто будівництво могло бути у 1630-х рр. В 1682 р. ймовірно, разом з землями та маєтками, храм був відібраний уніатами. Чи довго він перебував в унії не відомо, але у 1720-х рр. Рубежівка входила до Микулицької уніатської парафії й храму або вже не мала (згорів, знищений ?), або він не функціонував.

Храм Іоанна Хозевіта

В 1740-х рр. можливо, у селі був побудований уніатський храм.

В 1782 р. 24 квітня, в селі Рубежівка був закладений уніатський храм на честь Святителя Іоанна Хозевіта місцевим деканом Гачевським, мабуть, на місці попереднього.

В 1795 р. ймовірно, храм разом з приходом Рубежівки воз'єдналися з Православною Церквою.

В 1810 р. храм було пограбовано.

В 1824 р. у храмі сталася крадіжка грошей зі скрині.

В 1831 р. (Л. Похілевич вказував 1835 р.) храм Святителя Іоанна Хозевіта згорів внаслідок влучання блискавки.

Михайлівські храми

В 1831 р. у червні місяці, в селі було влаштовано молитовний будинок у який перенесли вцілілі церковні предмети. Була видана книга для збору пожертв на будівництво нового храму.

В 1855 р. був побудований новий дерев'яний храм, на місці храму який згорів, освячений на честь Архангела Михаїла.

На 1882 р. у *«Пам'ятній книжці Київської єпархії»* зазначалося: «Церковного капіталу не має; римо-католиків і лютеран 13, євреїв 59».

В 1887 р. Л. Похілевич писав: «Рубежівка – римо-католиків 19, євреїв 69».

В 1899 р. був затверджений план на будівництво нового храму.

В 1899-1900 рр. старий храм Архангела Михаїла був розібраний та проданий в село Нова Гребля, кошти від продажу пішли на будівництво нового храму.

В 1900-1902 рр. (1903 р.) на місці старого храму був побудований новий дерев'яний храм з дзвіницею. Освячений також на честь Архангела Михаїла.

На 1910 р. у *«Пам'ятній книжці Київської єпархії»* зазначалося: «Приміщення і служби є, 1893 р. і 1901 р., у хорошому стані, остання архієрейська ревізія 1908 р.».

На 1913 р. у *«Пам'ятній книжці Київської єпархії»* зазначалося: «Храм поблизу садиби священника, церковний капітал 850 руб. 61 коп., % 20 руб. 19 коп., орендна плата 2 руб. з десятини орної, 5 руб з десятини сінокосу, приміщення і служби є, 1892 р. і 1903 р., у задовільному стані, для просфорні будинку не має, остання архієрейська ревізія 1908 р., штундистів 10».

В 1913 р. Святинями храму зазначено ікони Божої Матері, Великомученика Пантелеймона, Святителя Феодосія Чернігівського, Преподобного Серафима Саровського.

Відомі священнослужителі храму:

Рік	Сан	Прізвище Ім'я По-батькові
1795	Священник	Самуїл Цибульський
1795	Дячок	Захарій Лівіцький
1798	Священник	Микита Клебановський
1800	Священник	Василь Дружкевич
1802	Дячок	Наум Голдецький (Голдієвський)
1810	Диякон	Григорій Шулькевич
1815	Священник	Іоанн Нестеровський
1815	Дячок	Нестор Нестеровський
1815	Дячок	Йосиф Ніцкевич
1815	Паламар	Іоанн Цибульський
1816	Дячок	Стефан Левицький
1817	Диякон	Андрій Матушевський
1827	Священник	Микита Яченків
1831	Диякон	Петро Маняковський
1831	Дячок	Іоанн Ігнатович
1837	Диякон	Стефан Клебановський
1853	Священник	Іоанн Клебановський
1856	Священник	Матфій Павлович Бутовський
1873	Священник	Іоанн Яворський
1882	Священник	Тимофій Садовський
1885	Священник	Стефан Іоаннович Синявський
1893	Священник	Костянтин Захарієвич
1899	Священник	Павло Бутовський
1910	Священник	Олександр Олександрович Демяновський
1910	Псаломщик	Михайло Іларіонович Крижановський
1915	Священник	Георгій Андрійович Яроцький

Деякі відомості про священників храму:

В. Дружкевич – у 1803 р. його побили кріпаки полковника Полуботка. В 1809 р. заборонений у служінні. В 1811 р. був переміщений у Германівку. В 1817 р. йому було відмовлено в поверненні будинку в селі Рубежівка. На нього скаржилися про

невиплату боргу, конфлікти з селянами, на привласнення документів і речей.

І. Нестеровський – в 1816 р. отримав штраф за незаконне вінчання.

М. Ячненків – заштатний священник Київської єпархії.

І. Клебановський – закінчив курс київської семінарії. В 1829 р. на нього була скарга за не виділення коштів з церковних сум вдові священника Марини Нестеровській.

М. Бутовський – закінчив курс Київської духовної семінарії, був одним з кращих випускників, рукоположений у 1856 р. на місце священника у село Рубежівку. Нагороджений: камілавою у 1876 р. 14 травня, наперсним хрестом від Святійшого Синоду у 1888 р., орденом Святої Анни 3-го ступеня, за 12-річне проходження посади члена правління духовного училища у 1891 р. 3 лютого, саном протоієрея у 1902 р. 6 травня, орденом Святої Анни 2-го ступеня у 1909 р. 6 травня. В 1864 р. 6 листопада, за представленням Духовної Консисторії, оголошена архіпастирська подяка, за старанне навчання приходських дітей. В 1868 р. 10 листопада, затверджений помічником благочинного, згодом був благочинним 4 округу Київського повіту. Володів ділянкою землі у селі Михайлівці, мірою у 2 десятини. В 1873 р. 5 травня, переміщений до Києво-Подільського Христо-Воздвиженського храму, при ньому відкрив церковно-приходську школу. В 1873 р. 11 жовтня, оголошено архіпастирську признательність і благословення за відбудову церковно-приходських шкіл у селах Демидів та Литвинівка, Київського повіту. В 1902 р. 6 жовтня, за проханням був звільнений з посад члена Пожежного комітету і члена Каси взаємодопомоги духовенства Київської єпархії, які займав з 1894 р. В 1906 р. став членом Імператорського Православного Палестинського Товариства. В 1909 р. 4 жовтня, за проханням звільнений за штат. Помер у 1911 р. 2 січня, поховання 4 січня, заупокійна літургія та чинопослідування погребіння новопреставленого протоієрея була звершена преосвященим Інокентієм у співслужінні близько 25 священників.

Відома бібліографія:

1. *«П'ятдесятилітній ювілей протоієрея Києво-Подільського Хресто-Воздвиженського храму М.П. Бутовського» / 1906 р. Київські Єпархіальні Відомості № 44;*

2. *«Погребіння протоієрея М. Бутовського» / 1911 р. Київські Єпархіальні Відомості № 3.*

І. Яворський – в 1873 р. 14 травня, переміщений з храму Київського училища дівчат духовного відомства в Рубежівку. Можливо, фактично на приході не був – відмовився від переміщення або цьому щось завадило.

Т. Садовський – закінчив курс Київської духовної семінарії зі званням студента у 1867 р., призначений вчителем Києво-Подільського духовного училища у 1867 р. 12 листопада, рукоположений у 1868 р. 12 листопада, до Введенського храму того ж училища. В 1868 р. 24 серпня, за проханням переміщений у село Круті Горби, Таращанського повіту. В 1871 р. 13 жовтня, переміщений у село Білашки, Бердичівського повіту. В 1873 р. 29 червня (30 липня) переміщений до села Рубежівки. Нагороджений: благословенням Святійшого Синоду без грамоти, за єпархіальну службу, визначення Святійшого Синоду від 31 березня-4 квітня 1881 р., скуфією у 1882 р. 9-22 березня, камілавою у 1887 р., наперсним хрестом від Святійшого Синоду у 1895 р. 23-березня-12 квітня, орденом Святої Анни 3-го ступеня у 1903 р. 6 травня, саном протоієрея у 1909 р. 6 травня. В 1878 р. був депутатом на Єпархіальному з'їзді. В 1881 р. на запитання про те чи необхідно відкрити у Києві друге жіноче духовне училище і, якщо так, то чи згоден священник внести на будівництво будівель цього училища кошти в сумі по 100 руб. або по 50 руб. впродовж 4 років – відповів, що потрібно, і внести по 25 руб. за 4 роки. В 1885 р. 31 січня був призначений спостерігачем церковно-приходських шкіл 2-го благочинного округу Київського повіту. В 1885 р. 13 серпня, переміщений з Рубежівки до села Жидовська Гребля Таращанського повіту (в 1883 р. 25 жовтня-11 листопада зазначалося, що він переводився до містечка Лисянки, Звенигородського повіту, але щось цьому завадило). В 1892 р. 23 червня, призначений благочинним 2-го округу Таращанського повіту. В 1893 р. 14-24 липня, оголошено подяку єпархіального

начальства, за старанний пастирський труд у справі возз'єднання штундистів з Православ'ям. В 1898 р. 30 червня, у його будинку проходив Таращанський повітовий місіонерський з'їзд. В 1901 р. 19 лютого, був премійований на 50 руб. за місіонерські труди. В 1903 р. 6-30 листопада, оголошено подяку від Єпархіальної Учбової Ради. В 1916 р. 20 травня, за проханням був переміщений до села Веселий Кут, Таращанського повіту, на місце Леоніда Садовського, свого сина. В 1916 р. 15 вересня, за проханням звільнений за штат.

В 1881 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 20 розповідали: «Як тільки в село прийшла звістка про київську катастрофу 26 квітня селяни, щоб не лишитися в боргу, вирішили і на словах побити євреїв. З цією метою селяни зібралися біля корчми і, як і очікувалося, почали погром з горілки, якої, слід зазначити, тут було дуже багато – цілий склад. Знищення єврейського майна здавалося безповоротним, але на місце безпорядку з'явився місцевий священик отець Садовський, який короткою промовою утихомирив і привів до тями буйний натовп. Він пояснив їм наскільки безобразні і незаконні їхні дії у теперішній час, і до яких жакливих результатів вони ведуть. Буйний натовп, який звик бачити у священику Садовському чесну і розумну людину, з непокритими головами вислухали його розумне слово. Потім усі присутні селяни з вдячністю підійшли під благословення свого пастиря і розійшлися по домівках. Отець Садовський з служінням приходського настоятельства поєднує законничество в існуючій у Рубежівці колонії малолітніх злочинців. Заслуханий 3 травня звіт в загальному зібранні членів Київського товариства землеробних колоній і ремеслених притулків відгук інспектора народних училищ І.А. Чечета звертає увагу на викладання Закону Божого вихованцям колонії, який на його думку, викладається правильно і досить добросовісно. «Очевидно – помічає пан інспектор – що законничитель отець Садовський безперешкодно користується часом, призначеним для його уроків. У вихованців помітно бажання вчити Закон Божий, а що ще помітно – це повага, яку вони виявляють до законничителя і увага до його настанов». Дружною діяльністю нових попечителів колонії, яка прийшла було у занедбання, слід приписати те, що далі каже пан інспектор: «виховна частина в колонії знайдена у задовільному стані. Майже всі вихованці розмовляють відверто, відповідають на питання

ввічливо, мають веселий вигляд і у значній більшості посміхаються, критичний погляд на пороки і розуміння людської гідності. Скільки я не дослухався до розмов вихованців, будучи не помічений ними, я не чув тієї площадної ругані або учнівських прибауток у розмовах, якими так різко вирізнялися вихованці у попередній час».

Відома бібліографія:

1. *«Отець Садовський священник села Рубежівки» / 1881 р. Київські Єпархіальні Відомості № 20;*

2. *«35-літній ювілей священника Тимофія Садовського» / 1903 р. Київські Єпархіальні Відомості № 8.*

С. Снявський – в 1885 р. 22 вересня, переміщений у Рубежівку.

К. Захарієвич – закінчив курс духовної семінарії; у 1893 р. 12 січня був призначений на місце священника у село Рубежівку, рукоположений у 1893 р. 25 квітня. В 1893 р. як молодий священник отримав 30 руб. допомоги. В 1898 р. 10 лютого, призначений на посаду духовного слідчого 2-го округу Київського повіту, звільнений за проханням з цієї посади у 1899 р. 27 березня. В 1899 р. 17 серпня, був переміщений.

П. Бутовський – у 1899 р. 22 вересня, переміщений з села Загальці, Київського повіту, до села Рубежівки.

О. Демяновський – закінчив курс духовної семінарії за 2-м розрядом у 1888 р., рукоположений у 1891 р. Нагороджений: набедреником у 1899 р., скуфією у 1905 р., 13 січня, камілавкою у 1911 р. 6 травня, наперсними хрестами від Святійшого Синоду у 1911 р. і 1915 р. 6 травня. В 1903 р. та 1904 р. у звітах повітових наглядачів відмічений, як священник старанний до школи та з успіхом викладаючий Закон Божий. В 1904 р., 20 червня, призначений на посаду члена благочинної ради 2-го округу Київського повіту. В 1905 р. був відмічений, як священник що з особливою старанністю відноситься до церковно-шкільної справи. В 1913 р. мав жалування з казни 300 руб. на рік. В 1915 р. 13 січня, за проханням, через хворобу, був звільнений за штат.

Г. Яроцький – у 1903 р. був вчителем у церковно-приходській школі. В 1903 р. 6 грудня, був призначений на місце священника у село Кавуновку, Звенигородського повіту, але щось цьому завадило. В 1905 р. закінчив курс духовної семінарії за 2-м розрядом. В 1905 р. 27 травня, призначений на місце священника у село Хріновку, Липовецького повіту, у 1905 р. 17 липня, рукоположений. В 1909 р. переміщений у містечко Терлицю, Липовецького повіту. В 1915 р. 13 січня, переміщений у село Рубежівку. Нагороджений: набедреником у 1910 р., скуфією у 1915 р. 12 березня.

Благочинний округ, клас і приписки храму:

Рік	Округ	Клас	Приписки
1863	4	4	-
1864	-	4	Село Козинці Хутори Семенівка, Жуков
1867	4	4	-
1870	-	-	3 селища (без зазначення) у 4-5 верстах
1882	4	4	Села Козинці, Киселівка
1883	2	-	-
1885	-	4	-
1887	-	-	Села Козинці, Хмільна Хутір Жуков
1894	2	4	Села Козинці, Киселівка
1901	2	-	-
1909	2	0.8	-
1910	2	-	Петро- Павлівський храм в селищі Ворзель Села Козинці,

			Киселівка
1913	2	0.9	Петро-Павлівський храм в селищі Ворзель Села Козинці, Киселівка

За «Розписом міських і сільських приходів, храмів та причтів Київської єпархії» 1870-х рр. Рубежовковський приход мав № 59; склад причту: 1 настоятель та 2 псаломщики.

В 1878 р. за списком причтів Київської єпархії, поділених на десятки за указом Київської духовної Консисторії, для виборів депутатів на Єпархіальний з'їзд, причт Рубежівки входив до VII десятку Київського повіту.

Кількість прихожан та церковної землі (в десятинах і сажнях):

Рік	Прихожани		Земля
	чоловіків	жінок	
1783	757		-
1864	-	-	45 д.
1870	787 душ в селі, 604, в приписках 183		-
1882	987	1040	43 д. 716 с.
1885	1120	-	43 д. 716 с.
1892	1656	-	48 д.
1894	1349	-	48 д.
1899	1452	-	48 д.
1901	2963		48 д.
1910	1597	1648	47 д. 1472 с.
1913	1738	1709	48 д.

В 1800 р. священник В. Дружкевич мав суперечку з прихожанами з-за церковної землі.

В 1802 р. поміщик Михайлівки колезький радник Головінський протиправно розмежував приходські землі.

В 1809 р. поміщик Головінський захопив частину церковних та власних земель священника.

В 1811 р. Онуфрій Головінський захопив частину приходських земель Рубежівки.

В 1813 р. поміщик Рушиць захопив частину городу храмової землі.

В 1814 р. поміщик Рушиць відібрав орну й сінокосну землю у Михайлівського приходу.

В 1821 р. поміщик Рушиць захопив частину городу на приходській землі.

На 1813 р. зазначалося, що земля знаходиться на відстані у 5 верст, у 5 кусках, піщана, 417 сажнів незручної і 46 десятин 1055 сажнів зручної.

Деякі відомості про приход:

В 1800 р. двоє жителів села Рубежівки перейшли з православ'я у католицизм – Кіндрат Радзієвський і Марина Шатковська.

В 1815 р. церковним старостою був Микола Опанасенко.

В 1853 р. Київський повітовий суд, на основі статей 2478 та 2482 Х тому Зводу Громадянських Законів, викликав священника села Рубежівка І. Клебановського і поміщика села Рубежівка Степана Миколайовича Кандибу, в законний строк, для виголошення рішення по позову священника про сплату за заємним листом і розписці поміщика на суму 428 руб. 57 коп. сріблом.

В 1870 р. указом Святійшого Синоду від 22 квітня № 796, згідно представлення єпархіального начальства, удостоєна благословення Святійшого Синоду з видачею встановленої грамоти, за зроблені на користь Церкви пожертви, селянка села Рубежівка Феодосія Опанасенкова.

В 1871 р. у кошторисі сум призначених до відпуску з казни на утримання причтів міських і сільських храмів Київської єпархії, рубежівському приходу було виділено 408 руб. 44 коп., вираховано по 2 коп. з рубля 8 руб. 16 коп., видано 400 руб. 28 коп.

В 1877 р. київський купець Симон Овчинніков стягував гроші з прихожан Рубежівського приходу у розмірі 669 руб. 80 коп., за будівництво храму.

В 1879 р. 18-22 серпня, на єпархіальному з'їзді був складений кошторис про кількість відсоткового внеску з доходів храмів Київської єпархії на потреби учбової частини з 1 січня 1880 р. Сума, яка припадала на рубежівський приход – 36 руб. 28 коп.

На 1880 р. приход належав до Києво-Подільського учбового округу, від 2-го десятка причтів Київського повіту.

В 1885 р. з 13 серпня по 22 вересня, місце настоятеля храму було праздним.

В 1887-1888 рр. причт рубежівського приходу не надсилав грошей за відправлені примірники *«Київських Єпархіальних Відомостей»*, що зазначалося у їхніх списках.

В 1888-1889 рр. у звіті Київської єпархіальної училищної ради про стан церковно-приходських шкіл Київської єпархії зазначалося: «...крім села Рубежівка, де успіхи учнів виявилися слабими з вини священника, який декілька разів змінював вчителів».

В 1889 р. влітку, священник С. Синявський шукав вчительку церковного співу до церковно-приходської школи, жалування 20 руб. на місяць.

В 1889 р. місце псаломщика було праздним.

В 1889 р. приходом села Рубежівка було позичено на влаштування єпархіального свічного заводу 30 руб.; заводом було повернуто ці кошти у 1894 р. 8 листопада.

В 1893 р. приговором сільського товариства було постановлено зібрати 6 000 руб. на будівництво храму в селі.

В 1894 р. єпархіальне начальство виділило, з наданих Святійшим Синодом сум для Київської єпархії, кошти для псаломщика рубежівського приходу, для влаштування і виправлення причтових будівель, у сумі 309 руб. 95 коп.

В 1894 р. священник звертався до місцевих властей з проханням видалити деяких селян з приходу, так як вони були штундистами.

В 1894 р. жителька села Рубежівка селянка Марія Головка возз'єдналася зі штундизму з Православ'ям.

В 1900 р. 18 липня о 7 ½ ранку, у садібі псаломщика сталася пожежа, яка повністю знищила усе його майно. Збитки склали 905 руб. Єпархіальний Пожежний комітет постановив: видати страхову премію у розмірі 905 руб. Будівельному комітету 2-го благочинного округу Київського повіту в особі протоієрея В. Сікорського, щоб він видавав ці гроші частинами, по мірі відновлення будівель, священнику села Рубежівки і щоб священник села Рубежівки підписав розписку, про згоду взяти на себе зобов'язання побудувати нові будівлі у дворі псаломщика на видану комітетом премію. Гроші були надіслані у вересні місяці.

В 1902 р. просфірнею на приході була Олександра Назарівна Данілевська, заміжня, отримувала жалування 16 руб на рік.

В 1905 р. 21 листопада, у Михайлівському храмі була завершена Божественна Літургія архієрейським чином.

В 1906 р. у садібі священника сталася пожежа. Збитки склали 1900 руб. Пожежним Комітетом було виплачено страхову премію у червні місяці.

В 1908 р. 17 травня, преосвященний Агапіт, єпископ Чигиринський, під час архієрейської ревізії був в Михайлівському храмі, де слухав Божественну Літургію.

В 1912 р. псаломщику було підвищено жалування до 100 руб.

В 1914 р. 27 травня, у Михайлівському храмі був відслужений молебень преосвященим Назарієм, єпископом Черкаським.

В 1915 р. у квітні, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був селянин Василій Іоаннович Поповиченко.

В 1916 р. за визначенням єпархіального начальства від 13-23 грудня, прихожанам рубежівського приходу було преподано архіпастирське благословення, за пожертви Святих ікон та священницьких риз до свого приходського храму.

Випадок кощунства

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 118 розповідала: «В травні 1910 р. у селі Рубежівці-Михайлівській, Київського повіту, вчинено дикий злочин на підґрунті народних забобонів. В районі названого села довгий час не було дощу. Засуха згубно відображалася на городній рослинності. Випадково в цей час до села забрели якісь жebraки, які порадили бабам піти на кладовище, вирвати хрест з могили селянки-самогубці, яка незадовго до того покінчила з собою, спалити цей хрест, розрити могильний пагорб і полити те місце водою. Зі слів жebraків, після цього обов'язково повинен пройти хороший дощ. Дурні баби повірили жebraкам і цілим натовпом пішли на кладовище де зробили усе те, що їм було вказано, на могилі самогубці селянки Ольги Зелінської. У цьому кощунстві приймали участь багато селянок села Рубежівка, але при поліцейському дізнанні встановлена була винуватість у кощунствених діях лише 10 осіб, які і були притягнуті до кримінальної відповідальності по 2 частині 235 статті (кощунство з легковажності). Учора [28 квітня] Київський окружний суд розглянув цю справу і визнав усіх 10 обвинувачених винними, присудив їм штраф, кожній 1 руб., з заміною при несплаті арештом на одну добу. Обвинувачені залишилися дуже задоволеними рішенням суду та дякували за м'який вирок».

Записки Петра Могилы

В 1882 р. у квітневому номері журналу «*Київська Старовина*» Ф. Тарновський опублікував деякі з записок митрополита Петра

Могили, які зберігались у бібліотеці Софійського собору. Одна з них безпосередньо стосується села Рубежівки:

«Про перетворення води у вино. В літо 1629, липня 15, в день Святого князя Володимира, довелось мені бути в моєму монастирському селі Рубежівці [Петро Могила ніколи особисто не був власником села Рубежівки – власником була Києво-Печерська Лавра], у слуги мого Станіслава Третяка. Там я освятив новозбудований ним будинок, звершив по звичаю мале освячення води; жінка ж Третякова, збрала воду яка лишилася, в скляний посуд, зберігала її в особливому місці. Минув рік. Подивившись ту воду Третяки знайшли її перетвореною на вино і дуже здивувалися і прославили Бога. Трапилося ж мені в 1630 році, 20 липня, бути в тому ж селі, і ось прийшли до мене двоє, Третяк і його жінка, показували посуд з водою і розповідали, що та вода, яку я освятив у минулому році на освяченні будинку, перетворилася на вино. Я здивувався, взяв посуд, понюхав і відчув, що пахне вином, спробував і знайшов, що це волоське вино. Здивувавшись ще більше, кажу їм: «Чи правда, що це вода, що перетворилася на вино, адже це не вода, а волоське вино?». Вони ж з клятвою стали казати, що в нинішньому році ми в себе в домі і вина не бачили, а в цьому посуді і вина ніколи не було, і це не вино, а вода, яку Ти залишив у минулому році. А я, щоб запевнити діло при багатьох людях і братіях, які тоді були, знову сказав їм, погрожуючи клятвою Святих Отців: «кажіть правду, не видумуйте небилиць». І вони стали клястися клятвами великими, що дійсно це вода, а не вино. І чуючи їх великі клятви, я запевнився і прославив Бога. А воду взяв з собою, й до нині вона в мене не пошкоджена, має смак і запах вина, як і тоді, не окисла, не змінилася ні смаком, ні запахом. А записав я це для того, щоб ми знали, як Бог багатообразно показує і в ці останні часи силу свого Пресвятого Духа, діючи в нашій східній грецькій Церкві; звідси очевидно, що віра наша істинна, бо для запевнення і утвердження її, а також для посоромлення і викорінення всякого зловір'я і відступництва звершуються благодаттю Божою ці преславні і надприродні чудеса».

З документів і матеріалів

В 2006 р. був опублікований збірник документів «Універсали Івана Мазепи. Частина II. 1687-1709». Один з документів – універсал Івана Мазепи про підтвердження прав Києво-Печерській Лаврі на Ленкевичівські та Підгорські ґрунти, на село Рубежівку та слобідку Михайлівку:

«Пресветлейшаго и державнейшего великого государя, его царскаго величества Войск Запорожских гетман и славного чина святаго Андрея кавалер, Белого Орла кавалер Иван Мазепа. Всем воец и кождому зособна, кому бы колвек тепер и в потомные часы з власти духовной и мирской о том ведати належало, а особливо пану полковникове кievскому з старшиною полковою, там же пану войту кievскому со всем маестратом сим уневерсалым писанием нашим ознаймуем, иж презентовал нам ясно в Богу превелебный его милост господин отец Иоасаф Кроковскій архимандрит святыя Печерскіе Лавры з братією екстракт з книг мирских ратуша кievского, запис вечистой купли добр Ленкевичевых и Подгорских, по сей стороны Днепра знайдуючихся, до обители их святой належачих, а именно села Рубежовки и слоботки, прозываемой Михаловки, положеніем над речкою обретаючихся, актикованого под час рочков судовых гродцких, року и дня в том же екстракти спецификованного, отправованых, а просил нашего гетмановского на тые добра срокойнейшого оных в потомные часы владенія уневерсалного подтвержденія, мы прето гетман, і во всем миючи особливую нашу ко святой чудотворной обители Кіево Печерской, яко ко первейшей и знаменитшей в манархии всеросійской Лавры инклинацію о которой добр целости и ненарушеной твердості всегда от початку панования нашего печаловитое имеем старане, казалисмо по прошенію его милости выдати ис канцеляріе войсковой сей наш уневерсал, которого повагою яко, ствержаем предреченное село Рубежовку и слоботку, именуемою Михаловку, вскуиетую, Лавры святой Кіевской Печерской поссесью, даючи зуполною моц і владу, ясно в Богу превелебному господину его милости отцу Иоасафу Кроковскому, тоеж святой Лавры архимандриту и всей во Христе братіе теми добрами, як хотя диспоновати, владети, от людей то оних послушенство и повинности подданскіе отбирати, так

варуем пильно, сурово грозим и приказуем, абы пан полковник кievскій з старшиною полковою, так же пан войт кievскій з майстром и нихто згола з началных и подначалных стану духовного и свитского особ не важился до тых добр интересоватися, притенсій, яко и вступу до оных, яко вечисто купленого обители святой доставится, миты, людем тамошним кривды и долегливости наносити и жадной перешкоды и владенію оными ясно в Богу превелебному его милости отцу архимандрите теперешнем, сукцесором по нем меючим быти, всей во Христе братіе не смел наносити, люде зас так в селе в Рубежевце, яко и в слободце Михайловцы мешканія свои меючие, повинны будут во всем обители свято Печерской подданство отправлят и во всяких нуждах своих до той же обители рекурс миты, такая наша воля, у сем уневерсале выраженная, аби тепер и в потомные часы в належитой твердости и ни в чем, не в чем ненарушенной целости заступала, повторе и подесеяте пильно приказуем, варуем и грозим сим же нашим уневерсалом, которий с подписом руки нашей власной гетманской и притисненем печати войсковою закрепляем. Выдан ис канцеляріе войсковою, в Кіеве Печерском, октоврія 15, року 1706. Звыш малинованный гетман, рукою власной».

Село Біличі

До 1786 р. село Біличі було власністю Києво-Печерської Лаври. З відчуженням земель у Печерського монастиря стало власністю держави, казенним селом, входило до Петро-Павлівської громади.

Іоанно-Зачатівський храм

До побудови храму жителі села Біличі ходили до Георгіївського храму села Романівки.

В 1794 р. (1797 р., 1799 р.) в селі Біличі був побудований дерев'яний храм в ім'я Зачаття Іоанна Хрестителя київським купцем Іоанном Долинним.

В 1819 р. у храмі був виявлений пошарпаний антимінс.

В 1851 р. «Київські Губернські Відомості» № 3, І-й відділ, повідомляли, що 25 січня у Київській Палаті Державних Маєтностей повинні були відбутися торги, з узаконеною переторжкою, на віддачу підрядів, за нормальним кошторисом, на ремонт храмів, серед яких був і храм села Біличі – 1554.54 руб.

В 1852 р. храм був фундаментально відновлений коштом казни, також була побудована дерев'яна дзвіниця.

На 1882 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Церковного капіталу не має; римо-католиків, лютеран, євреїв не має».

В 1887 р. Л. Похілевич писав: «Біличі – євреїв 81. Романівка – євреїв 20».

В 1901 р. з 8 на 9 жовтня у садибі церковно-приходської школи села Біличі від підпалу невідомими зловмисниками виникла пожежа, яка повністю знищила будівлю школи та пошкодила дах у будинку псаломщика. Збитки склали 1930.20 руб. Пожежний Комітет постановив видати страхову премію у розмірі 1930.20 руб.,

яку вислали до Будівельного комітету 3-го благочинного округу Київського повіту, у особі благочинного Дмитра Богацького, щоб він видавав ці кошти частинами священнику Біличів, за мірою будівництва нових будівель, та відібрав підписку зі священника про його згоду взяти на себе зобов'язання побудувати ці будівлі на кошти страхової премії. Гроші були надіслані у грудні місяці.

На 1910 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Приміщення і служби є, 1900 р., потребують ремонту; остання архірейська ревізія 1907 р.».

На 1913 р. у «Пам'ятній книжці Київської єпархії» зазначалося: «Храм поблизу садиби священника, церковний капітал 603 руб. 93 коп., приміщення священника, 1900 р., потребують ремонту, приміщення псаломщика і усі служби у хорошому стані, остання архірейська ревізія 1905 р.[можливо, помилка]».

В 1913 р. святиною храму була зазначена Ікона Успія Божої Матері у срібній ризі та із золотим вінцем. Ікона була точною копією чудотворного образу Києво-Печерського та мала однаковий з ним розмір, пожертвована до храму полковником Васильківським у 1830 р., поставлена була на престолі.

Відомі священнослужителі храму:

Рік	Сан	Прізвище Ім'я По-батькові
1792	Священник	Іоанн Вільховський
1795	Священник	Симеон Соколовський
1795	Священник	Стефан Федорович Понятовський
1811	Паламар	Назарій Білановський
1815	Дячок	Назарій Степанович Белинодський
1830	Дячок	Іоанн Буряков
1830	Диякон	Роман Архипович
1831	Дячок	Даниїл Гушевич
1831	Дячок	Копачевський
1831	Диякон	Іоанн Терентовський
1834	Дячок	Петро Дубицький
1836	Дячок	Стефан Львович
1863	Священник	Михайло Іоаннович Влосов

1867	Священник	Феофілакт Рябчинський
1870	Священник	Миколай Васильович Тишковський
1878	Священник	Миколай Пашковський
1882	Священник	Павло Львович Яссірський
1887	Священник	Олександр Георгієвич Радкевич
1889	Священник	Мефодій Степанович Гребинський
1893	Священник	Стефан Іоаннович Синявський
1896	Псаломщик	Іоанн Караванський
1903	Священник	Кирило Ісидорович Радзієвський
1910	Псаломщик	Гервасій Авксентійович Росинський
1910	Псаломщик	Мефодій Гребинський
1913	Псаломщик	Георгій Йосипович Новоселицький
1913	Псаломщик	Григорій Іовхимчук

Деякі відомості про священників храму:

С. Соколовський – у березні 1795 р. був відправлений разом з іншими священниками Київської єпархії (всього близько 20 осіб) митрополитом Київським Самуїлом до Мінської єпархії, за проханням Преосвященного Віктора, для заміщення священницьких місць після возз'єднання місцевих жителів з Православ'ям.

М. Влосов (Влосовський) – нагороджений Височайшою подякою від Миколи I за грошові пожертвування на поранених воїнів у 1855 р. В 1860 р. оголошено подяку від митрополита Київського Арсенія за навчання хлопчиків і дівчат.

Ф. Рябчинський – рукоположений у 1867 р. 6 жовтня, для приходу села Біличі. В 1870 р. 10 липня, переведений до Києво-Подільського Хрестовоздвиженського храму.

М. Пашковський – рукоположений у 1870 р. 21 червня, для приходського храму села Біличі. В 1878 р. 16 січня йому було оголошено архіпастирську признательність та благословення, за старання і прикрашення приходського храму.

П. Яссірський – був настоятелем у 1879-1887 рр.

О. Радкевич – народився у 1830 р., в сім'ї священника села Дубарка, Остерського повіту, Чернігівської єпархії. Закінчив курс духовної семінарії, поступив до Київської Духовної Академії у вересні 1864 р., з 1862 р. хворів, перебував на лікуванні у Кирилівських богоугодних закладах, вибув зі старшого курсу Академії, через хворобу, у 1865 р. Рукоположений у 1865 р. на місце священника Києво-Звіринського Різдва-Предтеченського храму. Переміщений згідно прохання у село Біличі в 1887 р. 21 грудня. В 1889 р. 5 липня, переміщений до храму Київського Покровського жіночого монастиря. В 1891 р. 3 лютого переміщений на місце священника у Бердичівський собор, потім переміщений до Казанського собору у Чигирині. Почав викладати Закон Божий у 1866 р. в Маріїнському дитячому притулку, у різний час був законовчителем у Київській військовій прогімназії, у духовному жіночому училищі, у церковно-лютеранському училищі, у військовій фельдшерській школі, у Києво-Подільській прогімназії. В 1901 р. 1 жовтня, призначений головою Чигиринського повітового відділення Учбової ради. Нагороджений: орденом Святої Анни 2-го ступеня у 1909 р. 6 травня, орденом Святої Анни 3-го ступеня, орденом Святого Володимира 4-го ступеня у 1913 р. 6 травня. Був у паломництві на Святій Землі. Взимку майже щодня звершував літургію, виголошував живі проповіді, деякі у Києво-Софійському соборі. Помер у 1914 р. 25 травня, поховання 27 травня, заупокійну літургію звершив архімандрит Євгеній, настоятель Свято-Онуфріївського монастиря Черкаського повіту, у співслужінні 16 священників і 3 дияконів.

Відома бібліографія:

1. *«Протоієрей Олександр Георгієвич Радкевич Некролог» / 1914 р. Київські Єпархіальні Відомості № 34;*

М. Гребінський – у 1889 р. 22 жовтня, був рукоположений для приходського храму села Біличі. В 1890 р. як молодий священник отримав 30 руб. від господарчого відділу при Святійшому Синоді. В 1893 р. 27 вересня помер.

С. Снявський – закінчив курс духовної семінарії, рукоположений у 1864 р., у 1893 р. 26 жовтня призначений на місце священника у село Біличі. Нагороджений: скуфією у 1875 р.

В 1896 р. з нього було стягнуто, за 2-м позовом, 244 руб. 12 коп. на користь Ізраїля Рибакова. В 1904 р. з нього було стягнуто 451 руб. 16 коп. на користь Бутса Матусовського. В 1903 р. 10 липня, був призначений на переміщення у село Денисовичі, Радомисльського повіту, але щось цьому завадило, 4 серпня переміщений до села Крушинки, Київського повіту.

К. Радзівський – народився у 1875 р. 11 травня, син священника села Арбузина, Канівського повіту. Закінчив Богуславське духовне училище, закінчив курс Київської духовної семінарії за 1-м розрядом у 1897 р. 18 червня, зі званням студента. В 1897 р. призначений вчителем однокласної церковно-приходської школи села Петрик, Звенигородського повіту, в 1898 р. переміщений на ту ж посаду у містечко Шполу, Звенигородського повіту. Рукоположений у 1899 р. на місце священника Свято-Миколаївського храму села Крушинки, Київського повіту, переміщений за проханням до села Біличі у 1903 р. 4 серпня. Нагороджений: набедренником у 1906 р. 27 січня, скуфією у 1913 р. 6 травня (30 березня), камілавкою у 1917 р. 1 липня. В 1904 р. 5-17 листопада, призначений на посаду благочинного місіонера по 3-му округу Київського повіту. В 1905 р. був відмічений, як священник, що з особливим старанням відноситься до церковно-шкільної справи. В 1905 р. 5 вересня, за розпорядженням інспектора народних училищ, допущений до виконання обов'язків законовчителя Святошинського двокласного училища, 5 жовтня, затверджений на цій посаді за пропозицією директора народних училищ. В 1909 р. попечителем учбового округу затверджений законовчителем учбового закладу 2-го розряду Е.В. Поліховської, за перетворенням його у прогімназію в 1910 р. В 1909 р. 10 вересня, директором Святошинського 7-ми класного комерційного училища запрошений викладати Закон Божий до училища, в 1910 р. 26 квітня, канцелярією Міністра торгівлі й промисловості, згідно резолюції митрополита Флавіана, допущений до викладання у всіх його класах. В 1910 р. 27 липня, за пропозицією директора народних училищ попечителем учбового округу йому була виказана подяка за старанне викладання Закону Божого у Святошинському училищі. На 1913 р. отримував жалування з казни 300 руб. на рік. В 1914 р. 24 червня, біля колодязя у Білогородці, під час хресного ходу з чудотворною іконою Божої Матері, з села

Горенки до містечка Білогородки, виголосив повчання на слова 1 Кор. 1, 18.

З характеристик: «по службі досить охайний і вмілий, ні у чому осудному помічений не був, поведінки відмінної», «пастирські обов'язки виконує старанно, поведінки відмінної».

В 1918 р. 27 липня, подав прохання про зачислення його до студентів Київської Духовної Академії на ім'я єпископа Василя. Рукопис кандидатського твору: «Порівняльна оцінка підручників по психології професорів Челпанова, Нечаєва Д.П., Ебблїгхаудза» 1919 р.

Відома бібліографія:

- 1 «Освячення храму у селі Петропавлівській Борщагівці, Київського повіту» / 1910 р. Київські Єпархіальні Відомості № 3;
2. «Хресний хід з місіонерською вечірнею у селі Братська Борщагівка, Київського повіту» / 1914 р. Київські Єпархіальні Відомості № 26;
3. «Хресний хід з чудотворною іконою» / 1914 р. Київські Єпархіальні Відомості № 35;

Благочинний округ, клас і приписки храму:

Рік	Округ	Клас	Приписки
1863	7	7	-
1864	-	7	Георгіївський храм в селі Романівка Хутори Стоянка, Любка, Похілев
1867	7	7	-
1870	-	-	5 селищ (без зазначення) у 3-7 верстах

1882	5	7	Георгіївський храм в селі Романівка Село Сирець Хутір Любка
1883	2	-	-
1887	3	7	Георгіївський храм в селі Романівка Село Стоянка
1894	3	7	Георгіївський храм в селі Романівка Села Сирець і Стоянка Хутір Любка
1901	3	-	-
1909	3	0.7	-
1910	3	-	Георгіївський храм в селі Романівка Село Стоянка Хутори Любка, Галагани, Дегтярі
1913	3	0.8	Георгіївський храм в селі Романівка Хутори Стоянка, Любка, Дегтярі, Галагани

За «Розписом міських і сільських приходів, храмів та причтів Київської єпархії» 1870-х рр. Белічевський приход мав № 96; склад причту: 1 настоятель та 1 псаломщик.

В 1878 р. за списком причтів Київської єпархії, поділених на десятки за указом Київської духовної Консисторії, для виборів депутатів на Єпархіальний з'їзд, причт Біличів входив до X десятку Київського повіту.

Кількість прихожан та церковної землі (в десятинах і сажнях):

Рік	Прихожани		Земля
	чоловіків	жінок	
1864	-	-	39 д.
1870	354 душ в селі, 267, в приписках 87		-
1882	433	457	38 д. 192 с.
1887	495	-	38 д. 768 с.
1889	536	-	38 д.
1893	600	-	38 д.
1894	607	-	38 д. 192 с.
1901	1375		38 д.
1903	715	-	38 д.
1910	880	897	38 д. 192 с.
1913	826	823	38 д. 192 с.

На 1913 р. зазначалося, що земля знаходиться на відстані у 1 ½ -2 версти, у 4 кусках, піщана.

Деякі відомості про приход:

В 1871 р. у кошторисі сум призначених до відпуску з казни на утримання причтів міських і сільських храмів Київської єпархії, біличівському приходу було виділено 350 руб. 92 коп., вираховано по 2 коп. з рубля 7 руб. 1 коп., видано 343 руб. 91 коп.

В 1878 р. 16 січня, прихожанам села Біличі була оголошена архіпастирська признательність та благословення, за їх старання і прикрашення приходського храму.

В 1879 р. 18-22 серпня, на єпархіальному з'їзді був складений кошторис про кількість відсоткового внеску з доходів храмів

Київської єпархії на потреби учбової частини з 1 січня 1880 р. Сума, яка припадала на біличівський приход – 20 руб.

На 1880 р. приход належав до Києво-Подільського учбового округу, від 5-го десятка причтів Київського повіту.

В 1880 р. 23 грудня, у Софіївському соборі, після попередньої підготовки в притулку Свято-Володимирського братства, була хрещена жителька села Біличі, міщанка бишівського єврейського товариства, Марія Веєрбург, 17 років. Ім'я у хрещенні – Ольга. Хресними батьками були: дворянин Павло Крижановський і ніжинська міщанка Олександра Лівандовська.

В 1889 р. чиновнику Стефану Фузику, жителю Біличів, було оголошено архіпастирське благословення за пожертву 100 руб. на будівництво Маріє-Магдалинівського храму на Шулявці.

В 1889 р. приходом села Біличі було позичено на влаштування єпархіального свічного заводу 20 руб., заводом було повернуто ці кошти у 1897 р. 5 серпня.

В 1894 р. з приходу села Біличі надійшов внесок у сумі 18.54 руб. на створення пожежного капіталу Київської єпархії.

В 1900 р. «Київські Єпархіальні Відомості» № 3 розповідали: «Відвідування преосвященним Сергієм, єпископом Уманським, храмів і шкіл Київського повіту. Владика поспішив до села Біличі [в 1899 р. 2 жовтня]. Тут йому було потрібно вирішити питання, які давно хвилювали місцеве населення, які стосувалися виборів церковного старости і благовлаштування місцевої церковно-приходської школи. Питання ці були викликані наступними обставинами. Коли закінчився термін служби місцевого церковного старости, селяни Білич збрали сільський сход і на цьому сході постановили вибрати в церковні старости впливового у своєму середовищі селянина Ф. [можливо, когось з сім'ї Фузиків]. Найближчої неділі вони прийшли до свого приходського храму, відібрали ключі від колишнього церковного старости і вручили їх Ф. Таке їх самоуправство у церковних справах природньо викликало протест зі сторони місцевого священника. Але вони не звернули на це ніякої уваги, внаслідок чого священник був вимушений донести про цей випадок місцевому благочинному.

Благочинний негайно з'явився у Біличі для проведення законних виборів церковного старости. Результат виборів був тим самим: вибраним в церковні старости знову виявився Ф., всупереч бажанню приходського священника. Свою незгоду на обрання у церковні старости Ф. священник виказав на виборчому акті, який з належним засвідченням благочинного був відісланий єпархіальному начальству. Єпархіальне начальство протест священника визнало ґрунтовним і тому Ф. на посаді церковного старости Його Високопреосвященством затверджений не був. Але хоча Ф. і було об'явлено про це, він все ж таки вперто продовжував виконувати у храмі Біличів обов'язки церковного старости і був видалений звідти тільки при сприянні поліцейської влади. Після його видалення місцевий благочинний 8 разів приїжджав у Біличі для проведення нових виборів. Але вибори жодного разу не могли відбутися, так як селяни наполягали на виборі у старости Ф., маючи повну впевненість у тому, що постанову їх сільського сходу не має право відмінити ніяка влада. Мало цього. Одного разу вони у кількості 25 душ з'явилися у Києві в Михайлівський монастир з проханням до преосвященнішого Сергія про задоволення їх бажання, але у цьому їм, звичайно, було відмовлено. Так пройшло більш ніж півроку, а питання про вибори церковного старости в селі Біличі залишилося невирішеним і все більше і більше збуджувало місцеве населення. Іншим наболілим питанням для селян Біличів вже більше 3 років є питання про благоустрій місцевої церковно-приходської школи. Виникло воно на ґрунті того ж самоуправства селян, яке вони виявили і у питанні про вибори церковного старости. Справа була таким чином. В 1895 р. для будівництва в селі церковно-приходської школи був відпущений казенний ліс. Коли почалося будівництво школи, селяни зовсім відсторонили від участі в ньому місцевого священника на тій підставі, що буцімто школа належить їм і будувати її вони мають право без усякого стороннього втручання. Священник вимушений був їм поступитися, хоча за існуючими положеннями про будівництво приміщень для церковно-приходських шкіл, він повинен був бути головою будівельної комісії. Школа була побудована, але не оздоблена. Так в ній не було ніякого фарбування, стіни залишилися необмазаними і непоштукатуреними, класні меблі були відсутні та інше. Залишки

лісового матеріалу, на які, після їх продажу, можна було б щось зробити для школи, невідомо куди поділися. Бажаючи, все ж таки, закінчити школу селяни, на цей раз вже при сприянні священника, порушили клопотання перед Київською Єпархіальною Учбовою Радою про допомогу на закінчення школи з сум земських зборів. Допомога була надана їм у розмірі 200 руб. За існуючим порядком, гроші ці були видані приходському священнику з умовою, щоб він після їх витрати надав особливий рахунковий лист з підтверджуючими документами у місцевий відділ Ради. Але коли священник почав витрачати ці кошти сам, селяни почали вимагати від нього, щоб він усунувся від цього і гроші передав їм на руки для витрачання на їх власний розсуд. На це священник не міг погодитися, так як уся відповідальність за витрату коштів лягала на нього, і продовжував проводити роботи у школі сам. Тоді селяни вирішили нікого зі свого оточення до робіт у школі не допускати і священнику довелося наймати робітників у Києві. Це не заспокоїло селян. Вони старалися відговорювати прийшлих робітників від роботи у школі, і якщо ті їх не слухали, то дозволяли собі навіть заважати їм у роботі, внаслідок чого деякі з них бігли зі школи, не закінчивши обумовленого підряду. Такі загостренні відносини між священником і селянами призвели до того, що зроблені в школі роботи були невисокої якості, коштували дорого, куплена у Києві цегла для обкладки будівлі ззовні селянами на місце доставлена не була і потім кудись зникла, а школа до сих пір стояла не обкладеною, немала достатньої кількості лавок для учнів і взагалі неблагоустроена. Цей неблагоустрій школи селяни Біличів повністю приписували своєму священнику, хоча самі були більш за нього винні у цьому, і вимагали щоб він сплатив їм 200 руб. на ремонт школи. Вирішити такі питання, при збудженому настрої і крайній упертості селян Біличів, було неможливим для місцевого духовенства. Тому преосвященнійший Сергій вирішив сам навідати Біличі, щоб на місці ознайомитися з обставинами справи і вирішити її. Приїхав він в Біличі у супроводі мирового посередника 1-ї дільниці Київського повіту Є.І. Кропивницького, повітового ісправника Д.Ф. Бучинського і місцевого станового пристава, а в Біличах був зустрінутий благочинним 3 округу Київського повіту священником Н. Горовським і київським наблюдателем церковних шкіл священником Д. Нікітіним. Селяни його очікували з хлібом-

сіллю; благословивши єю, Владика, попереду хрестів, хоругв і духовенства, яке зібралось сюди з сусідніх сіл, попрямував до храму. По закінченню чина архієрейської зустрічі, Владика негайно порушив питання про церковного старосту. Але не встиг він ще спитати у священника, хто в них церковний староста, як з натовпу висунувся зухвалого вигляду селянин і гучно заявив, що церковним старостою у них Ф. Таке безчинство у храмі викликало у Владики слово суворого викриття, у якому він пояснив селянам, які зібралися, хто має право говорити у храмі і хто повинен слухати і мовчати, і на основі існуючих законних положень, дав їм зрозуміти, що Ф. не може бути церковним старостою у Білечах, так як він не затверджений на цій посаді єпархіальним начальством. Не дивлячись на це, селянин який говорив, тепер вже запрошений Владикою до відповіді, продовжував стверджувати, що церковним старостою у них Ф. тому що він обраний сільським сходом. Коли Владика на це йому відповів, що сільський сход не має права затверджувати церковних старост, то він відповів, що вони хочуть, щоб Ф. був церковним старостою і тому просять затвердити його на цій посаді. Тоді Владика ще раз пояснив народу неможливість цього і тому запропонував йому у своїй присутності обрати в церковні старости нову особу. Народ попросив у Владики дозволу вийти на церковний погост. Такий дозвіл йому був наданий, з умовою, що вибори відбудуться у присутності мирowego посередника, повітового ісправника і станового пристава. Коли на погості почалися вибори, знову почувлися голоси на користь Ф. і тільки після довгих перемовин, відбулося обрання в церковні старости іншої особи. Таким чином одне питання було зовсім вирішено. Поки на погості йшли вибори, Владика в олтарі робив свої архіпастирські настанови приходському священнику і усім священникам, які сюди зібрались відносно того, щоб у них ніколи і ні з ким не виникало ніяких непорозумінь. По закінченню виборів, Владика вийшов до селян на погост і тут довго з ними говорив, з приводу поміченого у них церковного розладу, вказував їм джерела цього розладу, перед усім у них самих, і в їх самоуправстві і моральній зіпсованості, призивав їх до виправлення. Оточений великим натовпом народу Владика перейшов до школи, де був зустрінутий співом молитви Святому Духу. Вислухавши молитву, Владика благословив дітей, роздав їм хрестики і потім оглянув

шкільне приміщення. Огляд запевнив його у тому, що воно в теперішній час знаходиться у неблагоустроеному вигляді. З цього приводу, Владика вимагав пояснень, перед усім від священника. Священник пояснив йому, як велася витрата 200 руб., отриманих від Ради, і признався, що з цих грошей ним не витрачено ще 40 руб. На ці гроші він дав слово купити лавки для школи. Після цього Владика звернувся до селян з запитанням: у чому проявилася їх піклування про школу? Такого піклування вони майже не могли довести і тільки стверджували, що священник не дав їм 200 руб., і якщо ці гроші були б їм видані, то вони б могли привести школу до ладу. Таким чином, в справі неблагоустрою церковно-приходської школи виявилися винними не тільки приходський священник, а й самі селяни. А так як священник виявив бажання виправити свою вину внесенням 40 руб. на лавки для школи, то Владика бажав примусити і селян виправити свою вину перед школою, оголосив їм, що він не дасть їм кожному окремо свого архіпастирського благословення до тих пір, поки вони не обкладуть цеглою школи, а коли це відбудеться, тоді він сам з'явиться до них і благословить їх за послух і корисну справу. Перебування в Біличах завдало Владичі немало засмучень. Йому важко було дивитись на розлад церкви Біличів і повстання пастви проти свого пастиря.»

З 1901 р. 15 травня по січень 1902 р. місце псаломщика було праздним.

В 1905 р. 26 листопада, резолюцією митрополита Флавіана житель села Біличі церковний староста Києво-Шулявського храму, колезький секретар, Іван Маркович Фузик затверджений попечителем Києво-Шулявської церковно-приходської школи.

В 1906 р. церковним старостою був Тихон Фузик, який ухилився від ревізії церковних сум.

В 1910 р. 18 лютого, резолюцією митрополита Флавіана церковним старостою Києво-Шулявського Маріє-Магдалинівського храму був затверджений колезький секретар Іван Маркович Фузик, поміщик Біличів.

В 1915 р. у жовтні, священником Біличів К. Радзівєвським було передано на користь храмів Черногорії: фелонь, епітрахіль, підризник, три пари поручів і три пояси, воздуха.

В 1916 р. у вересні, церковний староста Біличів Спиридон Фузик був звільнений з посади, за старанну службу отримав архіпастирське благословення з видачею похвального листа.

В 1916 р. у листопаді, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був селянин Дмитрій Сіренко.

Храм в урочищі Бирковець

В 1864 р. Л. Похілевич зазначав, що в урочищі Бирковець, за дві версти від села Біличі, знаходилося якесь церковище, але який саме та коли там знаходився храм у жителів згадок чи переказів не залишилося.

Село Романівка

До відчуження земель Києво-Печерської Лаври село Романівка було її власністю, разом з хутором Любка входило до маєтку Романів Мост. В маєтку знаходилися городничі монахи від Лаври для догляду за господарством та монахи горілчані шафари.

Відомі городничі маєтку:

Рік	Сан	Ім'я
1730	Монах	Аркадій
1740	Монах	Архип
1741	Монах	Мефодій
1755	Єромонах	Порфирій
1763	Монах	Тихік
1764	Монах	Ісайя
1764	Монах	Феодул
1774	Єромонах	Ананія

Георгіївський храм

В селі Романівка був храм, який до побудови храму в селі Біличі, вважався приходським для жителів обох сіл. Знаходився на місці, де згодом з'явився цвинтар, тому вважався цвинтарним.

На 1744 р. у храмі, можливо, знаходилася Псалтир київського лаврського друку 1609 р. – одне з перших видань типографії Києво-Печерської Лаври.

В 1760 р. Василь Сіренко (Яковлев) отримав універсал на ктиторство у храмі Романівки.

В 1764 р. дах храму було відремонтовано.

Відомі священнослужителі храму:

Рік	Сан	Прізвище Ім'я По-батькові
1741	Дячок	Василь
1744	Священник	Іоанн Кордашевський
1750	Священник	Георгій Кордашевський
1760	Священник	Іоанн Кордашевський
1767	Священник	Гнат Кордашевський
1767	Священник	Семен Якубовський
1777	Священник	Яків Климентіїв

Г. Кордашевський – в 1767 р. ієрей-вдівець був пострижений у монахи Лаври.

Георгіївський храм (новий)

В 1855 р. (1859 р.) священник М. Влосов побудував новий дерев'яний храм, на місці старого. Освячений в ім'я Великомученика Георгія Побідоносця. Приписаний цей храм був до Іоанно-Зачатієвського приходу села Біличі.

В 1863 р. біля храму був похований донський козак, який хоробро кинувся на зграю молодих поляків і був ними убитий.

Відомості про унію у нашому краю

В 1772 р., при унії, Київська єпархія поділялася на 32 Деканати, кожен з яких мав близько 60 приходських храмів.

На 1783 р. до Димерського Деканату входили такі поселення: Гостомель, Рубежівка, Димер, Андріївка, Бородянка, Загальці, Дружня, Шибене, Бабинці, Микуличі, Лубянка, Козаровичі, Демидів, Глібовка, Ясногородка, Рухтичі, Горностайполь, Оране, Приборек, Іванків, Розважев, Обуховичі, Кресятичі, Павловичі, Стечанка, Мартиновичі, Волчков, Кухарі, Голубієвичі, Унін, Базари, Вороб'ї Старі, Вороб'ї Нові.

В 1793 р. після приходу влади Російської імперії на землі нашого краю, 23 деканати повернулося до Православ'я, у тому числі й Димерський.

В Димері знаходився храм в ім'я Святителя Миколая, який був Деканським храмом. В 1794 р. цей храм згорів з усім церковним майном та усіма актами й документами димерських деканів.

Рубежівка

З 1720-х рр. вказує Л. Похілевич, що Рубежівка, як присілок, разом з Козинцями, Пилиповичами, Бабинцями, входила до Микулицької уніатської парафії. В 1770 р. громада Микуличів відповідала на скрипт *Іноцентного Пиговича*, архімандрита Милецького, генерального комісара, що парафія збідніла, а у Рубежівці та Бабинцях вже знаходилися власні храми. У візиті Димерського декана 1783 р. зазначалося, що мешканці точно не пам'ятають коли у селі був побудований храм, але знають, що стоїть вже років 40. Можливо, у 1740-х рр. у Рубежівці був побудований уніатами перший уніатський храм і створена окрема уніатська парафія. В 1782 р. 24 квітня, Димерський декан Гачевський заклав храм, також уніатський, який згорів від удару блискавки у 1835 р. (1831 р.) вже будучи православним. Причиною закладки другого храму, можливо, було знищення або ветхість першого.

Гостомель

В 1864 р. Л. Похілевич зазначав, що священниками при Гостомельському храмі були: у першій половині XVIII століття Андрій Михалевич, потім 1751 р. його зять, благородний, Іоанн Ганицький, а з 1777 р. Іоанн Миласевич. Всі вони, ймовірно, були уніатами.

Про Миласевича він опублікував виписку з актів Радомисльської консисторії, латинською мовою. В ній вказувалося, що у 1777 р. 18 червня, у приходському храмі Радомисля І. Миласевич, дворянин, 36 років, уродженець Київської єпархії, конфірмавався, а 29 червня під час торжественної меси був возведений у сан пресвітера і призначений до приходського храму Гостомеля, Димерського деканату, після смерті преподобного Іоанна Ганицького; Йозеф Якубовський, власник маєтку Гостомель, католик, зазначений як покровитель храму. Не відомо, чи Миласевич возз'єднався з Православ'ям.

З *«Метрики парафії Гостомельської»* відомо, що Андрій Михалевич служив у Покровському храмі, як мінімум, з 1722 р.

В 1770 р. уніатами був побудований храм на місці старого, зведеного ще Семеном Палієм.

Втеча від унії

В 1856 р. *«Київські Губернські Відомості»* № 23 у II-му відділі опублікували лист архімандрита Києво-Печерської Лаври Луки Белоусовича до Київського Коменданта, в якому він просить не видавати біглого селянина містечка Гостомель Нечипора Гладиченка з жінкою пану Яну Якубовському, бо цей селянин тікав від унії:

Високородний і превосходительний
пан брегадир і київський комендант
милостивонадійний мій благодетель!

В отриманому від вашого високородія цього 1753 року січня 13 в Києво-Печерській Лаврі писання оголошено: що того ж січня 10

держави польського житомирського стольника Ян Якубовський надісланим до вашого високородія листом оголошував: що підданий його польського містечка Демидова житель Нечипор Гладиченко з жінкою своєю в жителявстві знаходиться в селі Хотянівці, просив, щоб тих втікачів віддати присланому для цього за ними від нього Якубовського шляхтичу Яну Загурському і вимагає ваше високородіє, щоб зазначеного втікача з його жінкою знайти і допитати, і якщо дійсно виявляться вони природні польські піддані, а не російські, то для того щоб віддати вище писаному Загурському прислати їх в Київську губернську канцелярію: а згаданий Нечипор Гладиченко цього січня 19 поданим в Києво-Печерську Лавру доношенням про себе вказав: хоча він і польської держави родимець села Гостомеля, а не містечка Демидова житель, підданий його Яна Якубовського, але його Гладиченка предки малоросійські жителі і піддані були, через богопротивну унію яка знаходиться там, у відчаю свого спасіння, жити дуже не хотів, до благочестя в Російську імперію для неісходного перебування прийшов: і просив він Гладиченко, щоб йому в благочесті по своєму життю неісходно перебувати і в Польщу його, де богопротивна унія видимо до відчаю в його спасінні є, не видавати: того Гладиченка, який бажає заради спасіння свого в православній благочестивій грецького віросповідання жити: з Російської імперії в Польщу висилати здається непристойно, бо за Гладиченком ніякої претензії немає, про що на благорозгляд високородія вашого передав: письмового повідомлення про те чекаю мати.

Вашого Високородія
милостивонадійного благодетеля мого
усього доброго щиро бажаннійший богомолець
і слуга покірнійший
Святої Києво-Печерської Лаври
архімандрит Лука
січня 26, 1753 року

Дачне селище Ірпінь

В 1906 р. селище Ірпінь було приписано до Андріївського приходу села Мостища.

В 1907 р. на території селища було побудовано молитовний будинок.

Тимчасовий храм

В 1910 р. було споруджено тимчасове храмове приміщення для святкування Святої Пасхи, яка припадала тоді на 18 квітня. За організацію святкувань було нагороджено грамотою П.П. Копійковського. В тексті грамоти зазначено: «Подяка дана від Комітету з влаштування Пасхального богослужіння в селищі Ірпінь рахівнику Південно-Західних залізних доріг Павлу Петровичу Копійковському, за працю з влаштування Пасхального богослужіння з освяченням пасок, спорудження тимчасового храму та організацію церковного хору». Підписана головою Комітету – О.В. фон Асельбергом, членами Комітету – Я.С. Ніцкевичем, Б. Копійковським, старостою тимчасового храму – М. Старійським.

Домовий храм Святих Первоверховних апостолів Петра і Павла

В 1911 р. газета «Киянин» № 163 розповідала: «В неділю 12 червня у дачному селищі Ірпінь відбулося рідкісне торжество – освячення архієрейським служінням храму в ім'я Святих апостолів Петра і Павла при будівлі місцевого народного училища. Напередодні всенощне бдіння було звершено у нововлаштованому храмі отцем протоієреєм Києво-Флорівського монастиря С.М. Ожеговським, одним з найстаранніших радителів будівництва цього храму, у співслужінні місцевого отця благочинного і сусідніх священників, самий же чин освячення храму в неділю і першу Літургію на новоосвяченому Престолі звершив преосвящений Павло, єпископ Чигиринський, який саме для цього прибув з Києва, у співслужінні шести пресвітерів і трьох дияконів. Високо-благоговійне служіння

Владика справило глибоке враження на присутніх, визиваючи, як потім казав багато хто, відчуття незвичайної духовної радості і розчудлення. Невеликий храм був переповнений молящимися. У числі молящихся були також присутні: директор народних училищ Київської губернії Т.Г. Лубінець, інспектора народних училищ В.П. Забузький і Г.С. Зверев, та майже усі члени товариства благоустрою селища Ірпінь. По завершенні богослужіння товариством благоустрою була запропонована в будівлі училища, яка поки ще не завершена, гостинна трапеза на яку, крім священнослужителів, які приймали участь у богослужінні, були запрошені почесні гості. Перший тост за трапезою, який виголосив преосвящений Павло, був за Монарха, нашого Державного Вождя, і Його Сімейство, який був схвально прийнятий натхненним «ура», співанням «многая літа» і народного гімну. Потім слідували тости: за Високопреосвященнішого першоієрарха Київського Владика митрополита Флавіана, який дозволив і благословив будівництво храму, преосвященнішого Павла, який з глибокою сердечною участю віднісся до духовно-релігійних потреб жителів селища, попечителя Київського учбового округу П.А. Зілова, завдяки сприяння якого надана значна субсидія на будівництво приміщення училища і храму – 5000 руб., начальника Південно-Західних залізних доріг К.С. Немішаєва, яким призначена постійна щорічна допомога училищу в 500 руб., радителів і керівників народної освіти Т.Г. Лубінця, В.І. Забузького та Г.С. Зверева, учителів і учнів, членів товариства благоустрою селища Ірпінь і особливо за голову товариства М.С. Ожеговського і його товариша С.І. Ганса, а також за почесного члена товариства А.М. Панчук-Сльцеву, яка пожертвувала під будівництво приміщення і храму цінну ділянку землі в центрі селища і, на кінець, за процвітання селища. Всі тости супроводжувалися захопленими «ура» і співом «многая літа». Взагалі обід пройшов досить жваво. На завершення учасники торжества розмістилися групою біля фасаду храму, були зняті місцевим фотографом-любителем. Декілька слів про виникнення в селищі Ірпінь училища і храму при ньому. Селище тут виникло не дуже давно – років 6 тому, з проведенням Київ-Ковельської залізниці. З того часу ціна на безлісу піщану землю, по сусідству з місцевим полустанком, піднялася з 25 до 400-500 руб. і навіть до 800 руб. за десятину. Селище розвивалося дуже швидко. Початкова

мета поселенців, у своїй більшості нижчих залізничних службовців та інших бідняків – обзавестися власним стерпним житлом, щоб уникнути міських дорогих квартир. Скоро виникло і товариство благоустрою селища, але воно на перших порах нічим про своє існування не заявляло, виправдовуючись відсутністю коштів. І тільки з 1909 р., з обранням на посаду нинішнього голови товариства М.С. Ожеговського і його товариша С.І. Ганса, товариство наче переродилося. Завдяки сердечному відношенню цих людей до прийнятих на себе зобов'язань та їх незвичайній енергії в тому ж році було відкрито міністерське однокласне училище для багаточисельної місцевої дітвори, через три місяці після цього, їх клопотаннями і трудами, по благословенню Високопреосвященнішого митрополита Київського Флавіана, був влаштований і освячений при училищі тимчасовий храм [в 1909 р. 20 грудня А. Зборовський] для задоволення релігійних потреб як учнів, так і взагалі достатньо значного населення селища, до закінчення будівництва приміщення вже закладеного храму. А в нинішньому році трудами товариства під їхнім керівництвом, приймаючи до уваги зростання населення селища, виклопотано дозвіл на відкриття з вересня місяця, замість однокласного двокласне училище, з надією на перетворення його потім в чотирикласне. Отримана доволі значна субсидія на будівництво для нього приміщення, частина якого вже побудована і зовсім закінчене побудовою і освячений при училищі замість тимчасового постійний храм, який коли буде закінчене будівництво закладеного окремого храму, буде таким чином другим храмом у селищі і зовсім не зайвим. Ось результати діяльності тільки лише за два роки товариства».

В 1911 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 25 розповідали: «12 червня, в дачному селищі Ірпінь було звершено Преосвященним Павлом, єпископом Чигиринським, освячення храму в ім'я Святих Первоверховних апостолів Петра і Павла, при будівлі місцевого народного училища».

За спогадами Зої Захарівни Сушицької-Новікової школа знаходилася в будівлі на місці нинішньої ДЮСШ на Троїцькій вулиці.

Деякі відомості про законовчителів та священників храму:

Спиридон Михайлович Ожеговський – закінчив курс духовної семінарії за 1-м розрядом, псаломщик і вчитель церковно-приходської школи у 1869 р., рукоположений у 1870 р. В 1893 р. переміщений до Борисо-Глібського домового храму в будинку виправного закладу в Києві. В 1911 р. протоієрей Києво-Флорівського монастиря. В 1911 р. 12 вересня, переміщений до домового храму Олександра Невського Київського Сулимовського закладу. Нагороджений: саном протоієрея у 1909 р., орденом Святої Анни 2-го ступеня, орденом Святого Володимира 4-го ступеня у 1916 р. 28 березня. В 1909 р. був членом Управління Товариства Взаємодопомоги Комітету з утворення пожежного капіталу і Каси одночасної допомоги духовенства Київської єпархії, з 1912 року – голова, переобраний на Єпархіальному З'їзді у 1916 р. В 1914 р. на Єпархіальному З'їзді було постановлено щоб він залишив та більше не займав інших посад, окрім корінних, жалування було підвищено до 900 руб. на рік. В 1914 р. йому було доручено пастирську справу у лазаретах: Караїмського товариства на станції Немішаєво (15 ліжок) і євангелістів-лютеран у Києві (25 ліжок). Помер у 1917 р. 11 червня о 7 годині вечора, відспівування було в Сулимовському Олександро-Невському храмі, похований на Байковому кладовищі в Києві.

Стефан Костянтинівич Коломацький – народився у 1874 р. в селі Діброва, Таращанського повіту, у сім'ї священника. Був повітовим наглядачем церковно-приходських шкіл Канівського повіту у 1903 р., рукоположений у 1903 р. 21 жовтня. В 1904 р. 27 жовтня, призначений на місце священника у село Рейментарщину, Васильківського повіту. В 1909 р. 4 березня, переміщений у село Кастанівку, Звенигородського повіту, але щось цьому завадило і 26 березня, переміщений у село Савинці, Васильківського повіту, мабуть, і цьому переміщенню щось завадило. В 1909 р. 2 вересня, за проханням звільнений за штат. 1909-1913 рр. заштатний клірик Київської єпархії, студент Київської Духовної Академії, 66 курс, кандидат богослов'я за 2-м розрядом. Рукопис кандидатського твору: «Паїсій Лігард, митрополит Газький, і його участь у справах проти розколу старообрядців». В 1914 р. законовчитель Радомисльської чоловічої гімназії. В 1922 р. священник Свято-

Миколаївського собору Радомишля. В 1930 р. священник Верлоцького храму. В 1937 р. 9 грудня (за новим стилем), судом трійки НКВС засуджений до розстрілу, 29 грудня (за новим стилем) розстріляний.

Євтихій Васильович Левицький – на 1913 р. був священником у селі Забір'я, місце служби було у нього вже 3-м з 1909 р. Закінчив курс духовної семінарії за 2-м розрядом в 1898 р., вчителював, рукоположений у 1900 р. Був одруженим, мав 2-х дітей, з яких одна дитина вчилася за кошт батька. В 1913 р. мав жалування з казни 300 руб. на рік. В 1913 р. 20 серпня, звільнений за штат за проханням.

В 1913 р. подав прохання про надання йому посади діловода в Управлінні Товариства Взаємодопомоги духовенства Київської єпархії, на Єпархіальному З'їзді було постановлено обрати його на цю посаду, з умовою щоб він залишив службу в Консисторії, яку займав на той час. В 1914 р. на Єпархіальному З'їзді було постановлено щоб він залишив та більше не займав інших посад, окрім корінних, йому було дозволено переселитися до квартири помічника наглядача свічного заводу та займати її безплатно, жалування було підвищено до 600 руб. на рік. В 1915 р. просив дозволу мати 12 годинних уроків Закону Божого на тиждень та право користуватися освітленням за рахунок Управління. Єпархіальний З'їзд відхилив прохання про уроки, та дозволив користуватися освітленням за рахунок Управління, постановив провести проводи до його квартири, жалування було підвищено до 840 руб. на рік з безплатною квартирою і опаленням.

З Особової справи. Прохання соборного священника міста Радомишль Євтихія Левицького про зачислення до Київської Духовної Академії 1917 р. 9 серпня. Посвідчення від Київської Духовної Консисторії про дозвіл Левицькому вступити до КДА 1917 р. 8 серпня. Свідоцтво КДС від 23 червня 1899 р. Син померлого псаломщика села Копачів, Київської губернії і повіту. Народився в 1878 р. 5 квітня, закінчив Києво-Подольське духовне училище і КДС в 1893-1899 рр. Послужний список: 39 років, син паламаря, закінчив КДС в 1899 р., вчителював у Кирилівській двокласній школі Звенигородського повіту. В 1900 р. був

рукоположений у священника до села Уланівки, Липовецького повіту. В 1903 р. 9 квітня, за проханням переміщений до села Кожухівки, Київського повіту. В 1908 р. 4 серпня, переміщений до села Коленці, Радомишльського повіту. В 1909 р. 30 жовтня, переміщений до села Забір'я, Київського повіту. В 1911 р. 8 березня, був членом будівельного комітету за вибором і у цьому ж році проходив посаду духовного слідчого за призначенням 3-го округу Київського повіту. В 1913 р. за проханням звільнений за штат. Нагороджений: набедреником у 1908 р. 1 лютого-16 березня, скуфією у 1911 р. 1 квітня. В 1917 р. призначений на місце священника при соборі Радомишля без утримання. Поведінки відмінної. Пастирські обов'язки виконує старанно.

Прохання Його Преосвященству, Преосвященнішому Василю, єпископу Канівському, ректору Київської православної богословської академії, студента академії священника Євтихія Левицького. Покірно прошу зробити розпорядження, які від Вас залежать, про включення мене до числа студентів 3-го семестра, який повинен читатися весною цього 1922 року. 9/22 лютого 1922 р. священник Євтихій Левицький (на конверті вказана адреса відправника: село Холявінець, станція Турбов, Бердичівський повіт).

На 1911 р. отець Левицький володів ділянками землі у дачному селищі Ірпінь № 331 і № 323. На 1912 р. він володів однією ділянкою № 313 на Петропавлівській вулиці, купленою у поміщика Сагатовського.

Деякі відомості про приход:

З 1908 р. 16 листопада по 1909 р. 1 листопада, законовчителем був священник Євтихій Левицький.

В 1909-1910 рр. законовчителем був священник Стефан Коломацький.

У 1910 р. церковним старостою, затвердженим єпархіальним начальством 26-29 квітня, був Олексій Майш. Олексій Готлібович Майш володів ділянкою землі у дачному селищі Ірпінь № 259 на

вулиці Тургенівській (Троїцькому проспекті), купленою у поміщика Сагатовського.

В 1911 р. у вересні, в храмі було звершено молебствіє за здоров'я прем'єр-міністра Петра Столипіна священником Г. Тихоміровим, який перед початком виголосив слово про злодійський напад на вірного слугу Царя. Звістка про це справила гнітюче враження на молящихся. Молебствіє закінчилося колінопреклонінням та загальним співом молитви «Під Твою милість».

В 1912 р. у листопаді, церковний староста Олексій Майш (Майт) був звільнений з посади, обраним та затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був надвірний радник Євгеній Бологовський.

В 1913-1914 рр. законовчителем знову був священник Євтихій Левицький, мав жалування 150 руб.

В 1916 р. церковним старостою, затвердженим єпархіальним начальством 6-9 червня, був почесний громадянин Захарій Іуліанович Аквич (Анквич). Захарій Аквич володів ділянкою землі у дачному селищі Ірпінь № 116 на вулиці Суворівській (Київській, Катеринівській), купленою у поміщиці Рушковської.

В 1918 р. ймовірно, було запроваджено штатну посаду священника при училищі.

За спогадами Зої Захарівни Сушицької-Новікової, школа згоріла в 1920 р.

Ікона «*Святий апостол Петро і Святий апостол Павло*», яка зараз знаходиться у Свято-Троїцькому храмі, має напис: «*Народне училище для дітей обох статей*». Можливо, вона з домового храму при училищі.

Свято-Троїцький храм

В 1906 р. митрополит Київський Флавіан благословив будівництво Свято-Троїцького храму в селищі Ірпінь. Було освячено місце під будівництво та створений Тимчасовий комітет для збирання пожертв на спорудження храму.

В 1909 р. газета «*Киянин*» № 174 сповіщала: «З благословення Високопреосвященнішого Флавіана, митрополита Київського і Галицького, 29 червня о 2 годині дня в селищі Ірпінь відбудеться закладка храму в ім'я Пресвятої Трійці. Запрошуються жителі селища вшанувати своєю присутністю зазначене торжество. Голова Церковно-будівельного комітету священник Г. Тихоміров».

До Церковно-будівельного комітету входили: голова – Г. Тихоміров, секретар – Томашевський В.А., казначей – Бріккер А.О., член комітету – Лящев Н.Л., член комітету – Куліцький К.Е.

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 81 і № 89 розмістила Звернення Церковно-будівельного комітету: «В місцевості, яка колись була вкрита лісами, а зараз зайнята селищем Ірпінь, з благословення його Високопреосвященства, Високопреосвященнішого Флавіана, митрополита Київського і Галицького, споруджується Божий храм. З цим храмом вноситься світло туди, де в очікуванні його проходили цілі століття. Храм цей будується серед розкиданих селянських поселень, віддалених від свого приходського храму, які з цієї причини живуть поза церковним впливом, а також серед залізничних службовців, які в великій кількості населяють цю місцевість. Допоможіть, брати-християни, своїми посильними пожертвами достойно побудувати цей храм, щоб через ваші жертви тут змогло би, в недалекому майбутньому, возсіяти світло, заповідане нашим Спасителем: світло любові, світло правди християнського братолюб'я, щоб на цьому місці перед Престолом Божим, перед Ликами Святих, могла возноситися молитва за тих, хто душею втомився під тягарем життя, від ударів життєвих негараздів. Дайте своїми жертвами, добрі люди, вашому брату, який має нужду в моральній підтримці, можливість чути про Милосердного Бога, про вічність, про вищу правду; через це ви станете учасниками спасіння душ багатьох і своєї власної. Ніхто з друзів не стане на наш захист в останній час: найближчі наші рідні

не збережуть про нас пам'ять, бо вони не вічні, і всі нас забудуть, не забуде лише Свята Церква і не перестане возносити молитви за нас, як своїх творців і благодійників перед Престолом Предвічного і тоді, коли пагорб могили нашої зрівняється з землею і зникне усяке зовнішнє нагадування про місце нашого упокоєння. Імена усіх жертвувателів будуть вписані у особливі синодики і поминатимуться на Божественній Літургії, як за живих, так і за померлих. Пожертви грошима і речами можуть бути надіслані на ім'я голови Церковно-будівельного комітету: Київ, Фундуклеївська вулиця, церковний будинок 53/б, квартира 5, священнику отцю Георгію Тихомірову».

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 210 розмістила оголошення: «21 цього серпня призначаються публічні торги на будівництво храму в селищі Ірпінь (24 верста Київ-Ковельської залізниці). Бажаючі ознайомитися з кошторисом і планом запрошуються в селище Ірпінь – ріг Романівського проспекту і Грибосєдовської вулиці, до казначея А.О. Бріккера – в будні дні від 5 години вечора, а в празники весь день».

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 234 розмістила оголошення: «Оголошення. 28 серпня у селищі Ірпінь о 2 годині дня буде переторжка на будівництво храму. Бажаючі прийняти участь зобов'язані до переторжки внести в будівельний комітет залог не менше 150 руб. З планом і кошторисом можна ознайомитися у казначея А.О. Пріккера [А.О. Бріккера] (Ірпінь, Романовський проспект, власна дача)».

В 1914 р. газета «*Киянин*» № 181 сповіщала: «Освячення храму в селищі Ірпінь. 6 липня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Флавіана, має відбутися архієрейським чином освячення храму в ім'я Святої Трійці. Особи, які співчують зазначеному торжеству, запрошуються вшанувати його своєю присутністю. Голова комітету протоієрей Г. Тихоміров».

В 1914 р. газета «*Киянин*» № 189 розповідала: «В неділю 6 липня, в селищі Ірпінь відбулося торжество освячення храму в ім'я Святої Трійці. Напередодні собором духовенства на чолі з головою Церковно-будівельного комітету протоієреєм отцем Г. Тихоміровим було звершено всенощне бдіння. 6 липня о 9 ½ годині

ранку почалося освячення храму, яке звершував преосвящений Никодим, єпископ Чигиринський, у співслужінні протоієрея Г. Тихомірова, місцевого благочинного священника Ф. Демуцького, ризничого Михайлівського монастиря отця Ігнатія і священника Ф. Мировича, при дияконі Києво-Володимирського собору Г.І. Лисянському. Гарно співав хор того ж собору під керівництвом відомого М.А. Наєждінського. Після концерту протоієрей Тихоміров виголосив слово, в якому привітав ірпінців з їх празником і наголосив на значенні у житті християнина храму Божого, дякував їм і всім взагалі жертвувателям за їх лепту – від деяких досить щедру, і за ту моральну підтримку, яку вони виявили Церковно-будівельному комітету. Після Божественної Літургії, яка закінчилася близько 1-ї години дня, глибоко змістовне і повчальне слово, яке вислухали з глибокою увагою, виголосив преосвящений Никодим. Храм побудований на піднесеному місці і місцевість, яка його оточує з зеленню лісів, створює чарівне враження. Все влаштування храму, іконостас, дзвіниця, дзвони, начиння обійшлося усього близько 13 000 руб. Майже все це, окрім 4 000 руб. синодальної допомоги, доброхотні даєння. Залишилося тільки обкласти храм цеглою ззовні і пофарбувати зсередини. Дай Бог, щоб знайшлися добрі люди, які своїми пожертвами закінчили б храм!».

В 1914 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 28 розповідали: «6-го липня у дачному селищі Ірпінь відбувалося торжество освячення нововлаштованного храму в ім'я Святої Трійці. Чин освячення храму і Божественну Літургію звершив преосвящений Никодим, єпископ Чигиринський, у співслужінні протоієрея Г. Тихомірова, місцевого благочинного священника Ф. Демуцького, отця ризничого Михайлівського монастиря і священника Ф. Мировича».

Будівля храму була дерев'яна, яку згодом обклали цеглою, з пічним опаленням. На подвір'ї було три поховання: протоієрея Георгія Тихомірова, його дружини та Захарія Лукича Сушицького (+ 1920 р.), який приймав активну участь у будівництві, був ктитором і старостою храму. Ці могили не збереглися, на їх місці встановлено пам'ятний хрест.

Деякі відомості про священників храму:

Георгій Олексійович Тихоміров – був 2-м священником Володимирського собору міста Києва, місце служби було в нього вже 3-м з 1896 р. рукоположений у 1895 р., кандидат богослов'я, законовчитель з 1892 р. Нагороджений: скуфією у 1900 р. 26 квітня, камілавкою у 1904 р. 6 травня, наперсним хрестом від Святійшого Синоду у 1908 р. 6 травня, орденом Святої Анни 3-ї степені у 1912 р. 6 травня, палицею у 1917 р. 29 червня. В 1899 р. 12 жовтня був обраний членом до Ревізійної комісії Києво-Софійського духовного училища. В 1901 р. 15 жовтня, за проханням звільнений з посади духовного слідчого Старокиївського благочинного округу. В 1907 р. був депутатом від 2-го округу міста Києва на XXIII Київському Єпархіальному З'їзді духовенства, обраний діловодом З'їзду, на З'їзді обраний кандидатом до правління КДС та до Ради 1-го жіночого училища духовного відомства, був членом Підготовчих комісій до З'їздів 1908 р. і 1909 р. Був одруженим, мав 5-х дітей, троє з яких навчалися за кошт батька. В 1913 р. мав жалування з казни 600 руб. і 300 руб. квартирних на рік. Вважається, що помер у 1917 р., похований був разом із жінкою на території Свято-Троїцького храму. Але в 1918 р. газета «Слово» № 58 повідомляла, що 9/22 грудня отець Георгій повинен був проводити бесіду у Володимирському соборі – тобто він на той час був ще живий.

Був членом Київського Свято-Володимирського братства ревнителів Православ'я.

В 1898 р. «Київські Єпархіальні Відомості» № 2-3 опублікували звіт про діяльність Київського Товариства розповсюдження релігійно-моральної освіти у душі Православної церкви за 1897 р., за яким священник Г. Тихоміров вів читання впродовж року, разом з іншими священниками, у Володимирському соборі. Всього читань було 32, проводилися після Літургії, слухачів бувало від 500 до 1000 чоловік. Читання які вів отець Георгій: «Про необхідність покаяння» – 9 лютого, «Про значення посту й молитви» – 16 березня, «Про терпіння у скорботах» – 4 травня, «Про сліпоту тілесну та духовну» – 18 травня, «Про постійне приготування до смерті» – 19 жовтня, «Про віддалення грішника від Бога» – 9

листопада, «Про значення для християнина благочестиво проведеної юності» – 14 грудня.

В 1898 р. газета «*Киянин*» розміщувала оголошення про читання у Володимирському соборі:

- № 11 «Сьогодні після Літургії священник Г.О. Тихоміров запропонує читання на тему «Заклик людини до спасіння»».

- № 32 «В неділю, 1-го лютого, після Літургії запропонує читання від імені Київського релігійно-просвітницького товариства священник Г.О. Тихоміров на тему «Про милосердя Боже до тих грішників, які щиро каються». Після читання будуть роздані брошури».

- № 114 «Сьогодні після Літургії читання буде запропоновано священником Г.О. Тихоміровим. Будуть роздані брошури».

В 1898 р. газета «*Киянин*» № 297 розповідала, що 25 жовтня були відкриті недільні читання у приміщеннях київських залізничних майстерень, слухати які зібралось більше ніж 2000 чоловік, була запропонована бесіда на тему «Про загробну участь людини». Читання супроводжувалися ілюстративними світловими картинами та співом хору і грою оркестру. Ці читання повинні були проходити по недільним дням до травня місяця і за розпорядженням синодального обер-прокурора знаходитись у віданні Київського відділення єпархіальної училищної ради, а саме проведення читань доручено двом комісіям – духовної і світської. До складу духовної комісії, окрім членів Київського відділення єпархіальної училищної ради, призначені були Радою київського товариства розповсюдження релігійно-моральної просвіти священники міста Києва, серед яких був і отець Г.О. Тихоміров.

В 1899 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 5 опублікували звіт про діяльність Київського Товариства розповсюдження релігійно-моральної освіти у душі Православної церкви за 1898 р., за яким священник Г. Тихоміров вів читання впродовж року, разом з іншими священниками, у Володимирському соборі. Всього читань було близько 60, проводилися після Літургії, слухачів бувало більше 500 чоловік. За тим же звітом священники Г. Тихоміров та В. Соколов проводили недільні читання у залізничних майстернях

на станції Київ I, 29 березня вони проводили читання «Про страждання Господа нашого Ісуса Христа».

В 1899 р. газета «*Киянин*» № 311 повідомляла: «9 листопада, високо преосвященний Володимир, митрополит Московський [майбутній священномученик Володимир, митрополит Київський і Галицький], слухав у Володимирському соборі божественну літургію, яку звершував соборний священник Г. Тихоміров...».

В 1900 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 4 опублікували звіт про діяльність Київського Товариства розповсюдження релігійно-моральної освіти у душі Православної церкви за 1899 р., за яким священник Г. Тихоміров вів читання впродовж року, разом з іншими священниками, у Володимирському соборі. Всього читань було близько 70, проводилися після пізньої Літургії, слухачів було близько 500 кожного разу. За тим же звітом Г. Тихоміров був одним з лекторів-проповідників, які проводили читання в залізничних майстернях на станції Київ I, всього читань було 25, слухачів кожного разу було від 2 до 4 тисяч.

В 1900 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 15 розповідали про архіерейські богослужіння і торжественну хресну ходу у день Святого рівноапостольного князя Володимира у Києві; зазначалося, що священники Г. Тихоміров і В. Соколов несли на хресній ході ікону Святого Володимира, при них для зміни були священники П. Колосовський та І. Тарасевич.

В 1901 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 4 опублікували звіт про діяльність Київського Товариства розповсюдження релігійно-моральної освіти у душі Православної церкви за 1900 р., за яким священник Г. Тихоміров вів читання та був автором деяких з них, разом з іншими священниками, у Володимирському соборі. Всього читань було близько 60, слухачів бувало більше 500 чоловік, майже кожне читання супроводжувалося роздачею релігійно-моральних листків, які видавало товариство.

В 1901 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 4 розповідаючи про торжественне річне зібрання Товариства, зазначали, що священники Г. Тихоміров та М. Алабовський і єпархіальний

спостерігач шкіл В. Георгієвський були обрані до кандидатів у члени ради Товариства.

В 1903 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 34 розповідаючи про торжество освячення храму в ім'я Святителя Іоанна Златоуста і відкриття читань у новому будинку Товариства зазначали, що окрім читань у храмах, школах, чайних, притулках, залізничних майстернях, нічліжках члени товариства проводили, за бажанням і благословенням митрополита Іоанікія, місіонерські співбесіди з сектантами-штундистами. Кожній співбесіді передувало читання, зміст якого був матеріалом для розмови. Одним з тих хто вів ці читання був отець Г. Тихоміров.

На 1911 р. за матеріалами «*Збірника Клубу Руських Націоналістів*» священник Володимирського собору Г.О. Тихоміров був членом-працівником Клубу. Проживав у Києві на вулиці Фундуклеївській, 53.

В 1914 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 20 розмістили список осіб духовного звання, які Святійшим Синодом були удостоєні нагородження, за заслуги по духовному відомству, до дня народження імператора: саном протоієрея – Г. Тихомірова.

В 1914 р. газета «*Киянин*» № 146 сповіщала: «25 травня, в день Святої Трійці, під час звершення Божественної Літургії в Києво-Софійському соборі, священник Володимирського собору Г.А. Тихоміров, у нагороду за свою діяльність був возведений Високопреосвященим митрополитом Флавіаном в сан протоієрея».

Анкетні данні. Проходив академічний курс з 1888 по 1892 р. – 45 курс КДА. Степінь кандидата богослов'я отримав в 1892 р. Народився в 1866 р. 3 листопада в Одесі. Батько – протоієрей. Початкову освіту отримав у гімназії, а потім в духовному училищі. З 3-го класу 3-ї Одеської гімназії перейшов до 3-го класу Одеського духовного училища, звідти до Одеської семінарії, яку закінчив в 1888 р. за 1-м розрядом, нагороджений книгою, та був призначений до числа студентів КДА. По закінченні академічного курсу був призначений законовчителем до вчительської семінарії у місто Новий Буг, Херсонської губернії. З Нового Бугу, згідно прохання, переведений в 1893 р. до міста Ананьєв, Херсонської губернії, де

був законовчителем у чоловічій та жіночій гімназіях. В 1896 р. переміщений до Києва і призначений у Володимирський собор. Кандидатський твір написаний на тему: «Вчення руських письменників XVIII століття про пастирське служіння». Надрукував ряд статей богословського змісту у періодичних церковних виданнях. З 1907 р. був законовчителем у приватній гімназії Стельмашенка і двокласного міського залізничного училища. З 1910 р. законовчитель у приватній жіночій гімназії Дучинської.

В 1917 р. 26 лютого, співслужив разом з іншими протоієреями преосвященному Назарію на урочистій місіонерській вечірні у Володимирському соборі, проповідував на тему: «*про поведінку християн під час хвороб та нещастя*».

Відома бібліографія:

1. «*Читання про таїнство Святого Причастя*» / 1899 р. Київські Єпархіальні Відомості № 7;
2. «*Повчання у неділю про Самарянку і в день святкування пам'яті Слов'янських Просвітителів, святих рівноапостольних Кирила та Мефодія*» / 1899 р. Київські Єпархіальні Відомості № 11;
3. «*Повчання у день П'ятидесятниці*» / 1900 р. Київські Єпархіальні Відомості № 14;
4. «*Думки руських Святителів XVIII століття про пастирську проповідь*» / 1899 р. Церковні Відомості № 4;
5. «*Думки руських Святителів XVIII століття про звершення пастирями Церкви таїнства покаяння*» / 1899 р. Церковні Відомості № 14;
6. «*Думки руських Святителів XVIII століття про звершення Святійшої Єхаристії*» / 1899 р. Церковні Відомості № 15;
7. «*Думки руських Святителів XVIII століття про підготовку до пастирського служіння*» / 1899 р. Церковні Відомості № 45.

За спогадами Зої Захарівни Сушицької-Новікової священника православного храму звали Адріаном, він називав себе «світською людиною» або «світським священником», міг в компанії випити і потанцювати. В спогадах не зазначається, але можливо, отець Адріан служив у Троїцькому храмі. Ймовірно це був – **Адріан Тимофійович Мацєвич**, заштатний священник Київської єпархії з Василькова. Народився в селі Барахти, Васильківського повіту, в сім'ї приходського священника у 1853 р. Закінчив курс духовної семінарії за 2-м розрядом в 1872 р., рукополежений у 1872 р. Нагороджений наперсним хрестом у 1905 р. На 1894 р. був приходським священником села Деремезна, Васильківського повіту, з 1896 р. священник села Пологи, Васильківського повіту. Був благочинним 3-го округу Васильківського повіту. На 1912 р. знаходився за штатом.

Деякі відомості про приход:

В 1914 р. у грудні, церковним старостою, затвердженням резолюцією преосвященного Назарія, був надвірний радник Євгеній Бологовський.

В 1914 р. 27 травня, преосвященний Назарій при огляді храмів 2-го округу Київського повіту був проїздом у селищі Ірпінь, на вокзалі його зустріло місцеве духовенство.

В 1915 р. 26 травня, наказом Духовної Консисторії призначається причт (О. Плаксіна).

В 1916 р. «*Київські Єпархіальні Відомості*» № 40 публікували інформацію про храми, які взяли позики і на той час їх не повернули – одним з таких храмів зазначено храм у дачному селищі Ірпінь, якому було видано позику під забезпечення Синодальної допомоги. Можливо, це стосувалося Свято-Троїцького храму.

В 1916 р. при Свято-Троїцькому храмі діяв Гурток релігійно-моральної просвіти. Газета «*Киянин*» сповіщала:

№ 160 «Ірпінь. Гурток ревнителів релігійно-моральної просвіти в дачному селищі Ірпінь влаштує в Свято-Троїцькому храмі ряд читань. 12 червня о 6 годині вечора після вечірні, молебна про дарування перемоги Росії та її союзникам над ворогами і акафісту Божій Матері, буде запропоноване читання «Потойбічне життя». Співати буде хор любителів під управлінням Архангельського».

№167 «В Свято-Троїцькому храмі дачного селища Ірпінь 19 червня о 6 годині вечора буде звершено вечірню, акафіст Спасителю і молебен про дарування перемоги Росії і союзникам її над ворогами. Потім одним з членів гуртка ревнителів релігійно-моральної просвіти буде запропоновано бесіду про потойбічне життя. Співати буде хор любителів під управлінням Архангельського».

№ 181 «У Свято-Троїцькому храмі селища Ірпінь 3 липня о 6 годині вечора будуть звершені вечірня, акафіст і молебен Господу Богу про дарування перемоги над ворогами Росії і її союзникам. Одним з членів гуртка ревнителів релігійно-моральної просвіти буде запропоновано народу читання «Війна при світлі християнського вчення». Співати буде місцевий хор любителів».

№ 194 «У Свято-Троїцькому храмі селища Ірпінь 17 липня в неділю о 6 годині вечора буде звершена вечірня, акафіст і молебен Спасителю про дарування перемоги руському христолубивому воїнству. Читання буде запропоноване на тему «Святий рівноапостольний князь Володимир». Співати буде хор любителів».

№ 202 «В Свято-Троїцькому храмі селища Ірпінь 24 липня в неділю о 6 годині вечора буде звершено вечірню, акафіст і молебен Господу про дарування перемоги руському воїнству. Читання буде запропоновано на тему «Святий пророк Ілля». Співати буде хор любителів».

№ 217 «В дачному селищі Ірпінь у неділю 7 серпня о 6 годині вечора буде звершено вечірню, акафіст і молебен Спасителю про дарування перемоги над ворогами руському воїнству. Одним з членів гуртка ревнителів релігійно-моральної просвіти народу буде запропоновано читання «Виховання дітей». Буде співати місцевий хор любителів».

№ 238 «В Свято-Троїцькому храмі дачного селища Ірпінь ввечері о 5 ½ годині 29 серпня буде торжественно звершено вечірню, акафіст і молебен Спасителю про дарування перемоги над ворогами руському воїнству. Читання буде запропоновано на тему «Святий пророк і предтеча Христовий Іоанн». Буде співати хор любителів».

В 1917 р. у місті Ірпінь, ймовірно, був відкритий окремий приход, але справа ЦДІАУ 127-874-123 вибула (утилізована).

Дві храмові ікони, які зараз знаходяться в Свято-Троїцькому храмі «Святий благовірний князь Олександр Невський» та «Святий рівноапостольний князь Володимир Хреститель» мають підпис: «Учні школи Мурашка. 1911 рік». Можливо, їх було подаровано для храму, коли його будували, учнями художника М. Мурашко на спомин душі їх вчителя після його смерті.

До будівництва храмів в Ірпені. Загадкові гроші

В *«Пояснювальній записці до кошторису доходів і видатків відомства Святійшого Синоду»* на 1917 р. міститься «Список храмів, на будівельні потреби котрих були призначені кредити по кошторису 1915 р., але не асигновані через обставини військового часу». У ньому згадується селище Ірпінь одним з пунктів із зазначенням: «на будівництво храму, 4 000 руб». Можливо, мова йде саме про будівництво ще одного храму в селищі, бо на той час Свято-Троїцький храм вже був побудований і освячений, а в списку іншими пунктами в інших поселеннях, зустрічається різне призначення коштів: на капітальний ремонт, на добудову, на влаштування, на остаточне влаштування, на ремонт. Можливо, ці кошти вже були видані, і тут справа в помилці, або призначалися на інше, наприклад на обкладення храму цеглою.

Кладовищне братство

За матеріалами опублікованими А. Зборовським.

В 1909 р. 13 серпня, був зареєстрований устав «Ірпінського християнського кладовищного братства», яке було запроваджено у інтересах благоустрою землі, що була відведена для кладовища селища Ірпінь. Ірпінське християнське кладовище було передано у опіку кладовищному братству Ірпінським товариством благоустрою.

Членами братства могли бути усі повнолітні особи християнського віросповідання, окрім нижчих чинів армії і флоту, учнів та осіб, які за рішенням суду були обмежені у правах. Членський внесок складав один рубль на рік, ті хто вносив суму не менше 200 руб. вважалися по життєвими членами.

Управлінням кладовища займалося братство, яке поміж себе, на загальних зібраннях, обирало 12 осіб – правління, строком на три роки, яке у своєму складі повинно було мати по три представники від кожного віросповідання, крім голови і двох його товаришів (заступників). Голова міг бути тільки православним, товариші – не обов'язково. Казначей та секретар обиралися поміж членів правління. Обов'язковими членами його також були приходський священник та церковний староста. Зібрання братства були звичайними, раз на рік для звітності (звітний рік – з 1 січня по 1 січня), та надзвичайними, скликалися за потребою. Засідання правління призначалися за потребою, але не рідше як раз на місяць. Про день, місце, час зібрань потрібно було заздалегідь повідомляти місцевій поліції, не пізніше як за три дні.

До обов'язків правління входило: благоустрій і управлінням кладовищем, завідування цвинтарними доходами та видатками, впровадження порядку й охорона території. Правління мало піклуватися про: огороження території, її планування і розмічення, прокладення доріжок, влаштування палісадників, обсаження алеї деревами та догляд за ними, забезпечення кладовища водою і освітленням.

Для постійного нагляду за кладовищними порядками і цвинтарними служителями правління мало наймати наглядача кладовища, який повинен був внести залог. До обов'язків наглядача входило щоденний нагляд за: порядком і чистотою кладовища, копанням та розподілом могил, встановленням пам'ятників, спорудженням склепів, посадкою й доглядом за кущами і деревами, прибиранням доріжок та ливнівок, вчасним прибиранням будівельного сміття, своєчасним та охайним запалюванням лампадок, дезінфекцією. Наглядач відповідав за усе цвинтарне майно, за його втрату чи псування, вів всі конторські книги, наймав та розраховувався з робітниками. Також повинен був слідкувати за відвідувачами – щоб вони не порушували правил. При настанні сутінок наглядач перевіряв усі ворота – чи вони зачинені, та дивився чи ніхто зі сторони не залишився на території.

Для запису усіх цвинтарних операцій наглядач отримував від правління звітні книги: загальна книга приходу, до якої вносилися суми приходу за статтями за місяць, загальна книга видатків, до якої вносилися суми видатків цвинтаря за числами і розписками отримувачів, книга всіх видатків кладовища або щоденник, квитанційна книга № 1, у якій містилися відривні квитанції, по три у ряд та пронумеровані, для однакового заповнення: одна залишалася у книзі, друга видавалася замовнику, третя надавалася казначею, Квитанційна книга № 2, подібна до першої, куди заносилися замовлення на періодичні послуги, статистична книга, до якої записувалися відомості про померлих: звання, ім'я, прізвище, по батькові, дата поховання, номер місця (матеріали цієї книги могли бути використаними для складання цвинтарного щорічника або календаря), така ж статистична книга алфавітна, заводилася у двох примірниках, один був у наглядача, другий передавався до управління по закінченні звітного року.

Кошти братства склалися з: членських внесків, добровільних пожертв, різних сум, які надходили за місця для поховання та надання різних послуг, у братства було право влаштувати духовні концерти для посилення капіталу. Капітал братства поділявся на: оборотний, який надходив за місця, копання могил, влаштування склепів, послуги, використовувався на поточні й звичайні видатки (залишок з якого мав іти на потреби місцевого

епархіального попечительства), запасний, який надходив від членських внесків, відсотків і пожертв з зазначенням, який міг бути використаним на екстрені потреби, недоторканий, який надходив з внесків пожиттєвих членів і пожертв з зазначенням, який міг бути використаним лише на підтримання кладовища після його закриття або на благодійні цілі, при умові що досягне суми більшої за 5000 руб.

Площа кладовища складала одну десятину, яка знаходилася у казенному лісі, між військово-транспортною дорогою, що йшла на Романівку, та дорогою, що йшла на Стоянку. Кладовище було огорожене і поділене на три частини, пропорційно населенню селища Ірпінь за віросповіданням, для поховання православних, лютеран, католиків. На цвинтарі повинні були знаходитися такі приміщення: контора для наглядача, сторожка й покійницька. Усі три цвинтарні частини повинні були бути розбиті на ділянки, ділянки поділятися на лінії, а лінії на місця. Межі ділянок повинні були бути наміченими алеями, лінії виділятися доріжками, а місця відділятися одне від одного межами. Кожна частина кладовища мала б мати свою нумерацію ділянок й ліній, але нумерація місць планувалася наскрізною, загальною. Номера планувалося наносити на спеціальних табличках чи тумбочках та розміщувати на видних й зручних місцях. План кладовища мав бути зробленим мінімум у трьох екземплярах: один для управління братства, другий для контори, третій для розміщення ззовні контори.

На кожній частині цвинтаря, за віросповіданням, повинно було бути відведеним по дві ділянки для поховання бідних, безкоштовні місця: одна для дорослих, друга для дітей. Купувати місця, на платних ділянках, можна було без обмеження у кількості, але їх треба було огородити в місячний термін. Ціна місць для дорослих і дітей була однаковою. Розміри місць: для дорослих – три на два аршини, для дітей – півтора на один аршин, такі ж розміри були і для безплатних поховань. Могильні ями могли бути трьох родів: звичайні, з дерев'яною закладкою, склепи. Склепи могли бути двох видів: закриті, тобто повністю закладені й засипані, та з дверми й вікнами, у вигляді підземних каплиць. В огорожах, які не повинні були перевищувати площі відведених місць, дозволялося висівати траву, саджати квіти, кущі, дерева, але так щоб вони не затіняли

сусідніх насаджень. Встановлювати пам'ятники можна було без особливого дозволу, а спорудження різних навісів і павільйонів було можливим тільки після попереднього схвалення правлінням братства.

На кладовищі заборонялося: курити, вигулювати собак, рвати квіти, ламати дерева та кущі, смітити, приносити з собою їжу і напої, грати на музичних інструментах, свистіти, реготати, сваритися, битися, їздити верхи чи на велосипедах, а особливо кошунствувати. Особи, які були п'яними або підозрілими на територію кладовища не допускалися зовсім.

При похованні людей, що вважалися уявно померлими, у смерті, яких були сумніви – без лікарського свідоцтва та відсутністю ознак смерті – повинні були бути дотримані наступні умови: тіло ставилося у покійницьку, до виявлення ознак смерті, до нього приставлявся сторож або встановлювався технічний пристрій між покійником і конторою. Покійницька повинна була мати вигляд житлового приміщення, а саме тіло, з дозволу священника, повинно було перебувати не у гробі, а на підвищенні у вигляді звичайної постелі. До покійницької також ставилися тіла тих померлих, про яких не були надані достатні відомості цвинтарній адміністрації, як то: відспівування, віросповідання, записи до метричних книг.

Все це окреслювалося в уставі *«Ірпінського християнського кладовищного братства»*, але що з нього дійсно було втіленим, а що залишилося тільки намірами, на даний час, сказати важко. Беззаперечно те, що кладовище було відкритим і на ньому були поховання, які збереглися й до наших днів.

Дачне селище Буча

Храми

В 1911 р. був побудований перший храм в селищі Буча, дерев'яний, освячений на честь Святих Первоверховних апостолів Петра і Павла.

В 1911 р. селище Буча було приписане до Покровського приходу містечка Гостомель.

В 1913-1914 рр., можливо, був побудований другий храм в селищі.

Деякі відомості про приход:

В 1911 р. 22 червня, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був дійсний статський радник Микола Суський. Микола Федорович Суський володів ділянкою землі у дачному селищі Буча № 125 на Володимирському проспекті.

В 1913 р. у липні, церковним старостою, затвердженим єпархіальним начальством, був селянин Федор Миколайович Кузнецов. Ф.М. Кузнецов володів земельними ділянками у дачному селищі Буча № 52 на Семафорній вулиці та № 219 і № 223 на Васильківському проспекті.

В 1914 р. газета «Киянин» № 195 розповідала: «Буча. 13 липня в громадському парку відбулося загальне зібрання членів Товариства сприяння благоустрою селища Буча. Внесені на розгляд зібрання питання викликали серед присутніх жваві обговорення через свою важливість для селища: питання про ремонт храму, який знаходиться у селищі...».

В 1915 р. у березні, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був губернський секретар Валеріан Якович Зенькович.

В 1915 р. газета «*Киянин*» № 179 розповідала: «Селище Буча. 29 червня, в день храмового свята, у храмі селища преосвященим Димитрієм, єпископом Уманським, здійснено богослужіння у співслужінні настоятеля храму Андрія Кремінського і духовенства навколишніх сіл. Богослужіння було здійснено з великою урочистістю при великому зібранні богомольців. Невеликий за своїми розмірами храм, клопотами прихожан, які вибрали поміж себе церковний комітет, заново відремонтований, храмова ділянка також приведена у належний стан, що дало змогу зробити належний прийом преосвященному Димитрію, який виявив бажання прибути для звершення богослужіння у день храмового свята».

В 1915 р. газета «*Киянин*» № 218 розповідала: «Буча. 26 липня відбулося багатолюдне загальне зібрання членів Товариства сприяння благоустрою селища Буча, яке за чисельністю запропонованих до розгляду питань не могло бути в один день завершене та було перенесено на 2 серпня. Загальним зборам був запропонований правлінням звіт про його діяльність і діяльність церковного комітету в 1914-1915 рр. Останнім заново відремонтований існуючий у селищі храм...».

В 1916 р. газета «*Киянин*» № 177 сповіщала: «29 червня, в день храмового празника, у дачному селищі Буча Божественна Літургія буде звершена преосвященим Димитрієм, єпископом Уманським».

За матеріалами справи ДАКО 1239-126-308

1918 р. «Про об'єднання Бучі Польової і Бучі Лісової в одне селище. Доповідь. Селище Буча виникло на суміжних землях двох землевласників, які були розбиті на ділянки різної величини і розпродані на протязі декількох років. В теперішній час видно, що найбільш густо заселені два протилежних кінця селища, в середній його частині ще є дуже багато незаселених ділянок, хоча майже всі вони розпродані і неодмінно будуть забудовані. Коли це відбудеться, селище буде являти собою одне поселення довжиною приблизно у 5 верст і шириною у 2-3 версти. Невдовзі після виникнення селища, приблизно років 15 тому, у ньому виникло

товариство благоустрою. На початку це товариство об'єднувало все селище, але потім воно розпалося на два, з однією і тією ж офіційною назвою, але самі жителі почали їх називати одне, до якого тяжіла західна частина селища, Бучанським Лісовим Товариством благоустрою, а друге, яке об'єднувало протилежний кінець селища, Бучанським Польовим Товариством. За розповідями старожилів, виникнення другого товариства відбулося частково з персональних причин, а частково з мотивів більш глибокого значення, а саме із-за розбіжностей між жителями того й іншого кінців селища з питання про місце для громадських закладів: храму, базару та іншого. Жителі східної частини влаштували їх у близькому від них [місці] і зовсім не у центральному районі, досить віддаленому від західного кінця, з чим жителі іншої частини були незгодні, наполягаючи на тому, що місцем для цього повинна бути центральна частина селища. Розділившись на два табори, жителі селища дуже мало змогли зробити з благоустрою, і останнє сильно відстало у порівнянні з іншими селищами, наприклад з Ірпінем, який за своїм віком молодший Бучі. Щоб бачити шкідливі наслідки розділення селища достатньо подивитися, як йдуть справи з задоволенням духовних потреб населення. Почнемо з храму. Храм побудований у східній частині, але вона дуже віддалена від протилежного кінця, тому у цьому останньому почали будувати другий храм. В результаті отримали два храми, але їх будівлі, особливо другого, залишають бажати кращого...».

Дачне селище Ворзель

Храм Святих Первоверховних апостолів Петра і Павла

В 1907 р. газета «*Киянин*» № 202 розповідала: «Урочище Ворзель. На зібранні дачовласників, генеральною Л.П. Івановською була зроблена пропозиція про побудову храму. Пропозиція одностайно була прийнята і тут таки, по підписці, зібрана була деяка сума грошей. В теперішній час передбачається влаштування, з дозволу властей, безпрограшної лотереї, збір з якої піде на посилення фонду. Ця думка зустріла загальне співчуття і крім А.В. Зейделя і Г.І. Індржишек, які виявили бажання принести посильну допомогу цьому ділу, багато хто ще обіцяє свою поміч. Через це можна мати надію, що в селищі буде побудований храм».

В 1908 р. газета «*Киянин*» № 80 розповідала: «Урочище Ворзель. В неділю 16 березня тут відбулося урочисте освячення місця і закладка храму в ім'я Святих Первоверховних апостолів Петра і Павла. Були присутні багато дачовласників, селян з навколишніх сіл і сім'я місцевої землевласниці Е.С. Піховської, з володінь якої виникло це нове дачне селище і яка, як чутно, обіцяла всіляку підтримку початому доброму ділу будівництва храму. Ініціатива будівництва храму належить гуртку місцевих дам-дачовласниць з Л.П. Івановською і пані Кияк на чолі. Пані Кияк пожертвувала для цієї мети прекрасну земельну ділянку з ростучим лісом, мірою в 1500 квадратних сажнів. Нажаль коштів, які є на будівництво храму недостатньо і комісія, яка займається будівництвом, має намір звернутися з призивом про пожертвування. Храм селища буде задовольняти духовні потреби не тільки дачовласників і дачників, але й багатьох навколишніх жителів-селян».

В 1908 р. газета «*Киянин*» № 173 розповідала: «Урочище Ворзель. В неділю 22 червня у селищі відбулося урочисте освячення і початок богослужінь в храмі, побудованому в ім'я Святих апостолів Петра і Павла. Урочисте освячення звершував благочинний протоієрей з містечка Мотижина, Київського повіту, отець Сава Ходзинський у співслужінні священника села Рубежівки отця Олександра з причтом. Велика кількість молящихся

жителів селища та приїжджих з навколишніх сіл селян до тісноти наповнила храм і частина з них була вимушена залишитися на церковному погості. Під час богослужіння отець благочинний звернувся до молящихся з коротким словом, вказуючи на важливість закінченої справи побудови храму і призвав до тісного згуртування усіх руських людей для захисту від ворогів Віри Православної, Царя та Батьківщини. Слово отця благочинного справило сильне враження на молящихся».

Храм був приписаний до Михайлівського приходу села Рубежівка.

В 1917 р. було пофарбовано дах храму, на це витратили 200 руб.

Святиня храму

В 1910 р. газета «*Киянин*» № 232 розповідала: «15 серпня в селищі Ворзель, з благословення преосвященного Павла, єпископа Чигиринського, відбулося урочисте перенесення в місцевий Петро-Павлівський храм Святого хреста з частками мощів Святих Благовірних князів Костянтина Муромського і його чад Михайла і Феодора. Святі мощі вищезгаданих Святих Благовірних князів відкриті у 1553 р. знайдені нетлінними та зараз нетлінно почивають у Благовіщенському монастирі міста Муром. Святий Благовірний князь Костянтин прямий нащадок Святого Київського Великого князя Володимира. Святий хрест пожертвований до Петро-Павлівського храму дачного селища Ворзель вдовою Андрія Миколайовича Замятніна, Ольгою Михайлівною і її сином Анатолієм Андрійовичем. Він зберігався в сім'ї Замятніних більше двохсот років, як фамільна святиня. Хрест цей являє собою великий історичний та художній інтерес, як пам'ятник християнства XVI століття, і знаходячись в сім'ї Замятніних переходив у спадок до старшого в сім'ї по чоловічій лінії. Під час посагання на життя Голови Ради Міністрів П.А. Столипіна, на його дачі, анархістом, на Аптекарському острові, трагічно загинув чиновник з особливих доручень генерал Олександр Миколайович Замятнін, який перебував при прем'єр-міністрові, котрому й належав Святий хрест зі Святими частками мощів. Після смерті генерала Замятніна, цей хрест за сімейною традицією, перейшов до сім'ї його брата Андрія

Миколайовича Замятніна. Напередодні перенесення священником отцем Петром Головковим було звершено урочисте всенощне бдіння, а в самий день перенесення Святого хреста була звершена Божественна Літургія та панахида за предками жертводавців, які зберігали цю дорогоцінну святиню. Потім духовенство за участі священника отця Олександра Демяновського, настоятеля храму в селі Рубежівка і дачного селища Ворзель, на чолі хресної ходи та при чисельному зібранні богомольців, як місцевих, так і з навколишніх сіл, рушили на квартиру жертводавців для прийняття цінного дару. В квартирі пані Замятніної був звершений молебень, на завершення якого отець Петро Головков звернувся з глибоко-чуттєвим словом до пані Замятніної, яка пожертвувала дорогу їй родову святиню. Після цього хресна хода по Другій лінії у такому ж порядку зі Святим хрестом з Святими частками мощів, які були покладені на дискос і возложені одним зі священників на голову, у супроводі натовпу молящихся, під передзвони дзвонів, урочисто попрямували до місцевого храму, де було звершено молебствіє повторно, з величанням святині і окропленням Святою водою, після чого усі богомольці удостоїлися поклоніння хресту. Гарна погода сприяла торжеству перенесення. Хресна хода, у якій приймали участь дачна інтелігенція, учнівська молодь і місцевий хор півчих любителів, був протяжністю близько версти та являв собою прегарне видовище. Молодь, яка приймала участь у процесії, несла хрести, хоругви, свічки, ікони і вінки з живих квітів, якими був осипаний Святий хрест при перенесенні його до храму».

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 172 розповідала: «Ворзель. Мешканці селища з почуттям глибокого благоговіння і радості чекають дня 26 червня. В цей день, після Літургії у Петро-Павлівському храмі селища, буде звершено урочисте богослужіння з приводу встановлення і освячення раки з частками мощів Святих Благовірних князів Костянтина Муромського і чад його Михаїла і Феодора, які зберігаються в храмі. Святи мощі Благовірного князя Костянтина – прямого нащадка Великого Київського князя Володимира, а також Святи мощі чад Костянтина – Михаїла і Феодора відкриті ще в 1553 р. і зараз знаходяться у місті Муромі, в Благовіщенському монастирі. Частки цих мощів, які вставлені у металевий хрест, здавна зберігалися в родині іменитих людей Замятніних і як дорогоцінна фамільна святиня успадковувалися з

роду в рід, старшим по чоловічій лінії, з дому Замятніних. Останнім із спадкоємців хреста зі Святими мощами був генерал Олександр Миколайович Замятнін, чиновник з особливих доручень, який трагічно загинув на дачі П.А. Столипіна, під час замаху на життя прем'єр-міністра. З того часу хрест зі Святими мощами перейшов до сім'ї брата Олександра Миколайовича – Андрія Миколайовича Замятніна, а після смерті і цього нащадка, вдовою останнього, Ольгою Михайлівною і її сином Анатолієм Андрійовичем, хрест був пожертвований в 1910 р. до Петро-Павлівського храму селища. 15 серпня 1910 р., після торжественних богослужінь, звершених настоятелем храмів села Рубежівки і селища Ворзель, отцем Олександром Демяновським і отцем Петром Головковим, хрест з мощами хресною ходою і в супроводі великої кількості богомольців, як місцевих жителів, так і приїхавших звідусіль християн, був перенесений з квартири жертводавців до храму селища, де зберігався у олтарі на Престолі, поки зрештою, ревнителями храму, не була споруджена рака, для почитання Святих мощів. Встановлення і освячення якої буде звершено у неділю, 26 червня, після Літургії, а потім рака зі Святими мощами залишиться в храмі для постійного поклоніння богомольців».

Деякі відомості про приход:

На 1908 р. А.Д. Кияк володіла ділянкою землі у дачному селищі Ворзель № 50 (25) на Вокзальній вулиці.

На 1911 р. церковний вчитель проживав у Ворзелі на ділянці № 69, яка належала Товариству благоустрою.

В 1912 р. у січні, церковним старостою, затвердженим резолюцією єпархіального начальства, був генерал від артилерії Володимир Петрович Ольшевський. Володів ділянкою землі у дачному селищі Ворзель № 16 (42) на Вокзальній вулиці.

На 1912 р. Лідія Петрівна Івановська володіла ділянками землі у дачному селищі Ворзель № 18 (126) і № 20 (127) на Михайлівській вулиці.

В 1915 р. у червні, церковним старостою, затвердженим резолюцією преосвященного Назарія, був також генерал від артилерії Володимир Петрович Ольшевський.

Кияк Агрипина Діомидівна проживала у Києві на вулиці Рейтарська 9. В 1862 р. цю ділянку купив її родич Яків Кияк, паламар Георгіївського храму у Києві, та побудував будинок, яким сім'я володіла до 1917 р. здаючи кімнати в оренду. В 1915 р. у червні, за труди й грошові пожертви при будівництві домового храму при Київській ремесленній школі їй було преподано архіпастирське благословення. Померла в 1917 р. 30 січня, на 82 році життя, відспівування було в Георгіївському храмі, похована на Байковому кладовищі в Києві.

Власного цвинтаря у селищі не було, померлих ховали на поміщицькому кладовищі, латинському.

Свято-Володимирське Братство

В 1917 р. газета «*Киянин*» № 32 розмістила некролог: «Рада Ворзельського приходського Свято-Володимирського Братства з глибоким жалем повідомляє членів Братства про кончину почесного члена Агрипини Діомидівни Кияк...». З цього видно, що у селищі діяло представництво київського Свято-Володимирського Братства. На даний час, не відома точна діяльність й склад цього Братства на території Нашого Краю, але можна припустити, що воно займалося читаннями й бесідами, релігійною просвітою у душі Православної віри, можливо, також збирало пожертви. Ймовірно, подібні представництва Братства діяли і у інших дачних селищах.

Дачне селище Кичеєве

Храм Преображення Господнього

В 1917 р. газета «*Киянин*» № 157 повідомляла: «29 червня було першим видатним днем в житті нашого селища – освячено цвинтар, у якому так мав потребу цей вже значно заселений пункт. Чин освячення звершив священник найближчого до селища села Рубежівки отець Георгій. По завершенні богослужіння ним було виголошено слово пристойне події і зроблений перший внесок на спорудження храму. Присутні одностайно відгукнулися на почин отця Георгія і тут таки зібрали значну суму між собою. Зараз обрано комітет з будівництва храму для подальшого приймання пожертв. До складу комітету увійшли: А. Бельмелі і голова товариства благоустрою Н.А. Лук'янов, трудами якого так багато зроблено у дачному селищі, яке виникло нещодавно».

В 1917 р. газета «*Киянин*» № 158 повідомляла: «9 липня о 2 годині дня на базарній площі відбудеться загальне екстрене зібрання жителів і власників ділянок, для рішення питань про будівництво храму, училища, організації продовольчого питання та інших поточних справ. Виконавчий комітет».

В 1917 р. газета «*Киянин*» № 186 розповідала: «З огляду значного росту селища за останні роки, особливо у зв'язку з влаштуванням у ньому платформи для зупинки поїздів, серед жителів назріла потреба в будівництві школи, а також храму, для задоволення духовних потреб. З огляду зазначеного, на одному з останніх засідань виконавчого комітету селища був обраний церковно-училищний будівельний комітет, на який і покладено здійснення цієї мети. Церковно-училищний будівельний комітет, у розпорядженні якого знаходяться деякі грошові кошти, працюючи у напрямку скорішого здійснення цієї мети, постановив освятити місце на базарній площі селища для будівництва храму в ім'я Преображення Господнього і школи 6 серпня, о 3 годині дня. Одночасно церковно-училищний будівельний комітет звертаючись до усіх співчуваючих цій справі просить відгукнутися посильними жертвами, які приймаються у голови комітету Н.А. Лук'янова, Київ магазин Кульженко (на Хрещатику), а також у комітеті селища».

Церковно-приходські школи нашого краю

Згадки про роботу шкіл грамоти при приходських храмах на теренах нашого краю є задовго до їхньої повсюдної появи на початку 1860-х рр. Так в Мостищах – у 1777 р., в Гостомелі – у 1832 р., в Біличах – у 1842 р. Ці школи були безсистемними, не мали учбової програми, навчання було періодичним – у вільний час приходського священника.

В 1859 р. Київський генерал-губернатор писав до предводителів дворянства: «Селяни цього краю, хоча й віддані своїй вірі, ходять до храму, виконують обряди, але задовольняючи цим зовнішню обрядову частину, вони взагалі кажучи, мають не ясні поняття про істини релігії, про правила своєї віри та обов'язки християнина, не знають правильно навіть щоденні молитви, які вивчаються ними по усному переказу і настановами від батьків дітям. Від цього слабо розвинуті і хиткі між ними початки і правила пристойності, від цього їх звичаї повільно і не легко пом'якшуються та зберігають між ними силу, місцями деякі звичаї не сумісні з духом релігії і часу. Після уважного обговорення цього предмету визнано за надійніший і більш правильний засіб для розвитку і затвердження у селян чистих релігійних понять і правил віри – релігійне навчання. Навчання це планується відкрити повсюдно при сільських церковних приходах і покласти його на обов'язки і піклування сільських священників з призначенням, за вказівками єпархіального начальства, особливих осіб з духовного відомства у ті приходи, де навчання не могло б бути покладене тільки на них».

В 1859 р. 31 серпня, митрополит Київський Ісидор видав наказ: «щоб у всіх містах і селах, де не має шкіл, вони були б відкриті у будинках священників, якщо таких не буде запроваджено сільськими товариствами; щоб в цих школах вчили читати, писати і викладали Закон Божий доступно до сприйняття сільських дітей».

В 1866 р. митрополит Київський Арсеній запровадив вивчення у Київській Духовній семінарії курс педагогіки.

В 1872 р. після закінчення курсу семінарії було потрібно три роки пропрацювати шкільним вчителем за призначенням єпархіального начальства, щоб отримати священний сан.

Церковно-приходські школи, системні з навчальною програмою на теренах нашого краю, на початку 1860-х рр., почали відкривати приходські священники при храмах. Фінансувалися вони переважно коштом місцевих прихожан. Викладачами були самі священники або хтось з кліру, згодом почали наймати вчителів. Особа, яка шукала посади вчителя повинна була надати наступні документи: свідоцтво про освіту, метричну виписку, свідоцтво про відбуття воїнської повинності або про приписку до призовної дільниці, якщо особа вже працювала вчителем, потрібно було також надати посвідчення від місцевих наблюдателів про безперешкодне переміщення. Навчалися в них діти прихожан, виключно православної віри, сіл та присілків, приписаних до храму населених пунктів. Навчання було однокласним, дворічним або двокласним, чотирирічним; викладалися предмети: Закон Божий (вивчали молитви, священну історію, богослужіння, короткий катехізис), церковний спів, письмо, арифметику, читання (світське й церковне). Уроки починалися з ранкових, а закінчувалися вечірніми молитвами. У недільні й святкові дні учні були присутніми на богослужіннях, а здібніші з них приймали участь у читанні та співали. Особи, що за свої кошти запроваджували школи або надавали їм допомогу визначалися єпархіальним начальством, як попечителі. В обов'язки єпархіального архієрея входило: затвердження і звільнення заоновчителів та вчителів, відвідування шкіл при оглядах єпархії, надавання щорічних звітів Святійшому Синоду про стан шкіл єпархії.

За програмою для церковно-приходських шкіл Київської єпархії на 1864 р., єпархіальним начальством, рекомендувалися такі підручники для учнів та посібники для вчителів:

Предмет	Підручники та посібники
Початок навчання	Підручники: Церковнослов'янський буквар видавництва Києво-Печерської Лаври, Псалтир, Часослов, Євангеліє на російській мові
Чистописання	Посібники: статті з журналу «Учитель» і «Київських Єпархіальних Відомостей»
Біблійна історія	Посібники: «Священна історія» Базарова, «Священна історія» Рудакова, «Священна історія» Москвіна, «Бесіди з дітьми про віру і

	<i>моральність» священника Соколова</i>
Катехизис	Посібник: статті з журналу <i>«Керівництво для сільських пастирів»</i> і <i>«Київських Єпархіяльних Відомостей»</i>
Богослужіння	Підручники: <i>«Нова Скрижаль»</i> архієпископа Веніаміна, <i>«Пояснення Божественної Літургії»</i> Дмитревського, <i>«Листи про богослужіння»</i> Муравйова, <i>«Літургіка»</i> протоієрея Смолодовича Посібники: книги про богослужіння священника Рудакова і протоієрея Скворцова
Арифметика	Посібники: статті з журналу <i>«Учитель»</i> , методики Груббе, Золотова, <i>«Арифметика»</i> Рубісова
Історія	Підручники: <i>«Історія Росії у картинах»</i> Золотова, <i>«Російська історія»</i> Щебальського, <i>«Розповіді з російської історії»</i> Водовозова, <i>«Історія»</i> Іловайського, <i>«Історія»</i> і <i>«Історія Польщі»</i> Кулжинського
Російська мова	Посібники: <i>«Російська граматика»</i> Перевлевського, <i>«Граматика»</i> Класовського, <i>«Етимологія»</i> Березницького

Рекомендований тижневий розклад занять, за програмою для церковно-приходських шкіл Київської єпархії на 1864 р.:

День тижня	Час	Предмет
Понеділок	08.00-10.00	Закон Божий
	10.00-12.00	Арифметика
	14.00-17.00	Читання і писання
Вівторок	08.00-10.00	Історія
	10.00-12.00	Російська мова
	14.00-17.00	Читання і писання
Середа	08.00-10.00	Російська мова
	10.00-12.00	Арифметика
	14.00-17.00	Читання і писання
Четвер	08.00-10.00	Закон Божий

	10.00-12.00	Арифметика
	14.00-17.00	Церковний спів
П'ятниця	08.00-10.00	Історія
	10.00-12.00	Російська мова
	14.00-17.00	Читання і писання
Субота	08.00-10.00	Закон Божий
	10.00-12.00	Російська мова
	14.00-17.00	Церковний спів
між першим і другим уроком призначалося пів години для відпочинку учнів		

На 1890 р. найбільш вживаними підручниками і посібниками у школах Київської єпархії були:

Предмет	Підручники та посібники
Закон Божий	посібники протоієреїв: Смірнова, Соколова, Попова, Базарова, Преображенського
Пояснення Богослужіння	Бухарова, Соколова, Михайлівського
Переклад молитов	протоієрея Чемени
Російська мова	звуковий метод (азбука і букварі): Білого, Лубенця, Тихомірова літературний метод (букварі): Синодальні та Києво-Печерської Лаври
Російське читання	«Братське слово» Пуциковича, «Батьківщина і Сонечко» Радонежського, «Пояснювальне читання» Савенко, «Хрестоматія» Нікольського, «Басні» Крилова, «Приходська школа» Ерміна
Російська граматики	Тихомірова, Говорова, Гілярова, Кірічнікова
Церковнослов'янське читання	Часослов, Псалтир, «Читання вибраних місць Священного Писання» Свіреліна і Ільмінського
Арифметика	Задачники: Гольденберга, Лубенця, Свтушевського

	Арифметика: Малініна, Буреніна Арифметика на рахівницях: Буракова
Чистописання	Прописи Гербача і Пожарського
Церковний спів	Посібник Карасьова
Історія	Рождественського, Пуциковича, Ловайського
Географія	Кузнєцова, Кримського, Пуциковича

В 1860 р. церковно-приходська школа була відкрита у Біличах отцем М. Власовським. В 1865 р. 16 липня, був затверджений приговор сільського товариства про забезпечення школи. На 1889 р. зазначалася, як школа грамоти. В 1901 р. повністю згоріла внаслідок підпалу, була відновлена. На 1913 р. вона працювала.

В 1860 р. 14 листопада, церковно-приходська школа була відкрита у Гостомелі отцем М. Мировичем, її приміщення знаходилося в громадському будинку до початку 1890-х рр. Першим світським вчителем був Іван Данилович Лаушкін. Деякий час в школі викладала випускниця Київського університету Святого Володимира Епістимія Марківна Сомаська, яку запросив отець М. Шоломов. На початку 1900 р. школу закрили. В 1904 р. та 1905 р. вчитель Н. Бутовський був відмічений, як особливо старанний та успішний у роботі.

В 1868 р. церковно-приходська школа була відкрита у Мостищах отцем М. Мировичем, знаходилася в церковному будинку побудованому коштом казни. На її утримання в 1887 р. від прихожан виділялося 80 руб., а в 1891 р. 120 руб. на рік. В 1887 р. вчителем був Василь Філімонович Пасинський. В 1891 р. вчителем був син священника Ф. Мирович. В 1901 р. було відкрито нову будівлю школи.

В 1880 р. від єпархії церковно-приходська школа Мостища отримала допомогу у 40 руб., в Рубежівці – 100 руб.

На 1882 р. селянські товариства виділяли на школи такі річні суми: Гостомель – 40 руб., Мостища – 30 руб., Рубежівка – 60 руб.

В 1887 р. у «*Київських Єпархіальних Відомостях*» № 4 і № 32 отець О. Красовський розмістив оголошення: «У містечку Гостомель. Жалування вчителю 200 руб., квартира і прислуга-сторож при училищі. Бажано вчителя, переважно із закінченим курсом семінарії, який знає церковний спів і може навчити такому учнів, та співати з ними на кліросі».

В 1887 р. у «*Київських Єпархіальних Відомостях*» № 32 наблюдатель церковно-приходських шкіл 2-го округу Київського повіту Сава Ходзицький розмістив оголошення про вчительське місце: «у селі Рубежівка 100 руб. і якщо займе місце вчителька, то квартира і стіл у священника безкоштовно».

В 1889 р. отець О. Красовський розмістив оголошення про вільні вчительські місця в «*Київських Єпархіальних Відомостях*» № 32: «село Мостица, жалування 100 руб. і квартира», а в № 43: «село Мостица, жалування 80 руб. і квартира з опаленням».

В 1890 р. церковно-приходські школи грамоти були відкриті в селах Яблонька, Озера, Блиставиця отцем О. Красовським; знаходилися у власних приміщеннях. В 1900 р. на їх утримання сільські товариства виділили 888 руб. на рік.

В 1890 р. 19 серпня, отець О. Красовський розмістив оголошення в «*Київських Єпархіальних Відомостях*» № 25 про вчительські місця у гостомельському приході, пропозиція була такою:

Яблонька – 50 руб. на рік і квартира з опаленням,
Блиставиця – 50 руб. на рік і квартира з опаленням,
Озера – 30 руб на рік і квартира з опаленням,
Гостомель – 80 руб. за учбовий час і квартира з опаленням.

В 1890 р. у «*Київських Єпархіальних Відомостях*» № 16 і № 25 наблюдатель шкіл 2-го округу отець Д. Клебановський розмістив оголошення про вчительське місце: «школа грамоти у селі Біличі – 70 руб. за учбовий час».

На 1896 р. вчителем церковно-приходської школи грамоти в селі Блиставиці був Лукаржевский Іван Фролович; приймав участь у Переписі населення, як рахівник 10-ї дільниці, переписав 1318 душ.

В 1903 р. та 1904 р. вчитель Е. Сфремова була відмічена, як особливо старанна й успішна у роботі.

В 1866 р. 25 квітня, з киево-подільського училища Петро Дробницький був призначений вчителем у Рубежівку. В 1866 р. 19 вересня Володимир Котляревський, з нижчого відділення семінарії був призначений до школи Рубежівки вчителем. В 1866 р. 17 січня, вчитель церковно-приходської школи Орест Коцюбинський був переміщений з Рубежівки в село Пруси, Васильківського повіту. В 1887-1888 у Рубежівці було побудоване власне приміщення для школи, коштом селянського товариства. На 1896 р. вчителем церковно-приходської школи в селі Рубежівка був Тихоненко Михайло Юхимович; приймав участь у Переписі населення, як рахівник 14-ї дільниці, переписав 1020 душ. В 1900 р. 15-22 грудня, вчителька Рубежівки Капітолїна Сікачинська була премійована на 20 руб. Єпархіальною Учбовою Радою. В 1905 р. вчитель Н. Кудрицька була відмічена, як особливо старанна й успішна у роботі.

В 1905 р. церковно-приходська школа грамоти в Яблонці згоріла і більше не відновлювалася.

На 1908 р. однокласні церковно-приходські школи діяли в Біличах, Блиставиці, Мостищах, церковно-приходська школа грамоти діяла в Озерах.

«*Літопис Ірпеня. Том 1*» зазначає, що в Ірпені з 1908 р. почала діяти церковно-приходська школа, 3-х класна, але ці відомості, на нашу думку, сумнівні.

В 1911 р. 5 листопада, резолюцією митрополита Флавіана за постановою Єпархіальної Училищної Ради, старший лісовий ревізор колезький радник Петро Степанов був затверджений попечителем чоловічого відділення Мостищенської церковно-приходської школи, а його дружина Марія Степанова – попечителем жіночого відділення.

В 1911 р. газета «*Рада*» № 201 розповідала: «Село Мостища, Київського повіту... Цими днями у нас закінчилося будівництво школи. Будинок чудовий і гарний, і великої подяки заслуговує

місцевий лісний ревізор – Степанов, який не покладаючи рук, трудився для школи, як голова будівельного комітету. От школа і тільки вона й могла б пособити нашій молоді...».

Кількість учнів за деякі роки:

Населений пункт	Рік	Учні	
		хлопчиків	дівчат
Гостомель	1869	36	8
	1875	36	8
	1882	30	6
	1887	30	8
	1900	39	10
Мостища	1882	9	2
	1887	18	13
	1891	22	4
Яблонька	1900	26	6
Блиставиця	1900	36	2
Озера	1900	32	6
Біличі	1882	20	4
Рубежівка	1882	20	2

Закриття церковно-приходської школи Гостомеля

За матеріалами статей М. Доброгородської.

Гостомельська церковно-приходська школа потребувала нової будівлі, більшої і місткішої. Майбутнє будівництво, оцінене близько трьох тисяч рублів, було схвально сприйняте прихожанами. Але невпевненість у своїх силах, що не зможуть закінчити роботу власним коштом, підштовхнула їх просити деякої допомоги від єпархії, у 600 руб. Приблизно з 1895 р. священник О. Красовський почав клопотати про це Єпархіальну училищну раду, надсилав прохання, але не одне з них не було задоволено.

В 1898 р. гостомельській школі було призначено допомогу, але в значно меншому розмірі – 150 руб. Це обурило прихожан і вони хотіли від нього зовсім відмовитися, але священник їх переконав його прийняти. На отримані кошти були закуплені дуби для стовпів та листове залізо для покрівлі. Сільський староста та

уповноважений від громади, які займалися закупівлею, почали вважати цей матеріал громадським. На зібрані гроші прихожан був закуплений сосновий ліс. Будівництво відклали на наступний рік, так як наявні кошти були повністю використані.

В 1899 р. отець Красовський звернувся до місцевого поміщика, інженера-архітектора генерала Чекмарьова, з проханням, розробити проект і план майбутньої школи. В цей час до нього дійшли чутки, що гостомельці вже не хочуть церковної однокласної школи, а бажають мати міністерську двокласну. Священник доповів про це до Єпархіальної училищної ради, але відповіді не отримав. Виявилось, що гостомельці побували у різних місцях з приводу будівництва міністерської школи, були і у місцевого мирового посередника, заручились обцянкю, що їм видадуть 1 000 руб. на будівництво приміщення та щорічно видаватимуть 650 руб. на його утримання. Дізнавшись це О. Красовський запропонував прихожанам клопотати про двокласну церковно-приходську школу, отримавши згоду звернувся знову до Єпархіальної училищної ради, але відповіді не отримав. Гостомельців це дуже обурило і вони відкрито стали просити про міністерську школу.

В 1900 р. навесні, отець Олександр, на своєму подвір'ї, зібрав селян і переконував їх відмовитися від цих намірів, звертав їхню увагу на те, що будівництво може коштувати дуже дорого, допомога може не надійти від міністерства, це може викликати невдоволення єпархіального начальства на них та на нього. Голоси гостомельців розділились, всі розійшлись, питання залишилося не вирішеним. Згодом священник дізнався, що прихожани заклали основу будівлі для міністерської школи. Так як грошова допомога від міністерства затрималася, для будівництва був використаний закуплений матеріал на кошти Єпархіальної училищної ради.

В 1900 р. 11 травня, О. Красовський повторно звернувся до Єпархіальної училищної ради з проханням зупинити і заборонити будівництво початої будівлі міністерської школи, або дійти з ними, гостомельцями, згоди і допомогти їм закінчити будівництво і відкрити у приміщенні двокласну церковно-приходську школу; частину видатків на її утримання прийняти на рахунок земських сум, які виділяє Рада. Відповіді на це прохання не було отримано.

Нове приміщення почали будувати на незаконній, у два аршина, відстані від церковно-приходської школи, яке гостомельці вважали своєю власністю та у майбутньому планували розібрати. Коли будівництво було фактично завершено Єпархіальна училищна рада почала діяти і шукати винних.

В 1900 р. 30 жовтня, на засіданні Єпархіальної училищної ради був зачитаний звіт голови Київського повітового відділення Ради, священника М. Клітіна у якому винним був визнаний священник О. Красовський.

За матеріалами книги В. Перерви

Постанова Київської Духовної Консисторії

Благочинний 1-го округу Київського повіту, приходський священник містечка Гостомеля, Олександр Красовський, як допустивший будівництво будівлі для відкритої у Гостомелі двокласної міністерської школи поряд з будинком церковно-приходської школи, яка існує з 1860-х рр., внаслідок чого цей будинок призначений товариством під знос і саму церковно-приходську школу товариство бажає закрити; як дозволивший використовувати будівельникам міністерської школи для своєї споруди матеріал, заготовлений для ремонту церковно-приходського будинку на суму у 150 руб.; і як нарешті, атестований головою повітового відділення Київської Єпархіальної училищної ради, як малопіклуючийся про школи свого благочиння і приходу; постановою Київської Єпархіальної училищної ради призначений до переміщення у інший приход, зі звільненням з посади благочинного і стягнення з нього зазначених вище 150 руб.

Хоча священник Красовський, у поданому Його Високопреосвященству проханні, не визнає своєї вини, вважаючи вище зазначену міру по відношенню до нього незаслуженою, але на підставі тих даних, які є у цій справі, не можна не визнати його винним і відповідальним. При отриманні у повітовому відділі перших чуток про планування відкрити у Гостомелі двокласної міністерської школи, священнику Красовському радять голова і деякі члени відділення чинити цьому спротив усіма силами, на ділі

ж було майже явне пособництво з його сторони відкриттю міністерської школи і будівництва шкільної споруди на такій близькій відстані до церковної школи, що будинок останньої доводиться ламати, а школу закривати. Ніяких, у всякому разі, дій протидії, які рекомендували Красовському, останнім прийнято не було. Будівельникам міністерської школи, яка будувалася на очах священника Красовського, не було навіть перешкоджено користуватися будівельними матеріалами, купленими для церковної школи на суму 150 руб., виділених для цієї мети повітовим відділенням.

Київська Єпархіальна училищна рада звернула свою увагу виключно на ставлення Красовського, як благочинного і завідуючого церковно-приходською школою, виявляється, як вказано вище, далеко не бездоганного і звичайно, він не вважав себе у праві входити в оцінку інших сторін пастирської діяльності, не маючи для цього необхідних даних, які є у Консисторії. Між цим, ці останні заслуговують уваги. Сюди відносяться: 34-річне, до останнього часу бездоганне, служіння священника Красовського (у тому числі 16-річне в Гостомелі), влаштування ним у Гостомелі чудового храму, про що є відгук преосвященного Сергія, який ревізував цей храм в 1898 р., відкриття зверх існуючих трьох нових шкіл грамоти у присілках гостомельського приходу і влаштування їх власних будівель, відсутність у Консисторії справ, які б до нього відносилися, за виключенням теперішньої.

Зараз священник Красовський, вказуючи на ці обставини, а також на своє вдівство, 60-річний вік і багатосімейність, просить про особливу милість – якщо його переміщення буде визнано необхідним, не переміщати його з Гостомеля до теперішньої весни і тим захистити його від більшого розорення та незручностей, поєднаних з переміщенням у зимовий час.

Приймаючи до уваги все вищевикладене Консисторія вважала б:

По-перше: звільнити його, Красовського, від посади благочинного, зі звільненням з якої він перестане бути і членом Київського повітового відділення учбової ради, як незаслужуючий, за своє більш ніж безучасне відношення до церковно-шкільної справи, цієї відзнаки...

По-друге: оголосити Красовському сувору догану зі сторони єпархіального начальства, за описом вище його образ дій по відношенню до його церковно-приходської школи, але залишити його в Гостомелі на місці яке займає, зобов'язавши схилити прихожан до будівництва нової будівлі для церковно-приходської школи. А майбутньої осені, не пізніше листопада, відкрити і саму школу, збереження якої в Гостомелі визнається необхідним з причини значного єврейського і взагалі іновірного тут населення, а також як пам'ятник архіпастирського піклування митрополита Київського Арсенія про запровадження церковно-приходських шкіл у Київській єпархії.

Священник Красовський почав своє служіння при Високопреосвященнішому митрополиті Арсенії і ним же рукоположений у священний сан, ревністю про збереження гостомельської школи, яка має таке важливе значення, повинен виправити свої помилки по відношенню до названої школи, які зараз поставлені йому у вину і викликали осуд єпархіального начальства.

Отець Красовський спробував реабілітуватися, але фінансове питання – ні у прихожан, ні у єпархії не було таких можливостей, як у міністерства – не дозволило це зробити. Церковно-приходська школа в Гостомелі була закрита і більше не відновлювала своєї роботи, залишилися тільки школи грамоти у приписаних до приходу присілках – Яблонці, Озерах, Блиставиці.

Земство і церковно-приходська освіта

В *«Трудах місцевих комітетів про потреби сільськогосподарської промисловості. Том XV Київська губернія»* 1903 р. є висновки Комісії з питання про розповсюдження сільськогосподарських знань і вмінь, які стосуються церковно-приходських шкіл; члени Комісії, як і Комітетів були представники місцевих еліт, у тому числі і поміщики: «Комісія не може не звернути уваги на досить незадовільну постановку церковно-приходських шкіл. Більшість членів Комітету виказало впевненість у доцільності об'єднання керування усіма народними школами в Міністерстві Народної

Просвіти, і одночасно Комітет визнав безумовну необхідність усунення тієї розни між міністерськими і церковними школами, яка зараз підриває авторитет як тих, так і інших».

За *«Київськими Земськими Довідковими Книгами»*. В Київській губернії, на відміну від більшості інших, православне духовенство приймало участь у земському управлінні. Київське Земство повинно було платити половину жалування законовчителям, а також видавати гроші на утримання православного духовенства в губернії, це зобов'язував його закон. Щорічно сума виплат складала 127 000 руб. Але на 1909 р. Земство почало клопотати, через губернатора і генерал-губернатора, щоб ці виплати були скасовані. Мотивувалося це тим, що на ці кошти можна було б зробити у губернії не мало інших корисних і важливих справ.

В 1916 р. газета *«Киянин»* № 31 повідомляла: «До теперішнього часу Київське губернське земство асигнувало щорічно по 60 000 руб. на будівельні потреби церковно-приходських шкіл. Але у поточному році Київська губернська земська управа, приймаючи до уваги, що у випадку військових подій виконання усякого роду будівельних робіт дуже ускладнено, при складанні кошторису на 1916 р. зменшила суму асигнування на церковно-приходське будівництво з 60 000 руб. до 24 000 руб.».

До приходського життя

За Де ла Флізом

В 1854 р. лікар Де ла Фліз у своїй праці *«Медикотопографічний опис Київської округи»* описував побутове життя селян у державних маєтностях Київського повіту, їх звичаї та поведінку. Деякі з цих матеріалів, які зображують ставлення населення до посту, священників до їх обов'язку, можуть у тій чи іншій мірі стосуватися і жителів поселень нашого краю.

Піст і розговіння

«Так як у сих краях вже з древніх часів звикли утримуватися від скоромної їжі, тримаючи строжайші пости декілька разів в рік, через більший чи менший час, що не можна не помітити від цього відчутного впливу на здоров'я людей, але дивно, що селяни так суворо тримаючи пости, досить часто пиячать в цей час і, що позбавлення тваринної їжі здоровим людям слугує доказом, що протягом Великого посту, дуже мало буває хворих, а між іншим, від раптового переходу до іншої їжі або від надмірного вживання, багато з них захворюють. Зазвичай несуть до храму, в день Пасхи, велику кількість смажених поросят, ковбас зі свинини, варених яєць, які не їдять інакше тільки, як освяченими. Примітно, що ці страви відносяться ними якомога швидше додому. Жадібність їх розговітися така велика, що їдять без будь якої помірності і разом з тим вживають багато гарячого вина, що роблять вони протягом усього Празника. Від того буває багато хворих».

«Суворе дотримання посту не має значного впливу на чоловіків міцної статури, але інколи дуже шкідливо для людей слабких, хворих, тих які одужують, вагітних, жінок які годують, дітей. Медики мають великі перешкоди, коли вони лікують під час постів хворих, яким потрібна неодмінно зміцнююча їжа, але їх не можна ніяким чином змусити вживати м'ясну їжу. Багато поблажливих священників дозволяють без труднощів тваринну їжу хворим та немічним, але їх авторитет не може перемогти ці упередження, і часто я чув хворих, які казали, що вони краще вмруть, оберуть смерть, чим вживання молока чи коров'ячого масла під час посту».

Священники

«Доречно згадати сільських священників, дивлячись на вплив, який вони мають на моральність селян, також як і на покращення їхнього побуту. Хто знаходиться в більших зносинах з жителями сіл, як не приходський священник? Кожне лице йому відомо, сан священника приводить його в усяке сімейство, він присутній при найурочистіших актах життя та починаннях від народження й до смерті прихожан, священник в безперестанних з ними зносинах. Обов'язок священника бути завжди там де потребується його поміч, двері його ніколи не повинні бути зачиненими, посох в руці і лампа готова до освітлення. Для священника не має ні простору, ні пори року, ні дощу, ні снігу. Він поспішає туди куди обов'язок його покличе і тому він цілком достойний називатися отцем, яким його називають його прихожани. Він, виконуючи духовні треби, повинен бути пильним над поведінкою жителів, між котрими він здебільшого один навчений чоловік, від нього, скільки по цьому, скільки по його сану, вони отримують настанови, і він часто вимушений переймати їхню мову, щоб подані їм повчання були зрозумілими для народу».

Освіта

«В селах де є школи, які завжди під наглядом священника, деякі з них абсолютно віддані вихованню дітей, і я бачив з великим задоволенням, що учні і учениці їх завжди багато встигають, не дивлячись на їх молодість».

Продаж свічок

До відкриття свічного єпархіального заводу на території Київської єпархії діяли правила продажу свічок затвердженні імператорським указом від 21 вересня 1808 р. За яким:

До гуртового продажу належав відпуск свічок вагою від 20 фунтів, який міг бути здійснений:

- у храмах тільки для храмів;
- на фабриках;
- у лавках де торгували тільки воском і восковими свічками;
- на міських та сільських ярмарках.

Роздрібний продаж дозволявся лише у храмах, тільки на користь храмів. Церковні старости були зобов'язані завжди мати при храмах достатній запас свічок, наскільки це дозволяли кошти, не тільки для потреб храму, але й для потреб прихожан і сторонніх людей. Для цього дозволялося влаштовувати особливі заклади – свічні ящики, за рахунок і на користь храму.

Якщо виявлявся продаж свічок не дозволений правилами у інших місцях, а за цим мав наглядати також церковний староста, за допомогою поліції весь товар конфісковувався і надсилався до приходського храму та стягувався штраф сумою вдвічі більшою за вартість конфіскації. При повторному виявленні порушення у тієї ж особи окрім конфіскації й штрафу справа передавалася до суду. Стягнені кошти і свічки йшли на користь храму, де відображалися у звітних книгах особливою статтею.

В 1890 р. 10 квітня, був відкритий продаж воскових свічок зі складу Київського єпархіального свічного заводу, який розміщувався у Києві на Подолі, по Ільїнській вулиці у будинку Воскресенського. Ціни на свічки за 1 пуд: білих – 28 руб., жовтих – 25 руб. Завод також приймав чистий віск в обмін на свічки або купував за гроші. Настоятелі храмів могли купувати свічки як через благочинних, так і самостійно напряму.

На 1897 р. середні ціни на свічки у храмах Київської єпархії були такими: сто двадцята (120 штук на 1 фунт) по 2 коп., восьмидесята (80 штук на 1 фунт) по 3 коп., п'ятдесята (50 штук на 1 фунт) по 5 коп. Ціни закупки на свічному заводі – 31 руб. за 1 пуд.

На 1899 р. собівартість свічок за 1 пуд складала: червоних, зелених, золочених – 25.53 руб., білих незолочених – 25.21 руб., жовтих – 23.55 руб.

На 1903 р. відпускні ціни на заводі за 1 пуд були такими: червоні, зелені, незолочені – 32 руб., білі незолочені – 30 руб., жовті – 28 руб. Ці ціни були одними з найнижчих у імперії.

В 1907 р. на XXII Київському Єпархіальному З'їзді було постановлено білі незолочені свічки сортів 150, 120, 80, 60, 50, 30 штук на 1 фунт більше не випускати; замість цих сортів завод почав виготовляти наступні сорти: 100, 70, 40, 20 штук на 1 фунт;

також на З'їзді була встановлена одна роздрібна ціна, за 1 штуку, для продажу у всіх приходах Київської єпархії: 100 – по 2 коп., 70 – по 3 коп., 40 – по 5 коп., 20 – по 10 коп.

На 1907 р. відпускні ціни на заводі за 1 пуд були такими: червоні, зелені, білі золочені – 35 руб., жовті і білі незолочені – 33 руб. Також завод мав у продажі наступні товари: смірна за 1 фунт: 1 сорт – 4 руб., 2 сорт – 2 руб.; ладан за 1 пуд: 1 сорт – 18 руб., 2 сорт – 16 руб.; Дерев'яне масло за 1 пуд – 12.80 руб. Церковне вино фірми Британова, за 1 пляшку мірою у 1/16 та 1/2 відра: № 1 (біла етикетка) – 60 коп. і 50 коп.; № 2 (срібна етикетка) – 75 коп. і 60 коп.; № 3 (Імператорське, дві зірки) – 1 руб. і 80 коп.; № 4 (три зірки) – 1.40 руб. і 1.10 руб. Вино для запивки мірою у 1/4 відра – 1.90 руб.

В 1914 р. відпускні ціни на заводі за 1 пуд були такими: червоні, зелені, незолочені – 37 руб., жовті й білі незолочені – 35 руб.

Жовтий віск закупався заводом за такими цінами, за 1 пуд: у 1913 р. – 25.49 руб.; у 1914 р. – 26.34 руб.; у 1915 р. – 28.41 руб. Собівартість вибіленого воску для заводу складала, за 1 пуд: у 1913 р. – 25.30 руб.; у 1914 р. – 26.14 руб.; у 1915 р. – 27.58 руб.

На початку 1916 р. були визначені роздрібні ціни на свічки у всіх храмах єпархії наступних сортів за 1 штуку: 100 – по 3 коп., 60 – по 5 коп., 30 – по 10 коп., 20 – по 15 коп., 16 – по 20 коп., 10 – по 30 коп., 6 – по 50 коп., 4 – по 75 коп., 3 – по 1 руб., 2 – по 1.50 руб., 1 – по 3 руб.

В 1916 р. 1 жовтня, єпархіальним начальством були затверджені такі роздрібні ціни на свічки у всіх храмах єпархії наступних сортів за 1 штуку: 112 – по 5 коп., 56 – по 10 коп., 38 – по 15 коп., 28 – по 20 коп., 20 – по 30 коп., 12 – по 50 коп., 6 – по 1 руб., 3 – по 2 руб., 2 – по 3 руб., 1 – по 6 руб. Гуртова ціна заводу за 1 пуд – 112 руб.; роздрібна у лавках заводу за 1 пуд – 140 руб. На один храм єпархії, у середньому, припадало 11 пудів різних сортів свічок на рік.

Розміщення прихожан у храмі

У багатьох сільських приходах Київської єпархії був звичай розташування прихожан у храмі під час богослужінь за суворо визначеним порядком: навпроти царських врат, перед решіткою, стояли діти, зліва дівчатка, з права хлопчики; від південних дверей навкруги правого кліросу, до самої середини храму, стояли парубки, тобто нежонаті чоловіки, таким чином, що підлітки знаходилися ближче до вітваря, дорослі чоловіки стояли далі до дверей і стін приділу; у лівому, північному приділі, знаходилися жонаті й старі. Середину храму займали заміжні жінки та дівки, окремо; кінець храму від західних дверей разом з притвором, де він був, відводився тільки для бабів – від цього й місце це мало назву бабинець. Звичай цей відомий ще з часів митрополита Петра Могили, прийшов до наших земель з Греції.

Церковні наспіви

На 1863 р. у сільських храмах Київської єпархії були вживані три церковні наспіви: придворний, композитора Бортнянського, обиходний або спів по «Обиходу», посібнику нотного співу в духовних училищах, простий або старовинний. Наспів придворний, майже завжди, вживався на літургії; по обиходу співали на утрнях переважно ірмоси; старовинний використовували на всіх службах. Кожний з цих наспівів використовувався настільки наскільки був відомий тому хто співав, нерідко служба могла співатися трьома цими наспівами. Придворний вважався кращим, обиходний вважали кращим за простий. При недостатньому знайомстві причетників з придворним та старовинним наспівами, так як у більшості храмів не було для них нотних ірмологіїв або вони були не під силу тим хто співав, обидва могли перемішуватися. Більш точний і правильний спів був за обиходом – так як співався за книгою.

Поклонні хрести

У повітах Київської губернії існував звичай ставити хрести на перехрестях, дорогах, у садах та поселеннях. Зазвичай, вони мали зображення розп'ятого Господа Ісуса Христа зі знаряддями Його хресних страждань. Переважно були дерев'яними й фарбувалися у зелений колір, іноді доповнювалися зображеннями Божої Матері і Святого Іоанна Богослова, які знаходилися нижче середньої перекладки. Для збереження їх огорожували решіткою. На полях і дорогах біля них, іноді, влаштовували колодязі. Часто можна було спостерігати групи богомольців у 50-100 душ, що прямували на поклоніння до Києва, які старанно молилися перед поклонними хрестами на колінах. Звичай цей перейшов до наших земель із Греції та був дуже давнім. В 1864 р. Духовна Консисторія, за резолюцією митрополита, заборонила усім священникам Київської єпархії освячувати і встановлювати поклонні хрести без дозволу єпархіального начальства. Ті хрести, які за давністю стали ветхими було запропоновано або замінити (власникам землі на якій вони перебували чи тим хто їх встановив, якщо ці люди були ще живими), або зовсім знести застосувавши дерево, до прикладу, як топливо для випікання просфор. Нові хрести повинні були відповідати таким вимогам: зображення Спасителя повинно було бути живописним, а не рельєфним, стопи Спасителя повинні були зображатися прибитими окремо одна від одної, двома цвяхами, на хрестах не мало бути ні різьблених, ні скульптурних зображень, написи писатися виключно кирилицею.

Молитви

В 1865 р. 25 травня митрополитом Київським Арсенієм було зроблено розпорядження, за яким всі приходські священники мали піклуватися про те, щоб їхні прихожани, усі і кожен, знали найпотрібніші молитви, як то: «Царю Небесный», «Святыи Боже», «Отче наш», «Достойно есть», «Богородице Дево радуйся»,

молитву Пресвятої Троице ранкову й вечірню, Ангелу-охоронцю за канонником, молитви перед обідом і вечерею та після них, молитви за здоров'я і за упокій, Символ Віри. Навчання прихожан інших молитов покладалося на змогу священника. Тих хто був грамотним, можна було спонукати також до знання молитов за канонником, Пасхального канону, тропарів і кондаків дванадцятим празникам, молитов до храмового святого і святого чиє ім'я носили з його коротким житієм. Символ Віри, бажано, було читати, а не співати. Для співу «Тебе поем» і «Достойно есть» півчці, бажано було, щоб виходили на середину храму, перед царськими вратами, а після поверталися на клірос. Також Владика вважав корисним заведення співу «всім миром» «Под Твою милость», «Богородице Дево, «Высшую небес».

Час благовісту до церковних служб

В 1826 р. 21 грудня, митрополитом Київським Євгенієм був затверджений табель-розклад початку богослужінь у Київській єпархії, який у першу чергу стосувався міських храмів та монастирів, сільські приходи, з огляду на те що населення у них було з робочого стану, могли орієнтуватися на цей розклад і пристосовуватися настільки наскільки це було можливим. Деякі зазначення з цього табелю:

Вечірні

У травні, червні, липні	17.00
У серпні, вересні	16.00
У жовтні	15.30
У листопаді, грудні, січні	15.00
У лютому	15.30
У березні, квітні	16.00
У Страсну П'ятницю на якій буває винос плащаниці	14.00

Заутрені без всенощного бдіння

Зранку	03.00
Звечора	19.00
Перший тиждень Великого Посту	06.00
У місяцях де Великий канон і страсті відспівувалися звечора	19.00

У місяцях де Великий канон і страсті відспівувалися зранку	01.00
--	-------

Всенощні

Зранку	02.00
Звечора	18.30
На Пасху	00.00
На Різдво Христове	01.00

Пізня літургія

Завжди (крім днів у які бувають хресні ходи)	09.00
На Пасху	07.00
На П'ятидесятницю	10.00
У навечір'я Різдва Христового і Богоявлення крім суботи і неділі	13.00
У навечір'я Різдва Христового і Богоявлення у суботу і неділю	09.00
На Благовіщення й торжественні дні, у піст	10.00
На Благовіщення й торжественні дні, у суботу і неділю	09.00
У Великий четвер	10.00
У Велику суботу	12.00

Часи

У сирну середу й п'ятницю	10.00
У понеділок першого тижня Великого Посту	12.00
У інші дні Великого Посту	11.00
У Страсний понеділок	07.00
У Страсний вівторок	08.00
У Страсну середу	09.00
У Страсну П'ятницю	10.00
У навечір'я Різдва Христового	10.00
У навечір'я Богоявлення	10.00

Іконні лавки

В 1864 р. Духовною Консисторією було постановлено і затверджено митрополитом Арсенієм, щоб священники не освячували і навіть не заносили до храму ікон інославного живопису, щоб прихожани не купували ікон без поради та цензу

священників, щоб продавці ікон, які навідувалися до поселень, зверталися за дозволом на продаж до приходського священника.

В 1867 р. 2 лютого, митрополит Київський Арсеній розпорядився дозволити у всіх храмах Київської єпархії, де це було б можливим, влаштувати приходські іконні лавки, ікони повинні були бути гарного іконопису і продаватися за помірними цінами, нагляд за ними покладался на благочинних. Однією з причин цього дозволу було бажання зменшити потрапляння до селян ікон не канонічних, поганого письма, й так званих «адописних ікон» (на яких були приховані зображення демонів та написи на кшталт «сім років поклонятимешся мені навіки будеш мій»), які часто розповсюджували не чисті на руку продавці-рознощики). Можливо, і в приходах нашого краю почали тоді діяти іконні лавки по неділям та святковим дням.

Склад приходських бібліотек

На 1868 р. приходам Київської єпархії пропонувалося єпархіальним начальством наповнювати свої бібліотеки, за змогою, за списком складеним митрополитом Філаретом. Ймовірно, якщо не всі, то деякі книги зі списку могли бути у бібліотеках приходів нашого краю.

Відділ I

1. Біблія,
2. Новий Заповіт на церковнослов'янській і російській мовах,
3. Творіння Святого Василя Великого,
4. Творіння Святого Іоанна Златоуста: про священство, Бесіди на Євангеліста Матфія, Бесіди на Послання до Римлян,
5. Бесіди Святого Єфрема Сиріна,
6. Повчання Святого Кирила Іерусалимського,
7. Православний Катехізис,
8. Творіння Святого Тихона Вороніжського,
9. Бесіди до старообрядця.

Відділ II

10. Ігнатія Богоносця послання віруючим во Христа,

11. Творіння Святого Григорія Назіанзіна,
12. Інші Творіння Святого Іоанна Златоуста,
13. Слова Преподобного Макарія Єгипетського,
14. Бесіди Преподобного Макарія Єгипетського,
15. Творіння Авви Дорофея,
16. Святого Іоанна Дамаскіна «Богослов'я»,
17. Феофілакта Болгарського «Благовісник»,
18. Життя Святих або Четві Мінеї,
19. Пролог або Синаксарь,
20. Творіння Святого Димитрія Ростовського,
21. «Істинно Православна Христова Церква» митрополита Григорія,
22. Книга «Про посади пресвітерів приходських»,
23. Церковно-Біблійна історія,
24. Церковна історія від Біблійних часів,
25. Книга правил Святих Апостолів, Вселенських Соборів і Святих Отців,
26. Книга «Про служіння і чинопослідування Православної Греко-Російської Церкви»,

Відділ III

27. «Вказання шляху у Царство Небесне» архієпископа Інокентія,
28. «Нова Скрижаль» архієпископа Веніаміна,
29. Богослужбові канони на грецькій мові з перекладом на церковнослов'янську і російську мови,
30. Скорочена історія Філарета Чернігівського,
31. Життя Святих Руської Церкви А.Н. Муравйова.

Бібліотеки приходів та благочинних округів могли обмінюватися дублетами книжок. При кожній бібліотеці повинний був бути каталог наявних книг, записаний гарним почерком та переплетений у корінець, з запасом пустих сторінок на майбутнє.

Церковно-приходські літописи

В 1870-х рр. у багатьох приходах Київської єпархії почали заводити церковні літописи. До цих записів відносилися такі відомості: історія та повний опис храму, перепис ризниці й начиння храму, церковне майно і земля, відомості про священнослужителів та

причт, причтові споруди й майно, історія приходу і поселень, що входили до його складу, опис кладовищ, каплиць, домових храмів, записи про прихожан, церковних старост, жертвувателів, їхню діяльність, моральна характеристика прихожан, минула й дійсна, церковно-приходська школа, бібліотека й читання, різні знаменні випадки, природні явища, статистика з метричних книг, особливі свята і традиції. Літопис міг вести, як сам настоятель, так і дехто з причту під його керівництвом, особливої, стандартної, форми викладу матеріалу не було. Можливо, у приходах нашого краю були заведені подібні записи, але відомостей про це, на даний час, не виявлено.

Шкільна земля

- землі церковно-приходських шкіл та шкіл грамоти знаходилися під наглядом та піклуванням завідуючого школою;
- на землю повинен був бути складений план, який зберігався разом з документами у приходському храмі;
- межі як присадибної, так і польової землі повинні були охоронятися від порушень, присадибна земля мала бути огороженою;
- шкільні землі не повинні були залишатися не обробленими, присадибна й городна земля разом з садом знаходилися у користуванні вчителів школи, у оренду не здавалися, польова земля, якщо у ній не було особливої потреби для навчання, здавалася у оренду на користь школи;
- здача у оренду проходила або через усні торги, про які слід було повідомляти за 2-3 місяці до початку польових робіт, або на розсуд завідувача – конкретній благочестивій особі на вигідну ціну, строк оренди від 1 до 6 років;
- спочатку підписувався проект договору між завідувачем та орендарем, який надсилався до Єпархіальної училищної ради для розгляду, якщо у Ради не виникало питань та вона погоджувала проект договору, сторони підписували тоді вже сам договір.

Весілля записане у містечку Гостомель, Київського повіту

За матеріалами «Труди етнографічно-статистичної експедиції у Західно-Руський Край. Том IV» 1877 р.

Батько з двома сватами йде сватати дівку, а його син, парубок, стоїть під вікном і слухає. Йдучи, беруть хліб, дробок солі і кварту горілки. Увійшовши до хати кажуть: «Добрий вечір вам! Тут десь наша лисичка (або теличка) забігла до вас у двір, треба пошукати». Їм одказують: «Здорові, шукайте». Свати підуть, найдуть дівку і приводять у хату. Якщо вона хоче вийти заміж, то буде колупати комин, гризти платок, пальцями перебирати. От свати вже й здогадуються. А якщо дівка не хоче вийти – одразу ж плаче і втікає. Якщо вона вже згодна, то зсилається на батька і матір – ті погоджуються.

Мати вносить з бодні платки і дає сватам, а свати про це дають звістку матері молодого. Вона приходить сюди і молодого вводять до хати. Його з молодою заставляють кланятися перше Богу, а після батькові і матері молодій, котрі разом благословляють їх хлібом-сіллю, а потім кланяються батьку і матері молодого і цілують їх ноги, вони благословляють їх також. Свати й старі застаються і тут п'ють горілку, а молоді вдвох йдуть на вечірки і там п'ють горілку з хлопцями і дівчатами. На другий день сусіди, що були на сватанні, просять їх до себе на чарку, а як сват у цьому селі, то й сват кличе, а як в іншому, то він не скликавши до себе прогулює тут, у батька молодій, днів два або й три.

Тижнів через три назначають весілля. В суботу буває дівич-вечір. В цей час молодий підносить молодій чоботи на тарілці і у чоботи накидає бубликів й горіхів, а боярин підносить устілки. Молодих зараз садовлять за стіл і частують. Дружки і бояри сідають також, як посідають, то тоді починають пришивати молодому на шапку квітку, співаючи:

А швачка зє Львова,

В мене хороша мова,

В мене ручки біленькі,

В мене пучки тоненькі,

Не шкода мені дати,

Квітки пришивати

Дружка кладе на тарілку семигривенник грошей. Молода бере гроші і кладе у шапку. Дружка бере шапку і надіває собі на голову, приспівуючи:

Поглянь, зяченьку, на мене,

Кращий я козак од тебе,

До на мені шапочка-ковшечок,

Готуй, зяченьку, шостачок!

Шостак не шостак –

Гривень шість,

Я тобі, зяченьку, рідна совість.

Пришивши квітку молодому, дружки в'ють ільце і співають:

Благослови, Боже,

Пречиста Госпоже,

Се ільце звити,

Сем дом звеселити.

Мати молодой дає старшій дружці пляшку горілки. Горілку тут п'ють всі, їдять капусту і співають. Як не має в суботу музики, то погуляють трохи і йдуть додому – проти неділі довго не гуляють. На другий день молодята йдуть до храму на утрєню порізно. Як не має в тому селі, де буває весілля, храму, то йдуть звечора, щоб поспіти до утрєні. Йдучи весільні співають:

Івана мати родила,

*Місяцем обгородила,
Зорьєю підперезала,
Дай до шлюбу випроводжала*

*Ой дай, мати, шубу,
Підемо до шлюбу,
Нам піп руки зв'яже,
Усю правду скаже.*

У храмі вистоять утрєню і на службі Божій вінчаються. Молодому тримає вінець старший боярин, а молодій дружка. Повінчавшись йдуть з храму співаючи:

*Не вий, вітре, в розі –
Повій по дорозі,
Розмай косу русу,
По червонім поясу,
Розстелимо по колосочку,
Розберемо по волосочку.*

*Ой коню наш сивий,
Чи чуєш ти насилу?
Чи звезеш нашу княгиню
Та на тую гіроньку крутую,
Да у тую церковку Святую?
А в тій церковці Святий Спас,*

*Звінчав діток одноліток,
В один час.
Як не будеш піпоньку вінчати,
Будуть твої кудроньки тріщати,
Як лютий мороз на дворі,
Так твої кудроньки на голові.*

В цей час коровайниці у молодого печуть коровай. Їх просить мати молодого, вони йдуть і несуть з собою хліб і муку. Коровайниці миють руки і благословляються місити коровай. Як він зійде, то тоді ліплять і співають:

*Сам Бог денце місить,
А Пречиста світить,
А янголи воду носять.*

*А тепер же в нас да з радості,
А піч наша да бика привела,
А причіпок да телушечку,
А зачіпок – єгнушечку,
А кочерга да яєць нанесла
Ступа на яйцях сиділа,
А лисиця хвостом вертіла,
А помело кудкудакало.*

На коровай наліплюють чотири бочонки з тіста, чотири голубиці, чотири вареники з сиром і четверо яєць, кругом короваю накладають шишки. Після того місять з житньої муки коржа, посипають його вівсом, кладуть на нього коровай, запалюють по

бокам чотири свічки з воску і садовлять у піч. Як посадять у піч коровай, то тоді беруть діжу, у якій було тісто для короваю, беруть діжку в шістьох і підіймають її на руках у гору, приспівуючи:

Піч на сохах,

А діжа на руках,

Поцілуймося,

Помилуймося,

Хто кому рад.

Після цього сідають за стіл випити і закусити. У молоді печуть коровай тоді ж, як і в молодого – у неділю вранці, й співають таке ж саме. Випивши і закусивши, ждуть молодих з храму. Батько і мати молодого стоять у хаті коло порога з горілкою. Як увійде молодий з молодю, то їх частують, вони або п'ють, або виливають назад себе. Потім садовлять їх за стіл співаючи. Разом з молодими сідають й інші, починають обідати. За обідом до капусти співають. Пообідавши виходять з-за столу і також співають. Як проспівують, тоді трохи потанцюють і розходяться, молодий йде просити сваху, а молода – приданок, мати просить молодь, щоб вони обшили поїзда. Молодиці входять у хату і кажуть: «Пані староста, пані підстароста, благословіть поїзд обшити!». Вони одказують: «Бог благословить» - раз, і в другий раз, і в третій раз. Молодиці обшивають поїзд: обривають з ільця квіти і пришивають до шапок співаючи.

У вечері молода сідає за стіл вечеряти, дружки з нею. Як поїдять усе те, що їм подадуть на стіл, співають:

Ой бором, бором боровиною,

Ой хто ж то іде вечориною,

Ой іде, іде Іван п'яний,

– Одчиняй, Мар'є, я твій коханий!

– Я не одчинюсь, батька боюсь,

*– Не бійся отця, да бійся мене молодця,
Батькова гроза, як літня роса,
А мої пригрози, як люті морози.*

*Не куй, старосто, золотого ножа,
Та підкуй, старосто, вороного коня,
Будемо їхати бором кам'яним,
Бір буде шуміти, камень буде дзвеніти,
Як зачують люди, то нам слава буде,
Як зачує Маруся – нам слава буде,
Як зачує сванєчка – нам буде славочка!*

Переспівавши ждуть молодого з дому. Молодий приїжджає або приходять і зупиняється коло воріт молодої. Ті що з ним йдуть співають:

*Крийся, зятю, крийся,
Да в хату просися!*

Пусти, свате, в хату,

Нас тут не багато:

Четверо, да п'ятеро, да всіх дев'ятеро.

Поїжджан молодого і його самого молодь, що стоїть з іншого боку воріт, у двір не пускають. Тоді дружки пов'язують їх рушниками, вони й пустять. Йдуть до хати. Молода сидить на покутті і нахилившись над столом, прикривається платком. Дружки співають:

Летів чорний ворон,

Завдав дружкам сором,

Чи ви дома не маєте?

Що ви тут уживаєте?

Гляньте ви на Бога,

Да напийтесь дома.

Їх, поїжджан молодого з ним, зустрічають на порозі зі свічкою, вони й собі теж зі свічкою проти них співають:

Кремень, кремень!

Ой, дай же нам огню,

Свічі засвітити,

Цей дом звеселити.

Потім свахи цілуються і приспівують:

Да до мене, сванечко, до мене,

І в тебе свічка, і в мене,

Зложимо свічки до купи,

Зведемо дітей до хати,

Поцілуймося, свашко,

На сінешнім порозі,

На лютому морозі.

Молодий, увійшовши в хату, сідає за стіл коло молодої і цілує її. Вона тоді підводиться і розкриває платок. В той час співають:

Івану свиней не пасти,

А Марії не заганяти,

Бо вмiє він цілувати.

За стіл сідають всі, скільки поміститься п'ють по чарці горілки й закушують. Тоді зараз виносять коровай, а на ньому очіпок і

намітку, співають. Переспівавши ділять коровай. Його роздає дружка. Розділивши коровай, починають скривати молоду, одна родичка молоді, а друга молодого, беруть і розплітають косу, приспівуючи:

Розплела мене дядина нежаліслива,

Сестра прийнялася, сльозами облилася.

Дружки надівають очіпок і надіваючи співають. А як надягнуть очіпок, то тоді ведуть молодих у комору вечеряти і співають. Повечерявши – молоді в коморі, а старі в хаті – випроваджують молодих до молодого. Рідня молодого, що прийшла з ним, і рідня молоді, йдуть усі до молодого з молодятами. Як випроваджують, то рідні молодого співають. Тоді бояри забирають усе придане молоді на воза, сідають на нього самі і йдуть. Якщо у молодих є віз та коні, то молодий саджає молоду на воза, а тоді і сам сідає; їх укутують рядном. Батько бере хліб і перейшовши три рази ворота співає разом з іншими:

Розступіться вороги,

Не переходьте дороги,

Нехай перейде Господь сам,

І наша ненька старенька,

Щоб була доленька щасливенька.

Після цього йдуть. Як забачать з двору молодого, що іде вже молодий з молодію, то кладуть у воротах вогонь, він той вогонь переїжджає. Перед порогом становлять діжку, кладуть на неї хліб і сіль. З хати виходять старі й кажуть:

Тупу, тупу коло діжечки,

Навідала сиріжечки,

Чи сиріжечки брати,

Чи невістку вітати.

Молодят беруть і ведуть в хату. Тут всі стоять, а молодих садовлять за стіл і, як вони сядуть, дають їм по шматку хліба, намазаного медом, співаючи:

Бреди, Марьєчко, бреди,

Не бійся холодної води,

Високо підіймайся,

З сорому викупляйся.

Як поїдять вони хліб з медом, то тоді ведуть їх в комору. З молодої скидають ту сорочку, що вона ходила цілий день і надягають на її другу – білу. В коморі молода скидає з молодого чоботи, він роздягається і тоді сплять.

Поки молодята сплять в коморі, свахи все ждуть під дверима, після молодий з середини комори стукає. Свахи входять у комору, беруть сорочку і несуть, радіючи в хату. Молодята одягаються і йдуть теж в хату. Увійшовши кланяються батьку і матері, а ці благословляють їх і дякують молодій за честь. Молода подавши всім значки з стьонжкі, йде з молодим знов в комору спати. Сорочку, ту що свахи винесуть у хату, зараз беруть, завертають її у вузол кладуть туди хліб, жито і горілку і одсилають до старих молодої. Після того жінки і чоловіки починають танцювати і обійшовши тричі кругом столу по лавах з музикою, п'ють варену. Дружко забирає всіх весільних до себе погулять.

На другий день мати молодої ходить по селу і скликає перезвянок. Хто заможніший з прошених, той бере дещо для подарунків з собою і йде. Молодий з дружком біжать до матері молодої і несуть вареники, молодий забирає тещу під руки і веде до себе. Тоді співають:

Ой зять тещу просить,

В руках шапку носить,

Моя тещенько, моя голубонько,

Да прошу ж я тебе,

Ходім до мене,

А у мене,

Три бочечки,

Три барилечки,

Да солодкого меду,

Просимо в беседу.

Мати молодой йде до молодого. У нього тоді п'ють да п'ють. Тоді вже не має ніякого порядку, а гуляють часом і цілий тиждень.

Колядки та щедрівки записані у містечку Гостомель, Київського повіту

За матеріалами «Труди етнографічно-статистичної експедиції у
Західно-Руський Край. Том III» 1872 р.

Колядки

№ 59 Г

Нова рада стала,

Як в небі хвала,

Де Христос родився,

З Діви воплотився,

Там чоловік перед Богом,

Крижем положився.

Пастушок з ягнятком,

Перед тим Дитятком,

*На колінка упадає,
Бога похваляє.
Ой Цару, наш Цару!
Небесний шафару!
Даруй літа щасливії
Сему господару!*

№ 138 В

*Здоров, здоров, пане господарю
Чи спиш, чи лежиш, вставай з постелі,
Вставай з постелі, одчиняй двері,
Застиляй столи все тісовні,
Клади калачі з ярої пшениці,
Буде тобі троє гостей,
Троє гостей, троє радостей,
А перший гостю – ясне сонце,
А другий гостю – ясний місяцю,
А третій гостю – дрібен дощику,
А що ізмовиш ясне сонце?
Ой як я зійду у неділю рано,
Возрадується весь мир хрещений,
До церкви йдучи, свічки несучи,
А що ізмовиш, ясний місяцю?
Ой як я зійду з вечора рано,*

*Возрадується увесь звір в полі, гість у дорозі,
А що із мовиш, дрібен дощичку?
Ой як я зійду тричі на маю,
Ой як я зійду рано з вечора,
Возрадуються дітки маленькі.*

№ 158

*І ви ідете, дари несете,
Котрий, що має,
Нехай те дає:
Грицько вареників,
А Степан печеню,
А Іван гуску,
На перекуску,
А я горілки,
Дзбан тому пану
А як побачу
Меду достапу.*

№ 165 Б

*Колядую, колядую,
Ковбасу чую,
О там в кутку,
Висить на шнурку,*

Святий вечор!

Щедрівки

№ 21 Г

*Ой на воді на Йордані,
Нема хліба, ходім далі,
А я тобі защедрюю,
Щедрий вечор, добрий вечор,
Добрим людям на здоров'я!
Чи дома, дома, сей пан господар?
А я знаю, що він вдома,
Сидить же він собі у конці стола,
А на ньому шуба люба,
А в калиточці сім шеляжків,
А т, хазяїну, дай по пирожочку.*

Духовні співбесіди

В 1872 р. 7 березня, митрополит Київський видав указ, за яким у всіх приходах Київської єпархії повинні були відкрити поза богослужбові співбесіди за читанням Слова Божого з прихожанами. Проводитися вони повинні були у будинках священників або когось з прихожан. Ця міра мала протидіяти вторгненню ересі і розколу у приходи єпархії. Контроль за точним виконанням розпорядження покладался на благочинних. Без сумніву, такі співбесіди повинні були проходити і у приходах нашого краю.

Погребіння при храмах

В 1873 р. Святіший Синод своїм указом від 12 квітня постановив:

1. При храмах, які знаходяться всередині міст, поховання не дозволялося.
2. При храмах, які знаходилися у поселеннях, але не у самих храмах, дозволялося ховати місцевих священників, які чесно проходили своє пастирське служіння.
3. Поховання інших осіб при храмах у поселеннях допускалося, але якомога рідше і тільки за особливим дозволом архієрея з особливих причин, як то: у подяку за побудову храму своїм коштом або утримував причт, і тільки тих хто мав життя благозаконне й кончину непостидну.

Поховання священників при храмах у нашому краю були у Гостомелі та Ірпені, можливо, також у Біличах й Мостищах.

Особливості богослужінь

В храмах Києва та навколишніх поселеннях були особливості богослужіння, ось деякі з них за записами 1874 р.:

1. Крім святкових і недільних днів, ні в якій церковній службі трезвону не робилося, ударялося в один дзвін спочатку рідко, а потім часто.
2. В усю Світлу Седмицю, крім утрени першого дня, до кожної церковної служби благовіст починався дзвоном у всі дзвони, такий же дзвін був у всю Світлу Седмицю і на *9-ту Піснь канону* на утренях та на *достойно* на літургіях.
3. На всенощних бдіннях і поліелейних утренях, слова перед великим славословієм – *Слава Тебе Показавшему нам Свет* – виголошувалися дияконом, а не священником.
4. Молитва на Першому часі – *Христе Свете Истинный* – читалася чтецем, а не священником.
5. В усіх храмах на кожній службі, після прочитання отпущу, священник благословляв рукою предстоящих у храмі.

6. На протязі усього Великого Посту, крім празників, субот і неділь, у храмах вішалися замість срібних мідні лампади, замість білих свічок горіли зелені, місцеві ікони закривалися так званими страсними, на яких зображалися зазвичай Спаситель і Богоматір у стражденному вигляді.

7. На Страсному Тижні обносилися плащаниця навколо храму не тільки на утрєні Великої суботи, а й на вечірні Страсної п'ятниці.

Церковні кошти

До сум, які повинні були відображатися у церковних прибутково-витратних книгах належали:

1. Церковні суми, що склалися з:

- кружкового і гаманцевого зборів;
- дохід від продажу свічок, до якого також належали вклади, що надходили за освітлення храмів при вінчаннях, відспівуваннях та інші;
- доходи від здачі у оренду будинків чи лавок, що належали храму та інших оброчних статей;
- суми, що надходили за катафалк, покров, підсвічники під час панахид і відспівуванні померлих, а також дохід з кладовищ за: місце, риття могили, обкладку її дерном та інше;
- суми, що могли надходити до храму з казни;
- грошові пожертви на користь храму: на прикрашення храму, на богослужіння, на негасиму лампаду, на потреби;
- відсотки від капіталу, що належав храму;
- вклади з конкретним призначенням: на побудову або перебудову храму, на дзвіницю або дзвони, пожертви за збірними книгами;
- дрібні й випадкові надходження, як то гроші виручені продажем церковного майна, що прийшло у ветхість: старі ікони, іконостаси, дерев'яна будівля храму, ризи.

2. Капітали причту, що склалися з:

- постійних капіталів, відсотки з яких використовувалися на користь усіх членів причту, або на утримання надштатного члену причту, наприклад, диякона;

- по жертви, які за волею жертвувателів, або якщо жертвувателем не зроблено було ніякого розпорядження про використання, за розпорядженням духовного начальства, могли використовуватися на побудову або купівлю будинку для причту, чи купівлю на користь причту майна, яке приносило постійний дохід.

Осінні поминки

За «Київськими Єпархіальними Відомостями» № 39 1880 р.

У багатьох місцевостях Київської єпархії існував звичай у осінні дні справляти поминки за померлими предками та батьками. Час таких поминок починався здебільшого після Покрови 1-го жовтня і тривав до Пилипового посту, до 14-го листопада. Для цього періоду була і назва – проводи, а самі тижні цього періоду називалися – перший проводний тиждень, другий проводний тиждень і т.д. Проводи означали самі поминальні служби, молитви за душі померлих. Для звершення таких служб, зазвичай, збиралося дві-три-чотири сім'ї, які були між собою родичами, майже завжди під головою якої-небудь однієї родини, з них – більш заможнішою або більш старшою. Робилася складчина на поминальну службу і панахиду, свічки та поминальний обід. У старовину, коли ще існували залишки братств, обов'язково запрошували кого-небудь із братчиків, якщо у складі родини його не було. За домовленістю з приходським священником призначався день такої служби, зазвичай не в празник і не в піст. Священнику давалася готова або заново складена поминальна записка з іменами усіх предків та родичів, за можливістю починаючи з дідів та бабів. В означений день при зібранні усіх хто складався на поминки служилася заупокійна літургія, а після панахида. Остання також служилася у храмі, а не на кладовищі, не на могилах покійників, цим відрізняючись від весняних поминок, які частіше робилися саме на цвинтарі. На літургії, у відомий час, а потім на панахиді поминалися внесені у записку імена померлих. З глибокою увагою слухали це поіменне поминання своїх померлих, набожно осіняючи себе хресним знаменням у сердечній молитві за них, нерідко колінопреклонно і супроводжуючи частими поклонами. Поминки завершувалися обідом, який готувався з припасених для цього

харчів, або на церковному погості, або на квартирі кого-небудь з причту, чи у хаті когось з тих хто приймав участь у поминанні сім'ї, більш заможного. Такий поминальний обід міг тривати дуже довго, особливо якщо робився не при храмі. Звичай осінніх поминок дуже давній.

Треби

В 1881 р. «Київські Єпархіальні Відомості» опублікували замітку одного сільського священника з Київської єпархії у якій він приводив треби на його приході та середні цифри пожертв прихожан, дуже ймовірно, що це були приблизно середні пожертви за треби й по єпархії.

Молитва породіллі	1 ½ - 2 коп.
Молитва породіллі у 40-й день	2 коп.
Хрещення	3 коп.
Причастя хворих на дому	3 коп.
Елеосвячення	1 руб. на причт
Поховання дорослих	30 коп. на причт
Поховання немовлят	10 коп. на причт
Шлюб	1 руб. на причт
Літургія за здорові	15 коп. на причт
Молебень у храмі	10 коп. на причт
Акафіст у храмі	15 коп. на причт
Велика панахида у храмі	20 коп. на причт
Мала панахида на цвинтарі	5 коп. на причт

Проскомідійна кружка	Хто що дасть
Читання граматок у Великий Піст	10 коп. на причт
Освячення ікон	3 коп. на причт
Сповідь 4 рази на рік	Хто що дасть
Молитва перед Різдом Христовим	Хто що дасть
Молитва перед Пасхою	Хто що дасть
Різдво Христове і Хрещенням з освяченням води	Хто що дасть
Освячення Паски	Хто що дасть
Освячення полів, колодязів, садів	Хто що дасть
Шлюбне свідоцтво жениху	Хто що дасть
Покровці на померлих за аршин	6 коп.
Хустинки на похоронах за штуку	3 коп.
Хустинки на шлюб за штуку	10 коп.

Вибір священника

За «Київськими Єпархіальними Відомостями» 1882 р. «Побут духовенства Київської єпархії у старий час»

У старі часи на Русі, при відсутності шкіл при архієрейських будинках і неможливості архієреїв мати своїх кандидатів на священницькі місця, вибір священника для приходу був справою самих прихожан. У Литовський період запровадження приходів та вибір священника був вже правом громади. Це право зустрічало сильний спротив від коляторства польських, а потім від ктитарства

православних поміщиків, які як землевласники забезпечували утримання храму і причту, освоювали собі безумовне право на вибір священника. Боротьба між ктиторами та громадами закінчилася, з плином часу, встановлення порядку за яким вибір священника був за громадою, а його затвердження за ктиторами. Для громади було не легко підготувати свого кандидата або достатньо оцінити того хто просився на приход – чи правильно звершує богослужіння, чи тягнеться до селян або до панів. Також сторонній людині було потрібно допомогти обзавестися будинком та господарством. Тому для громади часто було вигідно, щоб священник, якого поважали, підготовлював собі наступника – свого сина або зятя, який би був добре знайомий громаді та за якого міг би поручитися священник. Священнику також було вигідно залишити своє господарство рідній людині, яка б до того ж могла бути вірним хранителем встановлених у приході духу і порядку. Ці взаємні вигоди встановили спадковість приходів – батьківщину, яка могла переходити у спадок впродовж 100 чи навіть 200 років. Спадковість отримала значні права, яка позбавляла кандидата від підлезувань перед громадою і підносило тих хто сидів на батьківщині перед заволоками – священниками, яких громада обирала зі сторони. Заволоки поділялися на дві зовсім різні категорії: перші – ті хто приходив невідомо звідки та перед громадою робили усілякі обіцянки і поступки; друга – ті хто особисто був знайомий громаді і отримував запрошення на приход, це були сини або зяті сусідніх священників, яких поважали, ті за кого могли поручитися. Священників, які не закінчували семінарій називали псалтирниками, а тих які проходили курс семінарії – богословами. Згодом право призначати чи переміщувати священників перейшло виключно до архієреїв.

Новий священник на приході

*За «Київськими Єпархіальними Відомостями» 1882-1883рр.
«Братня порада новорукпокладеному у сільській приход
священнику»*

Отримавши архієрейську грамоту ієрей прямував до приходу. По прибутті священник повинен був представитися благочинному й

чекати від нього вводу до храму. Офіційний обряд вводу на приход проходив так: благочинний разом з новим священником входив до храму, зачитував прихожанам, які для цього збиралися, стадиницьку грамоту і указ Консисторії, вказував за описом церковне майно та поздоровляв, ієрей звертався зі словом до своїх прихожан. Священник готувався до своєї першої у першому приході літургії, особливо піклуючись про речовини – гарне виноградне вино та просфори, які бажано було спекти матушці. Вечірня служилася ввечері, а утренья зранку. Літургія починалася рано, не пізніше 8-ї години ранку, звершувалася без поспіху. Просфори, що залишалися роздрібнювалися рукою священника та роздавалися прихожанам, бажано усім, а не тільки заможним. Потім починалося знайомство з причетником, дячком, якому за давнім звичаєм належала третя частина доходу. Оглядалися сліди діяльності попередника. Через дячка встановлювалося: тутешні звичаї, якого духу прихожани, що дається причту за ту чи іншу потребу, чи старанні до храму, чи допомагають священнику по господарству, чи не було раніше ропоту прихожан, чи не було відкритих докорів, письмових скарг, дізнань та слідств, як пішли по світу вдова та діти попередника (якщо він помер, а не був переміщений), з якими почуттями їх проводили прихожани. Потім наносився візит до місцевого поміщика, поміщик згодом також міг навідати священника. До священника міг з'явитися місцевий шинкар, він же ж приходська опозиція, з подарунками – в таких випадках священники часто нагадували шинкарям про бідність селян, про податки, про шкоду п'янства, про розорення господарств. Продовжувалося знайомство з приходом, з прихожанами, перші треби – на яких зазвичай священника звали до себе в гості, від таких гостин небажано було відмовлятися, навіть якщо це були бідні родини. Хрещення, якщо траплялося вдома у священника, бажано було звершувати у світлиці – вбраній залі у якій завжди теплилася лампадка. Починалося приходське життя... Відлучатися з приходу священник міг тільки у дійсній потребі або у разі відпустки, з відома благочинного, який видавав для кожної поїздки спеціальний білет. Тільки через 5-10 років служби у приході, з поважних причин, ієрей міг подати прохання про переміщення його до іншого місця служби. З 1894 р. переміщення за проханням значно почастишали.

Вибори церковних старост

В 1888 р. 9 жовтня, митрополитом Платоном було затверджено правила для обрання церковних старост у сільських приходських храмах Київської єпархії, за якими вибори повинні були проходити так. Перед настанням строку виборів нового церковного старости у приходському храмі священнослужителі повинні були заздалегідь, не менше як за місяць, оповістити про це місцевого благочинного та запросити його. Благочинний обирав день виборів, переважно недільний або святковий, і робив розпорядження настоятелю оголосити про це своїм прихожанам. Настоятель, після літургії, оголошував прихожанам про день, у який мали відбутися вибори, та запрошував їх зібратися для виборів старости у зазначений благочинним день, почесних прихожан настоятель сповіщував особливими письмовими повітками, а селян, яких не було на літургії, через волосних старшин і сільських старост. Місцем проведення виборів призначався приходський храм. Усі господарі у приході, які мали нерухоме майно й постійне місце проживання, мали один голос. Особи, що не досягли повноліття або були позбавлені прав за рішенням суду участі у виборах не приймали. Жінки-господарі могли приймати участь тільки передавши свій голос, за письмовою довіреністю, іншій особі, чоловіку, навіть якщо він не був господарем, ніхто не міг мати більше двох голосів – один власний, другий набутий за довіреністю. Настоятель, за згодою почесних прихожан і волосного старшини (сільських старост), складав список господарів приходу, що мали право голосу, а також виборчий список, до якого благочинний мав внести кандидатів, яких запропонують прихожани. Список виборців затверджувався підписом причту та тих осіб, що брали участь у його складанні, і при прибутті благочинного, разом зі списком кандидатів, надавався йому для перевірки виборців й підрахунку голосів. Кількість виборців, що були присутніми на виборах, яка перевищувала половину від зазначених у списку була достатньою для визнання їхнього результату. Якщо кількість виявлялася меншою, вибори відтерміновувалися, а благочинний відразу ж на зібранні визначав наступну дату. Кандидати на посаду церковного старости повинні були бути: не тільки прихожанами, але й постійними жителями приходу, бажано ті, які найближче проживали до храму, тими хто не був обтяжений громадськими

посадами, що вимагали частих та довгих відлучок, благочестивими, тверезими, розумними, діяльними, не молодше 25 років, не опороченими по суду або громадським приговором, не ті що знаходилися під кримінальним судом або слідством, не виключеними зі служби, не ті що були прикажчиками, утримувачами, частими гостями закладів роздрібного питійного продажу. Благочинний пропонував зібранню оголосити кандидатів, 2-3 осіб не більше, на яких потрібна була обов'язкова згода священнослужителів, оголошених вносили до списку. Потім починалися самі вибори, які відбувалися: або загальною згодою, коли проти обрання якого-небудь кандидата ніхто із зібрання не заперечував, або відкритим голосуванням, збір голосів проходив через поділ виборців – направо і наліво, та їх підрахунком. Голоси відразу ж записувалися до списку, той хто отримував більше голосів, але не менше 1/3 від присутніх, отримував посаду церковного старости, той хто менше – отримував статус кандидата, та якщо обраний староста з-за якоїсь причини не міг виконувати своїх обов'язків ставав виконувачем обов'язків, до обрання нового старости. При набранні однакової кількості голосів використовувався жереб. Старосту обирали на три роки і особа, що отримувала цю посаду не мала права відмовлятися від служби, окрім випадків, якщо він був старшим за 60 років, чи вже прослужив трирічний термін, чи хворів важкими хворобами. На місці складався акт виборів з включенням до нього поручительства зі сторони виборців, як за старосту, так і за кандидата. Складений за формою акт підписувався виборцями, обраними, що всі згодні з результатами, їхні підписи засвідчувалися або місцевим волосним правлінням, або мировим посередником, або мировим суддею, та скріплювався згодою священнослужителів і благочинного. Акт, список й всі документи передавалися через благочинного на розгляд та затвердження єпархіального начальства. Якщо старостою обирали селянина – благочинний повідомляв про це місцеве волосне правління. На випадок смерті старости його посаду займав кандидат до закінчення трирічного терміну. Кандидат перед вступом на посаду складав присягу, а потім приймав церковне майно за описом та церковні суми за книгами. У такому випадку благочинний тільки доводив до відома архієрея про смерть старости і вступ на посаду кандидата. Якщо кандидат займав

посаду через початок судової справи над старостою, то на це було потрібно затвердження й дозвіл архієрея.

Приходські документи

До приходських документів, які повинні були вестися священнослужителями й зберігатися у кожному приході, належали:

Книги шлюбних обшуків – письмові акти звершені церковним причтом з метою виявлення родинних зв'язків, тих хто вступав у шлюб, включав в себе такі відомості: звання й стан, місце проживання, вік, відсутність духовного й тілесного родства, сімейний стан, взаємну згоду, згоду батьків або тих осіб, згоду яких передбачав закон. До обшуку також було потрібно надати такі документи: прохання про дозвіл вступити у шлюб, дозвіл начальства, паспорт (якщо хтось з подружжя був з іншого приходу), метричні свідоцтва про народження, свідоцтва про сповідь та причастя, свідоцтво про оповістку, свідоцтво про кількість шлюбів, для вдівців або тих хто був розлучений. Обшук підписувався женихом та нареченою, декількома поручителями і церковним причтом.

Метричні книги – реєстрові книги для офіційного запису громадських станів, складалася з трьох частин. Перша – про народження, куди вносилися: дата народження, стать, ім'я, звання, стан, імена, місце проживання, віросповідання батьків та хресних батьків, відомості про священника, який звершував таїнство хрещення. Друга – про вінчання, куди вносилися: дата, звання, стан, імена, вік, місце проживання, віросповідання жениха і нареченої та поручителів, відомості про священника, який звершував таїнство. Третя – про смерть, куди вносилися: дата, звання, стан, ім'я, вік, місце проживання, причина смерті, відомості про священника, який сповідував і причащав, ховав, місце поховання.

Сповідна розпис – щорічний посімейний реєстр усіх прихожан, з зазначенням про кожного хто був і не був на сповіді й причащався впродовж усіх чотирьох багатоденних постів, особливо Великим

Постом. До 1911 р. в Російській імперії діяв закон за яким кожний православний, який перебував на державній службі мав, хоча б один раз на рік, сповідатися і причащатися та надавати про це довідку від приходського священника.

Клірова відомість – реєстр осіб духовного звання приходу, складався з трьох частин. До першої вносилися відомості про храм, церковне майно, доходи. До другої – послужні списки церковного причту: ім'я, дата народження, сімейний стан і члени родини, дата рукоположення, місяця служби, нагороди, володіння майном, штафи. До третьої – статистичні дані по приходу.

Копії з цих документів мали надаватися до Консисторії щороку, через благочинних. Метричні виписки з цих книг використовувалися для воїнської повинності, у справах паспортної системи, за шкільними, поліцейськими, судовими, розкладочними, земськими, громадським, сімейним справам.

Метрика парафії Гостомельської:

Інститут Рукопису Опис 28 Справа 809 за 1722-1788 рр. – 123листа

Метричні книги Покровського приходу містечка Гостомель:

ЦДІАУ 127-1012-1079 за 1797 р. – 54 листа;

ЦДІАУ 127-1012-1204 за 1802 р. – 133 листа;

ЦДІАУ 127-1012-1563 за 1826 р. – 183 листа;

ЦДІАУ 127-1012-1873 за 1838 р. – 357 листа;

ЦДІАУ 127-1012-2600 за 1850 р. – 188 листа;

ЦДІАУ 127-1012-3745 за 1867 р. – 22 листа;

ЦДІАУ 127-1013-156 за 1817 р. – 73 листа.

Метричні книги Андріївського приходу села Мостища:

ЦДІАУ 127-1012-1660 за 1831 р. – 196 листа;

Метричні книги Іоанно-Зачатгівського приходу села Біличі:

ЦДІАУ 127-1012-1422 за 1817 р. – 129 листа;

ЦДІАУ 127-1012-1805 за 1835 р. – 184 листа;

ЦДІАУ 127-1012-2545 б за 1849 р. – 238 листа;

Кладовища

В 1887 р. приймаючи до уваги, що у багатьох приходах виникали суперечки між причтами й прихожанами через те, кому належить сіно, яке росло на кладовищах – священнику чи товариству, Київська Духовна Консисторія постановила: так як церковне кладовище не є власністю ні причту, ні товариства, то і сіно повинно, через продаж, використовуватися або на користь Церкви, або на покращення кладовища, але саме кладовище, ні в якому разі, не повинно було бути місцем випасу худоби.

В 1893 р. *«Київські Єпархіальні Відомості»* № 4 опублікували Правила про порядки на кладовищах, за якими:

- кладовища відводилися поза поселеннями на відстані $\frac{1}{2}$ версти, а від міст не ближче ніж за 100 сажнів;
- територія під цвинтар відводилася розпорядженням цивільного начальства, за домовленістю з єпархіальним, за рахунок місцевої громади, місця повинні були обиратися високими й сухими;
- відведені території під кладовища повинні були бути окопані ровом або огороженні парканом чи тином також можливо було зробити насип, не вище 2 аршин;
- цвинтарі повинні були утримуватися у чистоті та порядку, витрати на їхнє утримання могли бути покритими з соборних церковних доходів, за можливістю;
- на кладовищах заборонялося випасати будь-чию худобу, споруджувати будівлі, без особливого дозволу єпархіального начальства, встановлювати шалаші для продажу їжі чи будки для читання псалтирі, заводити питейні заклади поряд;
- дозволялося будувати кладовищні храми або каплиці, з дозволу єпархіального начальства, на кладовища могли бути розібрані й перенесені старі храми;
- цвинтарями завідувало духовенство, нагляд покладався на церковних старост, нагляд за тим, щоб могили не розкопувалися для грабунку або наруги, покладався на поліцію;

- священники повинні були дивитися за тим, щоб ями для могил були вириті не менше ніж на 2 ½ аршина;
- можливі доходи, після задоволення усіх потреб храму, могли надходити на користь Єпархіального Попечительства про бідних духовного звання;
- у разі відкриття нового кладовища, заборонялося без особливого дозволу викопувати гроби та мертві тіла зі старого цвинтаря для перенесення їх на новий;
- на закритих цвинтарях, які знаходилися серед поселень, огорожу повинен був встановлювати власник землі, споруджувати будь-які будівлі заборонялося, повинні були утримуватися у чистоті й порядку, обсаджувати деревами, могили не повинні були знищуватися, а сама територія ніколи не могла бути використана під щось інше, випас худоби також заборонявся;
- для тих хто помер під час епідемій, цивільним начальством, відводилися особливі кладовища, які одразу ж мали бути огороженні, та після закінчення епідемії закривалися й поховання на них заборонялися.

Для протидії різним безчинствам, які могли та траплялися, на кладовищах у поминальні дні священники роз'яснювали прихожанам задалегідь, через повчання і особливі оголошення розміщені на вхідних дверях храмів, яке повинно бути поминання мертвих за традицією Православної Церкви. У ці дні посилювався склад цвинтарних сторожів, яким повинні були сприяти станові пристави – особи у п'яному вигляді та жебраки повинні були ними видалятися з території кладовища, але жебракам не заборонялося просити милостиню у цвинтарних воріт.

В 1898 р. газета «*Киянин*» № 202 розповідала: «Київським губернатором Ф.Ф. Треповим, при проїзді губернії, помічено, що цвинтарі у деяких селах Київського повіту не огорожені і не окопані канавами. З цього приводу Губернським правлінням запропоновано начальникам поліції зобов'язати кого слід огородити або обкопати канавами цвинтарі і утримувати їх у належному стані. Що стосується упорядкування кладовищ у Київському повіті, то виявляється, що питання про це в останній

раз було підняте ще у 1893 р. і тоді ж було заведено багато справ про закриття старих кладовищ, які не задовольняли вимогам, і про відкриття нових, але справи ці не закінчені до сих пір, частково в наслідок ухиляння селянських товариств від виділення землі, а частково з вини чинів поліції. Тому Київським Ісправником Д.Ф. Бучинським приписано становим приставам і волосним старшинам повіту невідкладно прийняти міри для відводу селянськими товариствами відповідних ділянок для відкриття на них нових цвинтарів там де це, за висновком лікаря, виявиться необхідним. Так як з числа існуючих старих цвинтарів є багато таких, які не увійшли ще повністю в населену місцевість, мають багато вільного місця для поховання померлих і при заключенні лікаря про нешкідливість, у санітарному відношенні, могли б бути zostавлені для продовження поховання на них померлих, до заповнення могилами. До того ж Ісправником постановлено, що справи про кладовища повинні бути обов'язково закінчені до настання осіннього часу».

Деякі празники

В *«Трудах місцевих комітетів про потреби сільськогосподарської промисловості. Том XV Київська губернія»* 1903 р. зазначено, що при обговоренні одного з питань згадується, що селяни святкували деякі свята особливо, це може у тій чи іншій мірі стосуватися і жителів поселень нашого краю. Протокол засідання від 20 серпня:

«Питання Г. Сприяння мірам до зменшення пожеж, розвитку виробництва і розповсюдження вогнестійких матеріалів. Управляючий мастрком князя Горчакова, І.І. Кулинський, вказував, що велику шкоду сільському господарству, поміщицькому і селянському, наносить існування ніким не встановлених празників у самий робочий час, як наприклад: Прокопія – 8 липня, Гавриїла – 13 липня, Феодосія – 11 липня. Втрата робочих днів у саму гарячу пору приносить великі збитки сільському господарству, тому він радив просити про відміну подібних свят і те, щоб поставити у обов'язок священникам не тільки не заохочувати народ до святкування їх, що часто робиться ними тепер, але й роз'яснювати селянам, що святкування їх не встановлено канонічним уставом».

Святкування і сором

В 1911 р. газета «*Киянин*» № 280 розповідала: «Київський повіт. П'янство – одна з самих впертих і серйозних хвороб нашого селянства. Здається, ніяке нещастя не приносить стільки біди і горя, як воно. П'ють селяни майже цілий рік. Ні одне сімейне свято, ні одна торжественна нагода, ні одна смерть близької людини не проходить без горілки. І що особливо сумно, селянин не уникає горілки, а прагне до неї усіма своїми силами. Він радий кожній нагоді, і радий тому, що можна випити. П'ють і в радості, і в горі... Але ніколи, здається, п'янство не приймає таких широких розмірів у Київському повіті, як 1 жовтня. У цей день в багатьох селах і містечках престольний празник. Готуватися до нього починають ще за декілька днів, усе чистять, прибирають, готують чистий одяг, варять багато усякої їжі, але особливо багато кожен старається набрати горілки. Для неї нічого не шкодують: закладають плаття, бідняк, у якого бракує зимою хліба, продає жито, займають під великий відсоток. Селянина у якого під час частування бракує горілки – засміють, і ні в чому не буде прощення. Несмачна їжа, мала її кількість – все вибачають, але брак горілки – ніколи! З рання з усіх навколишніх сіл починають з'їжджатися гості, цілі низки з возів тягнуться одна за одною. П'янство починається не відразу, дещо пізніше, після богослужіння. Вулиці в селах довгий час залишаються порожніми, так як всі в хатах, де йде «п'ір горою». Через годину-дві з усіх сторін, з хат, чуються п'яні пісні, розмови. У бенкеті приймають участь також і жінки, потрібно тільки бачити до чого доходять деякі з них. Цинічні пісні і розмови, дуже не скромне поведження чоловіків з жінками – звичайність. Сумніше за все, що не рідко тут таки, при цій п'яній компанії чоловіків, присутні діти, яких деякі батьки беруть з собою. Часто підносять по чарці й їм. Ввечері ватаги п'яних хлопців шляються по вулицях і, борони Боже!, зачепити кого-небудь з них! Страсті, розігріті вином, бушують, пригадуються усі обіди, які були нанесені колись. Потрібно помститися! У результаті затівається бійка, розбиваються до крові обличчя, калічать один одного. І все це називається – «празник»...».

Церковна земля

За матеріалами статті В. Тацієнко «Землекористування православного парафіяльного духовенства у ХІХ – на початку ХХ століття (на матеріалах Київської єпархії)»

За указом Павла І від 18 грудня 1797 р. на приєднанні землі Речі Посполитої поширилася вимога наділу сільських храмів, священники яких не перебували на державному утриманні, встановлену в імперії норму 33 десятини. Указ від 11 січня 1798 р. обов'язок обробляти визначену норму церковних угідь покладав на прихожан, які мали виділяти середню кількість врожаю або грошей за «справочними» цінами причту. Поміщики часто здійснювали прихований опір у відведенні храмам земель, користуючись змогою впливати на місцеві адміністрації та суди, а також визнавали право користування селянською працею тільки за собою. Олександр І указом від 3 квітня 1801 р. відмінив положення про обов'язковий обробіток селянами церковних земель, праця на землі покладалася на церковно-священно служителів. У Київській єпархії звичним явищем було захоплення поміщиками-католиками церковних земель, масово відчужувалася церковна власність, що перевищувала норму в 33 десятини – у багатьох приходах наділи значно перевищували цю норму, угіддя переносилися до інших місць зі зменшеною площею. Закони кінця ХІХ століття змінили статус церковних наділів на приєднаних землях – земля стала власністю церкви, а не священників, спадковість ліквідовувалася, а місце священника давало тимчасове право користування до виходу за штат. Микола І затвердив від 20 липня 1842 р. «Положення про забезпечення православного сільського духовенства землею, будинками і одноразовою допомогою», чинність якого уряд поширив на Правобережну Україну 31 серпня 1843 р. Селяни зобов'язувалися виділяти 30 десятин орної землі – по 10 на священника, причетника і церковні потреби – та 3 десятини сінокоосу. Понаднормова земля, яка раніше була виділена, залишалася у власності церкви і перебувала у користуванні священника, яку він міг здавати у оренду, але не мав права продавати, дарувати, заставляти. Прихожани повинні були обробляти землю священника – 10 десятин – безоплатно, а решту за домовленістю або могли сплачувати повинність грошима. Хоча

селяни могли виконувати цю повинність частково за рахунок панщини, але поміщики цього не допускали. Також селяни повинні були забезпечувати причт житлом, господарчими будівлями та надавати одноразову допомогу продуктами та насінням. «Положення» покращило добробут духовенства, але його впровадження не рідко призводило до конфліктів між священниками та прихожанами. В 1868 р. 1 січня, був виданий закон, що відміняв «Положення», замість якого впроваджувався поземельний збір з селян та землевласників, більша частина якого йшла на виплати священникам, як компенсація за втрачені робочі руки. В 1873 р. був встановлений регламент розподілу прибутків та церковної землі між священниками та членами причту, за штатом: настоятель отримував 3 частини, причетник 1 або настоятель отримував 3 частини, а два причетники по 1. Загалом приходи Київської єпархії були добре забезпечені земельними наділами, які були звільнені від повинностей та зборів. Деякі священники вели своє господарство самі, але у багатьох існувала, достатньо справедлива думка, що це відволікало священників від їхніх обов'язків. Найчастіше земля оброблялася найманими працівниками або здавалася у оренду. Також для виконання робіт священники могли просити селян про допомогу, селяни могли працювати за виконання треб або й без грошей, за спасіння душі.

Пожертви

Збір пожертв у Гостомельській волості за описами справ ДАКО Гостомельського волосного правління:

- 1874 р. На будівництво храму у Чорноморському окрузі;
- 1874 р. На будівництво соборного храму в Оренбурзі;
- 1875 р. На будівництво притулків і храмів (без зазначення);
- 1877 р. На користь поранених і хворих воїнів;
- 1892 р. На користь сліпих;

- 1896 р. На будівництво кам'яного храму в Поті;
- 1897 р. На ремонт храмів, утримання сліпих і на допомогу біженцям вірменам з Туреччини;
- 1897 р. На будівництво собору в Кронштадті;
- 1902 р. На будівництво храму в Будаєвській волості;
- 1903 р. На влаштування собору;
- 1903 р. На користь товариства Червоного Хреста для надання допомоги хворим і пораненим на Дальньому Сході;
- 1914 р. На утримання Боярського притулку.

Початок єврейського погрому 1905 р.

За матеріалами справи ДАКО-2-221-161

З матеріалів архівної справи про події, що розгорнулися осінніми днями 1905 р. у багатьох поселеннях нашого краю видно, що причиною, яка штовхнула людей до погромів, були не релігійні настрої, які деякими учасниками вміло використовувалися, а зовсім інші мотиви.

1905 р. 21 жовтня, № 1102: «Київський Повітовий Ісправник. Рапорт. 20 жовтня з ранку в Гостомель на підводах почали з'їжджатися селяни з Литвинівки, Демидова і Мостища, селяни з Демидова і Литвинівки поверталися з Києва, а селяни Мостища приєдналися до них у цьому селі, розбивши вже в ніч на 20 жовтня в своєму селі єврейські лавки, до 10 години ранку на базарі виник натовп близько 300 чоловік, підбурювачі з місцевих селян запевняли натовп, що в теперішній час у Києві та інших містах вищою владою дозволено розбивати євреїв, про що, нібито, опубліковано. Натовп попрямував до єврейських лавок, це помітили торговці-євреї, зачинили свої лавки і поховалися по різних місцях, а селяни, якими керували агітатори, зупинилися коло

лавок. В цей час син утримувача аптечного складу Нусим Слуцький зробив два постріли з револьверу у повітря, чим ще сильніше розбурхав селян, які відібравши в нього револьвер, увірвалися до аптечного складу і зі злістю розбили його. Потім взявши звідти портрет Государя Імператора і озброївшись молотами, почали розгром лавок. Спочатку відбивали у дверей лавки замки, а потім вносили туди царський портрет і з криками «Да здравствує Самодержавіє!» розбивали і грабували все, що було в лавці. В такому порядку розгром лавок продовжувався до 12 години дня. Коли всі лавки були розбиті частина селян, навантаживши підводи награбованим майном, роз'їхалась по домівках, а ті що залишилися, числом декілька людей, звернулися до місцевого священника з проханням відслужити молебень про здоров'є Государя Імператора, що останнім негайно було зроблено [ймовірно, це був отець Андрій Кременський]. По завершенні богослужіння селяни, які залишилися, почали потроху розходитись по домівках. Через годину, після того як громили пішли, в містечку з'явився новий натовп селян, близько 100 чоловік, з навколишніх сіл Яблоньки, Блиставиці і Озер, до них приєдналися місцеві селяни. Під керівництвом місцевих агітаторів, а також під впливом отриманих від проїжджаючих через містечко селян чуток, що начебто поблизу Києва зарізано євреями 200 монахів, селяни з портретом Государя Імператора почали розбивати єврейські помешкання, грабувати і відвозити на підводах майно, це тривало до 9 години вечора. Потім селяни розійшлися по хатах і погром припинився. Близько 11 години вечора у містечку почалася пожежа, загорівся ряд розграбованих лавок, які належали місцевому землевласнику Красовському. Згоріло 10 лавок. Причина пожежі не встановлена, але думається, що це підпал. Під час погрому розграбовані 23 єврейські лавки і 14 єврейських квартир. У постраждалих євреїв не залишилося зовсім ніякого майна: частина його знищена, частина викрадена, найнезначніша кількість товарів відібрана поліцейськими стражниками у різних осіб і зберігається при становій квартирі до з'ясування власників. Під час погрому з обох сторін поранених і вбитих немає. З початку і до кінця погрому місцевий становий пристав знаходився на місці і при сприянні Гостомельського Волосного Старшини багато разів звертався до селян з вимогою припинити погром і розійтися по домівках, але всі

вмовляння і вимоги не дали бажаного результату, розігнати ж буянів силою не було можливості з-за малочисельності поліцейських і сільських властей. Дізнання проводиться і надісланні повідомлення Слідчому, Прокурорському і Жандармському наглядам».

Священники для приписних храмів

В 1912 р. Київська Духовна Консисторія повідомляла заштатних священників єпархії, що залишили службу не за судом та які ще мали сили, повідомити чи не захоче хто з них виконувати обов'язки священнослужіння у приписних храмах і звершувати треби, з правом користування доходами та квартирою на церковний рахунок. Можливо, це стосувалося також і храмів у дачних селищах.

Класи і штати приходів

В 1863 р. Л. Похілевич у примітках до своєї праці «Сказання про населені місця Київської губернії...» подавав класифікацію приходів з зазначенням штатів, які були введені у 1842 р. Так приходи храмів Київської єпархії були розділені на сім класів в залежності від кількості прихожан чоловічої статі.

Штат і жалування на рік священнослужителів за класом приходу:

1-й клас – прихожан більше 2000 душ:

2 священники	по	160 руб.
1 диякон		70 руб.
2 дячка	по	36 руб.
1 просфорня		16 руб.
1 паламар		30 руб.

2-й клас – прихожан від 1500 до 2000 душ:

2 священники	по	160 руб.
1 диякон		70 руб.
1 дячок		36 руб.
1 просфорня		16 руб.
1 паламар		30 руб.

3-й клас – прихожан від 1000 до 1500 душ:

1 священник		150 руб.
1 диякон		70 руб.
1 дячок		36 руб.
1 просфорня		16 руб.

4-й клас – прихожан від 700 до 1000 душ:

1 священник		140 руб.
1 дячок		36 руб.
1 паламар		30 руб.
1 просфорня		16 руб.

5-й клас – прихожан від 500 до 700 душ:

1 священник	120 руб.
1 дячок	36 руб.
1 паламар	30 руб.
1 просфорня	16 руб.

6-й клас прихожан від 300 до 500 душ:

1 священник	100 руб.
1 дячок	36 руб.

7-й клас прихожан менше 300 душ:

1 священник	80 руб.
1 дячок	36 руб.

В 1868 р. 1 січня, були встановлені такі річні грошові оклади приходському духовенству, у містечках та селах Київської єпархії:

Священник	300 руб.
Диякон	100 руб.
Дячок	50 руб.
Паламар	33 руб.

В 1870 р. був введений новий розклад для храмів і причту, за яким нормальний штатний склад окремого приходу складався з настоятеля і одного причетника у званні псаломщика, другий псаломщик міг бути призначений, за дійсної потреби, у приходах в яких прихожан було не менше 1000 душ чоловічої статі. В обов'язки псаломщиків, під наглядом і розпорядженням настоятеля, входило: богослужбове кліросне читання і спів, супроводження настоятеля при навідуванні прихожан для треб, уся письмова робота по приходу, за бажанням могли носити світський одяг та не відрощувати волосся. У деяких випадках, тільки за рішенням архієрея, вони могли бути висвячені у диякони, але займали так само вакансію псаломщиків і не звільнялися від своїх обов'язків по приходу. Також, якщо дозволяли кошти, у приході могли бути наймані додатково церковники, але без причислення їх до духовного стану. При возведенні на вищі степені у церковному

причті дотримувався такий порядок: на місця молодих священників або помічників настоятеля (вакансія у великих приходах) призначалися лише ті хто деякий час прослужив у званні псаломщика або диякона на вакансії псаломщика, з тих хто закінчив курс семінарії, чи таких, які по закінченні курсу були вчителями у початкових школах не менше трьох років, на місця настоятелів призначалися з молодих священників. Віковий ценз складав: для дияконів і псаломщиків – 25, а для священників, за змогою, не молодше 30 років. Виключення могли бути для тих хто закінчив повний курс богословської освіти семінарії або академії.

Деякі відомості про латинство у нашому краю

До Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького було влаштовано значну кількість домових костелів місцевими панами-католиками, можливо, і у нашому краю, при будинках місцевої шляхти були такі костели.

Макарівський костел – найближчий до поселень нашого краю – був побудований та діяв до 1754 р. князем Антонієм Любомирським. На утримання його і пробища, вікарія, органіста, служителя, на Макарівський Ключ князь записав 18000 польських злотих. Причту, крім помелу хліба й рубки лісу, був даний хутір Лозовик, у якому на 1797 р. числилося 37 селян. За бажанням фундатора, у костелі повинно було звершуватися дві служби на тиждень – одна за нього і його дружину, інша за прихожан. Ксьондз не мав права відлучатися від приходу без того, щоб не залишити замість себе іншого ксьондза. На 1777 р. приход мав 653 прихожанина.

На 1852 р. у селі Рубежівка знаходилася римо-католицька каплиця, яка була приписана до Макарівського приходу Луцько-Житомирської єпархії. Приход належав до 5 класу, мав 875 прихожан, настоятель Казимир Соболевський.

Хоча Л. Похілевич і писав, що пан Березовський, власник Гостомельського маєтку на той час, не встиг закласти костел – у *«Календарі Південно-Західного Краю на 1873 р.»* зазначалося, що у містечку Гостомелі був один костел. Або це помилка, можливо, через обробку застарілих статистичних даних, у яких було відображено не дійсність, а лише наміри, або, можливо, це був не великий домовий костел. Мало ймовірно, що це могла бути значна споруда – причинами цього слугували: можлива мінімальна кількість прихожан, виключно з місцевої «старої» шляхти, та наявність поряд католицького приходу.

На 1915 р. римо-католицький приход знаходився у Макарові, який входив до Києво-Васильківського Деканату.

В 1919 р. газета *«Киянин»* № 80 опублікувала розповідь особи, яка під час бойових дій між більшовиками й добровольцями побувала в місті та описувала ситуацію в Ірпені на той час. Повідомлялося, що під час боїв було пошкоджено будівлю костелу. Костел було побудовано до 1917 р., за спогадами Зої Захарівни Сушицької-Новікової костел знаходився на Романівському проспекті, на місці де зараз розташована «Укрпошта».

Бібліографія

Дореволюційні видання:

1. Акты, относящиеся к истории Западной России. Том V 1633-1699 – Археографическая Комиссия – Санкт-Петербург: Типография Э. Праца, 1853 г.
2. Список римско-католических духовных лиц и учреждений – С. Петербург: Типография Министерства Внутренних Дел, 1853 г.
3. Медикотопографическое описание государственных имуществ Киевского округа – Де ла Флиз – Киев: рукопись, 1854 г.
4. Список лиц служащих по Духовному и духовно-учебному ведомствам в Киевской епархии за 1863 год – Киев: Университетская Типография, 1863 г.
5. Сказание о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся – Л. Похилевич – Киев: Типография Киево-Печерской Лавры, 1864 г.
6. Список лиц служащих по Духовному и духовно-учебному ведомствам в Киевской епархии за 1867 год – Киев: Типография Давиденко, 1867 г.
7. Расписание городских и сельских приходов, храмов и причтов Киевской епархии – Киев, 1870 г.
8. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский Край снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Том III – П.П. Чубинский – С-Петербург: Типография Трубникова, 1872 г.
9. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский Край снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Том VI – П.П. Чубинский – С-Петербург: Типография Трубникова, 1872 г.
10. Календарь Юго-Западного края на 1873 г. – Киев: Губернская Типография, 1872 г.
11. Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей – Временная Комиссия для разбора древних Актов при Киевском, Подольском и Волынском Генерал-Губернаторе – Киев: Типография Е.Я. Федорова, 1874 г.
12. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский Край снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Том IV – П.П. Чубинский – С-Петербург: Типография Трубникова, 1877 г.

13. Памятная книжка Киевской епархии – А.В. Нов, В. Антонов – Киев: Типография Корчак-Новицкого, 1882 г.
14. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. Том I – С. Голубев – Киев: Типография Корчак-Новинского, 1883 г.
15. Архив Юго-Западной России. Часть I. Том VII – Комиссия для разбора древних Актов при Киевском, Подольском и Волынском Генерал-Губернаторе – Киев: Типография Г.Т. Корчак-Новинского, 1887 г.
16. Уезды Киевский и Радомысльский. Статистические и исторические заметки – Л. Похилевич – Киев: Типография А. Давиденко, 1887 г.
17. Адрес-календарь личного состава Киевской епархии с алфавитным списком протоиереев и священников за 1890 год – Киев: Типография Давиденко, 1890 г.
18. Киево-Братский училищный монастырь: исторический очерк (писано на Евгение-Румянцевскую премию) – Н. Мухин – Киев: Типография Т.Г. Корчак-Новицкого, 1893 г.
19. Адрес-календарь личного состава Киевской епархии с алфавитным списком протоиереев и священников за 1894 год – Киев: Типография Общества Кушнерев и Ко, 1894 г.
20. Описание документов Архива западнорусских униатских митрополитов. Том I. 1470-1700 – С. Петербург: Синодальная Типография, 1897 г.
21. Отчеты Киевского Свято-Владимирского Братства Ревнителей Православия за 1898-1902 гг. – Киев, 1899 г., 1900 г., 1901 г., 1904 г.
22. Адрес-календарь Киевской епархии за 1901 год – Киев: Типография Университета Святого Владимира, 1901 г.
23. Труды местных комитетов о нуждах сельскохозяйственной промышленности. Том XV. Киевская губерния – С. Петербург: Типография Гольдберга, 1903 г.
24. Описание документов Архива западнорусских униатских митрополитов. Том II. 1701-1839 – С. Петербург: Синодальная Типография, 1907 г.
25. Адресная и справочная книга «Весь Киев» – Издание С.М. Богуславского – Киев: Типография 1-й Киевской Артели Печатного Дела, 1908-1915 гг.
26. Список приходов Киевской епархии, с обозначением класса их, за 1909 год.

27. Киевская земская справочная книжка-календарь на 1910 год – Киев: Типография Университета Святого Владимира, 1909 г.
28. Алфавитный список приходов и безприходных церквей Киевской епархии – Киев: Типография Общества Кушнерев и Ко, 1910 г.
29. Памятная книжка Киевской епархии на 1910 г. – С. Трегубов – Киев: 1910 г.
30. Государственная деятельность Председателя Совета Министров, статс-секретаря, Петра Аркадьевича Столипина. Часть III – составитель Е.В. – С-Петербург: Типография А.С. Суворина, 1911 г.
31. Сборник Клуба Русских Националистов. Выпуск Третий – Киев: Типография Кульженко, 1911 г.
32. Календарь. Адресная и справочная книга г. Киева – Издание Правления Общества Скорой Медицинской Помощи – Киев: Типография А.М. Пономарева, 1912-1915 гг.
33. Памятная книжка Киевской епархии на 1913 г. – С. Троицкий – Киев: 1913 г.
34. Памятная Книжка народных училищ и других учебных заведений Киевской Дирекции на 1914-1915 учебный год – Умань: Типография «Энергия», 1914 г.
35. Объяснительная записка к смете доходов и расходов ведомства Святейшего Синода на 1917 год – Петроград: Синодальная Типография, 1916 г.

Радянські видання:

36. Отмена крепостного права. Доклады Министров Внутренних Дел о проведении крестьянской реформы 1861-1862 – Москва-Ленинград: Издательство АН СССР, 1950 г.
37. Летопись города Ирпень. Книга I – Ирпень, рукопись, 1978 г.

Сучасні видання:

38. Ирпінь. Краєзнавчий альманах випуск 6 – Ирпінська центральна міська бібліотека – Ирпінь: рукопис, 1998 р.
39. Універсали Івана Мазепи (1687-1709). Частина II – НАУ – Київ-Львів, 2006 р.
40. Історія шкільництва в містах і селах Київщини XIX – початку XX ст. – В. Перерва – Біла Церква: Видавець О. Пшонківський, 2008 р.

41. Записки Святителя Петра Могилы – упорядник І.В. Жиленко. Київська Духовна Академія і Семінарія, Інститут Рукопису бібліотеки ім. В.І. Вернадського, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник – Київ: Фенікс, 2011 р.
42. Биографический словарь выпускников Киевской Духовной Академии: 1819-1920-е гг. Том II – Издательский отдел УПЦ – Киев, 2015 г.
43. Свято-Троїцький храм м. Ірпінь. 100 років – О. Плаксина – Київ: ВД АДЕФ Україна, 2015 р.
44. Історія Ірпінського краю – А. Зборовський – Київ: ТОВ Видавництво «Прометей», 2017 р.
45. Биографический словарь выпускников Киевской Духовной Академии: 1819-1920-е гг. Том III – Издательский отдел УПЦ – Киев, 2019 г.

Періодичні видання:

46. Річні комплекти «Киевские Епархиальные Ведомости» за 1861-1917 гг.
47. Річні комплекти газети «Киевлянин» за 1898-1917, 1919 гг.
48. Річний комплект журналу «Киевская Старина» за 1882 г.
49. Річні комплект «Киевские Губернские Ведомости» за 1851 г., 1856 г.
50. Річні комплекти газети «Газета» за 1908-1909 гг.
51. Річний комплект газети «Церковные Ведомости» за 1899 г.
52. Річні комплекти газети «Рада» за 1908 р., 1911 р.
53. Річний комплект газети «Слово» за 1918 р.

Зміст

До читача.....	6
Скит Києво-Печерської Лаври в Забуччі.....	7
Містечко Гостомель.....	9
Село Мостища.....	25
Село Рубежівка.....	36
Село Біличі.....	55
Село Романівка.....	69
Відомості про унію в нашому краю.....	71
Дачне селище Ірпінь.....	74
Дачне селище Буча.....	96
Дачне селище Ворзель.....	99
Дачне селище Кичеєве.....	104
Церковно-приходські школи нашого краю.....	105
До приходського життя.....	118
Класи і штати приходів.....	162
Деякі відомості про латинство у нашому краю.....	165
Бібліографія.....	166